

Institutionele beleggers

De gepubliceerde cijfers en artikelen van de institutionele beleggers bevatten fouten. Dientengevolge zijn publicaties over dit onderwerp in deze maandstatistiek niet correct. De [cijfers voor 2000-2002](#) zijn inmiddels bijgesteld.

Consumentenprijsindex

In de [persmededeling van 5 augustus 2003](#) heeft het CBS gemeld dat de uitkomsten over de periode juni 2002 tot en met juni 2003 niet correct zijn. Dientengevolge zijn de CPI-cijfers in deze publicatie niet correct.

Het [persbericht van 9 september 2003](#) bevat de gecorrigeerde cijfers voor de reeks voor alle huishoudens en voor de geharmoniseerde consumentenprijsindex.

Financiële Maandstatistiek

Jaargang 9 – april 2003

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
—	= nihil
—	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2002–2003	= 2002 tot en met 2003
2002/2003	= het gemiddelde over de jaren 2002 tot en met 2003
2002/'03	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2002 en eindigend in 2003
1992/'93–2002/'03	= boekjaar enz. 1992/'93 tot en met 2002/'03

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel.: (045) 570 70 70
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Voorburg/Heerlen, 2003.
Bronvermelding is verplicht.
Verveelvoudiging voor eigen gebruik of
intern gebruik is toegestaan.

Prijzen zijn excl. administratie- en
verzendkosten.
Abonnementsprijs: € 94,80
Prijs per los nummer: € 12,80
Kengetal: O-1
ISSN 1381-6780
CSB-productnummer: 0510203040

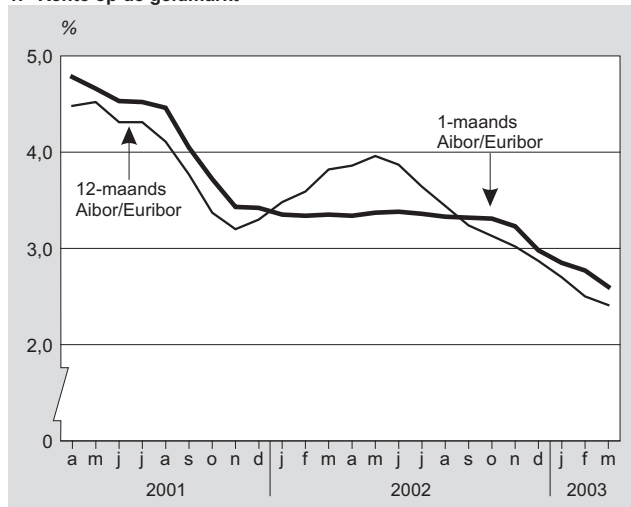
Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

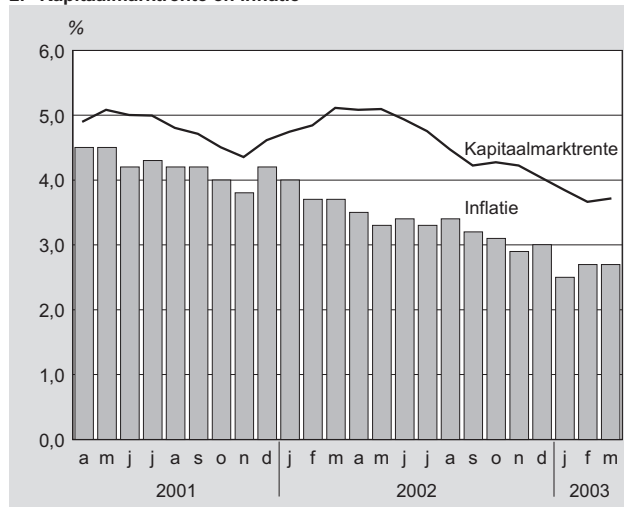
Grafieken	4
In dit nummer	5
Persberichten	6
Artikelen	
Rente op kapitaalmarkt naar laagterecord	8
Huishoudens dieper in het rood	11
Overheidssaldo Eurozone nadert kritische grens	17
Gemeenten zorgen in 2001 voor EMU-tekort lagere overheden van 0,7 miljard euro	20
MKZ-crisis beïnvloedt resultaat PBO's in 2001	23
Tabellen	
Financiële kerncijfers	26
Banken	28
Sparen en lenen	30
Geldmarkt	34
Kapitaalmarkt	36
Effectenbeurs	39
Verzekeraars en pensioenfondsen	46
In de voorgaande 12 maanden	49
Trefwoordenregister	50
Andere CBS-publicaties	51

Grafieken

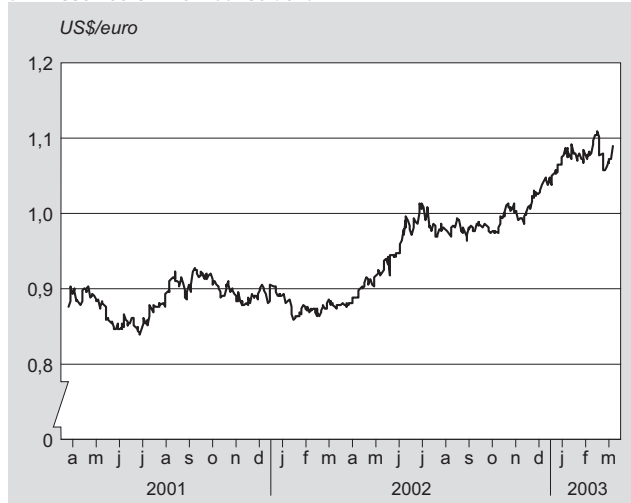
1. Rente op de geldmarkt

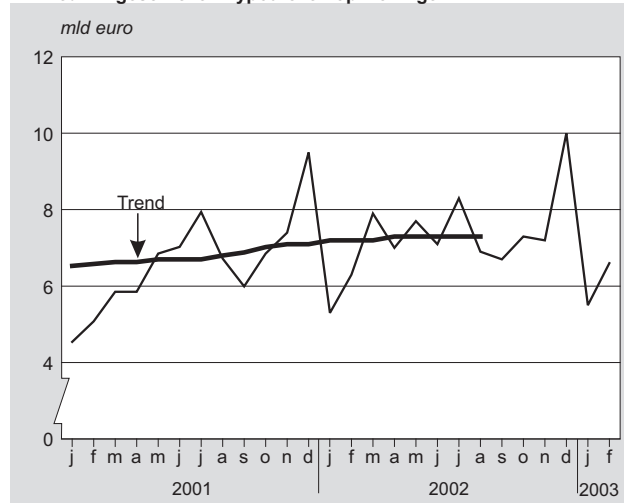
2. Kapitaalmarktrente en inflatie

3. Wisselkoers Amerikaanse dollar

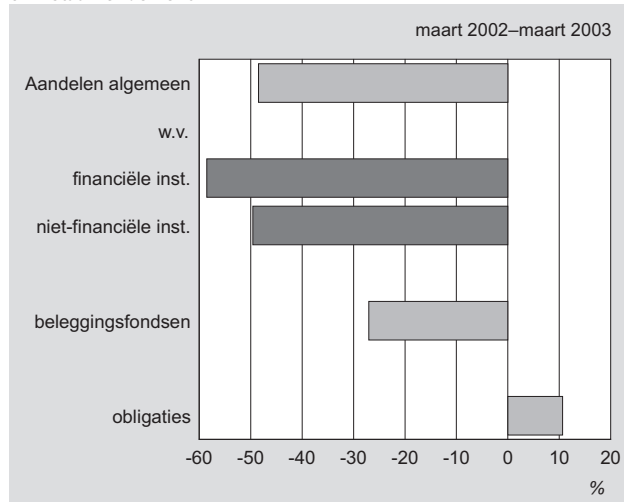
4. Nieuw ingeschreven hypotheeklen op woningen

5. CBS-koersindex algemeen

6. Totaal rendement

In dit nummer

Rente op kapitaalmarkt naar laagterecord

blz. 8

In het eerste kwartaal van 2003 is de rente op de kapitaalmarkt gedaald tot het laagste punt in veertig jaar. Mede door de stijging van de obligatiekoersen hebben beleggers in Nederlandse obligaties in het eerste kwartaal een positief rendement behaald. Beleggers in Nederlandse aandelen hebben daarentegen in de eerste drie maanden weer een fors verlies geleden.

Huishoudens dieper in het rood

blz. 11

De totale uitstaande schuld op consumptieve leningen is in 2002 met een half miljard euro opgelopen tot 16,4 miljard euro. Daarnaast stonden huishoudens eind december 2002 voor 6,1 miljard euro rood op hun betaalrekeningen. De roodstand op betaalrekeningen is vorig jaar weer gestegen, na een daling in 2001. In 2002 hebben Nederlanders 10,3 miljard euro geleend voor consumptieve doeleinden. Dat is vrijwel evenveel als in 2001, toen de kredietverstrekking voor het eerst sinds 1983 lager was dan in het voorgaande jaar. Het gemak dient de mens: de creditcard wordt steeds meer gebruikt, en ruim driekwart van de doorlopende kredieten wordt afgesloten via 'direct writing'.

Overheidssaldo Eurozone nadert kritische grens

blz. 17

De groeivertraging in de eurozone en de onzekerheid als gevolg van de oorlog in Irak hebben negatieve gevolgen voor de overheidsfinanciën. Enkele landen uit de eurozone hebben inmiddels

met hun overheidstekort het toegestane maximum van drie procent van het bruto binnenlands product overschreden. Voor Nederland komt het overheidstekort in 2004 dicht bij de kritische grens van drie procent. De problemen komen ook tot uiting in een weer toenemende overheidsschuld.

Gemeenten zorgen in 2001 voor EMU-tekort lagere overheden van 0,7 miljard euro

blz. 20

Het EMU-saldo – het verschil tussen inkomsten en uitgaven – van de lagere overheden (Nederlandse gemeenten, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen) vertoonde in 2001 een tekort van 0,7 miljard euro. De gemeenten zijn verantwoordelijk geweest voor dit tekort.

De totale EMU-schuld van de lagere overheden is in 2001 met ruim een half miljard euro gedaald.

MKZ-crisis beïnvloedt resultaat PBO's in 2001

blz. 23

De lopende inkomsten van product- en bedrijfsschappen bedroegen 487 miljoen euro in 2001. De uitgaven op de lopende rekening kwamen uit op 513 miljoen zodat de exploitatie dit jaar met een negatief saldo van 26 miljoen euro werd afgesloten. Het uitgavenniveau in 2001 was aanmerkelijk hoger dan in het voorgaande jaar. Dit kwam doordat de beleidsuitgaven met meer dan de helft toenamen vanwege de bestrijding van de MKZ-crisis. De belangrijkste inkomsten, de heffingen, namen in vergelijking met 2000 ook toe, maar deze stijging was geringer. In 2000 resulteerde nog een overschot van 29 miljoen euro.

Tabellen vastgoed vervallen

Per 1 januari 2003 is het CBS gestopt met het samenstellen van cijfers over vastgoedtransacties. Hierdoor is het niet meer mogelijk de tabellen 6.1–6.3 in het hoofdstuk Vastgoed te actualiseren. Vanaf het aprilnummer komen de vastgoedtabellen in de Financiële maandstatistiek te vervallen.

Persberichten

Stijgende werkloosheid

In de periode december 2002–februari 2003 telde de werkloze beroepsbevolking gemiddeld 343 duizend personen. Dit aantal ligt 73 duizend hoger dan een jaar geleden. De werkloosheid is daarmee in een jaar opgelopen van 3,7 tot 4,6 procent van de beroepsbevolking.

Seizoensgecorrigeerde werkloosheid stijgt

In de maanden december 2002–februari 2003 waren er gemiddeld 343 duizend werklozen. Na verwijdering van de seizoeneffecten komt het werkloosheidscijfer uit op 338 duizend. De seizoensgecorrigeerde werkloosheid stijgt al sinds het derde kwartaal van 2001. Rond de zomer van 2002 versnelde de gemiddelde stijging van de werkloosheid tot een piek van 8 duizend per maand over een periode van zes maanden. Daarna is deze groei enigszins afgevlakt.

Vooraf stijging werkloosheid bij mannen onder de 45 jaar

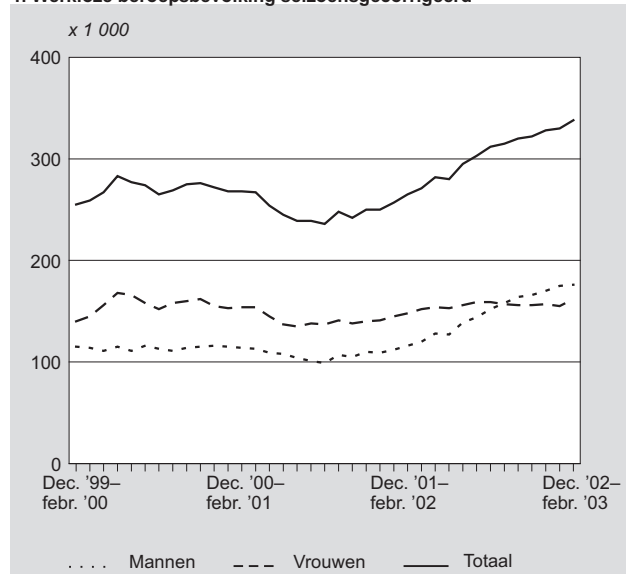
De werkloosheid is in een jaar tijd opgelopen van 3,7 tot 4,6 procent van de beroepsbevolking. De werkloosheid onder mannen steeg van 2,8 naar 4,1 procent. Vooral onder mannen jonger dan 45 jaar is de werkloosheid toegenomen. De werkloosheid onder vrouwen is daarentegen nauwelijks gestegen: in een jaar tijd van 5,0 naar 5,3 procent.

De stijgende werkloosheid past in het beeld van een vanaf begin 2001 nauwelijks groeiende economie.

Verder afnemende groei werkgelegenheid

In de periode december 2002–februari 2003 bedroeg het aantal werkenden met een baan van twaalf uur of meer per week 7 087 duizend. Ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder is dit een stijging met 34 duizend (0,5 procent). De trend van afnemende groei van de werkgelegenheid houdt daarmee aan. In de voorafgaande vijf jaar nam het aantal werkenden gemiddeld nog met ruim twee procent per jaar toe.

1. Werkloze beroepsbevolking seizoensgecorrigeerd

Productie industrie opnieuw lager

De Nederlandse industrie heeft in januari 2003 opnieuw minder geproduceerd. In vergelijking met januari 2002 ligt de productie 2,3 procent lager. Het is de zeventiende maand op rij met een lagere productie.

Nog geen duidelijke verbetering

De productie van de Nederlandse industrie ligt in januari 2,3 procent onder het niveau van januari 2002. Ook de voorgaande maanden was sprake van een lagere productie in vergelijking met een jaar eerder. Wel is de teruggang in januari 2003 minder sterk dan in december 2002, toen 6,7 procent minder werd geproduceerd. Dit wijst echter nog niet op een duidelijke verbetering. Na correctie voor seizoeninvloeden is de productie in januari namelijk nauwelijks gestegen ten opzichte van december (+0,4 procent).

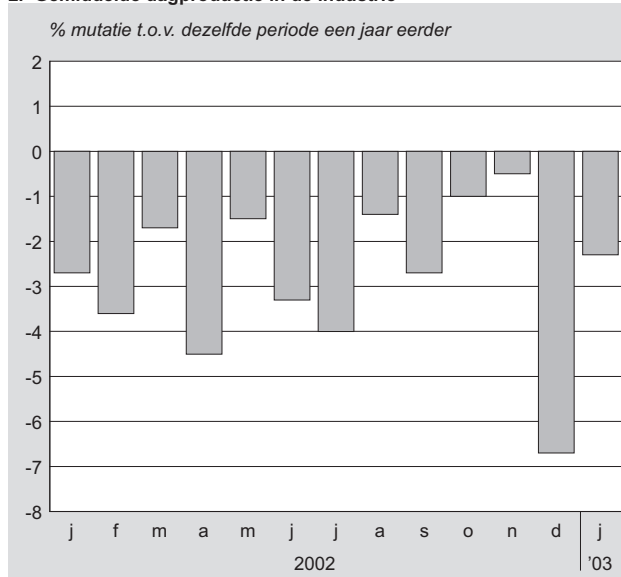
Alleen de chemie produceert meer

In januari 2003 heeft alleen de aardolie-, chemische en rubber-industrie meer geproduceerd dan een jaar eerder. Deze branche kende vorig jaar ook al een productietoename. Bij de overige branches is opnieuw sprake van lagere productiecijfers.

Zelfde beeld als in het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk

Eerder deze week zijn ook de industriële productiecijfers over januari bekend geworden van Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk (VK). De Nederlandse ontwikkeling komt het meest overeen met die van het VK en Frankrijk. Ook daar is, na seizoen-correctie, sprake van kleine productiestijgingen ten opzichte van december 2002. In het VK steeg de productie met 0,3 procent, in Frankrijk met 0,6 procent. In Duitsland is de industriële productie sterker gestegen, namelijk 2,6 procent.

2. Gemiddelde dagproductie in de industrie

Producentenvertrouwen onveranderd laag

Het producentenvertrouwen, de stemmingsindicator van de ondernemers in de industrie, is in maart dit jaar even laag als in februari. Uit de conjunctuurtest van de industrie blijkt verder dat de ondernemers verwachten dat de productie in de periode maart–mei licht zal gaan aantrekken. Het oordeel van de ondernemers over hun voorraden eindproduct en orderpositie wijzigde nauwelijks. De index van de orderpositie is in maart weer gedaald, na een lichte stijging in februari.

Ondernemers blijven pessimistisch

De ondernemers in de industrie zijn in maart bijna even pessimistisch als een maand eerder. Het producentenvertrouwen is in maart van dit jaar uitgekomen op –6,6. In februari lag de stemmingsindicator nog op –6,8. Dit was de laagste waarde sinds 1993. De minieme verbetering is vooral het gevolg van een licht verbeterde verwachting over de bedrijvigheid in de periode maart–mei van dit jaar. Het onderzoek is gehouden in de eerste twee weken van maart, dus voor het uitbreken van de oorlog in Irak.

Orderpositie afgenomen

De orderontvangst is in februari ongeveer gelijk aan die in januari. De ondernemers zijn hierover onveranderd ontevreden. Opvallend is dat de orderontvangst uit het buitenland is toegenomen.

Mede door de orderontvangst in februari is de index van de orderpositie van de Nederlandse industrie begin maart uitgekomen op 92,3 (juli 2000=100), dit is 0,8 procentpunt lager dan in februari. Het oordeel van de ondernemers over de orderpositie blijft onveranderd negatief.

In de sector van de halffabrikaten namen in februari de orders vanuit het buitenland toe, terwijl de binnenlandse orders nagenoeg gelijk bleven. In de sector van de investeringsgoederen, waar de orderontvangst in januari fors terugliep, is de orderontvangst vanuit het buitenland in februari niet verder gedaald. De orders vanuit het binnenland daalden hier echter opnieuw licht.

De buitenlandse vraag naar consumptiegoederen trok in februari licht aan, terwijl de vraag vanuit het binnenland stagneerde.

Inflatie in maart ongewijzigd

De inflatie in Nederland is in maart 2003 uitgekomen op 2,7 procent. Dit is even hoog als in februari. De prijsontwikkeling van verse groenten en van kleding en schoeisel duwde de inflatie iets omhoog. De prijsontwikkeling van benzine compenseerde die stijging echter weer.

De Nederlandse inflatie volgens de Europees geharmoniseerde index is van februari op maart licht gedaald, en wel van 3,2 naar 3,1 procent.

Inflatie in maart 2,7 procent

De inflatie is in maart, net als in februari, uitgekomen op 2,7 procent. De bijdrage aan de inflatie liep op bij verse groenten en bij kleding en schoeisel.

Verse groenten zijn in maart bijna 5 procent duurder dan een jaar geleden. In februari waren zij nog ruim 8 procent goedkoper dan in februari 2002.

Kleding en schoeisel zijn in maart van dit jaar gemiddeld 1,7 procent goedkoper dan een jaar eerder. Vorige maand was het prijsverschil op jaarbasis echter een stuk groter. Kleding en schoeisel waren toen 4,9 procent goedkoper dan een jaar eerder. Dat kwam onder meer door een verlengde uitverkoop. Door deze ontwikkeling is het verlagende effect op de inflatie afgenomen.

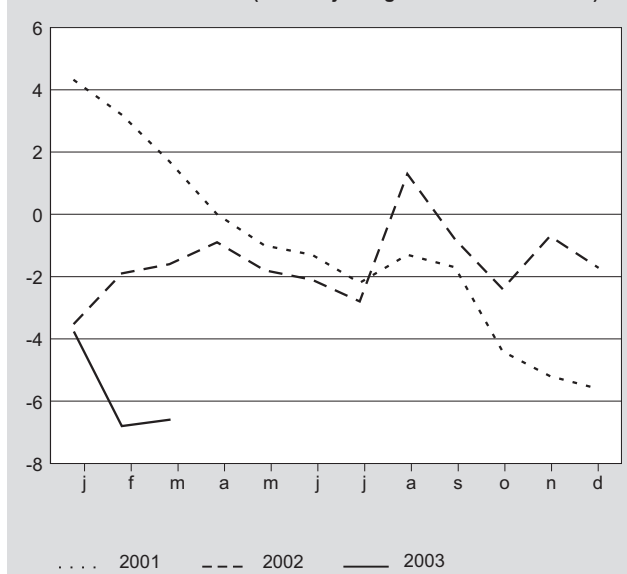
De bijdrage aan de inflatie van benzine daalde. Benzine is in maart gemiddeld 4,4 procent duurder dan een jaar eerder. In februari was dat nog 9,2 procent.

Prijzen in maart 0,8 procent hoger dan in februari

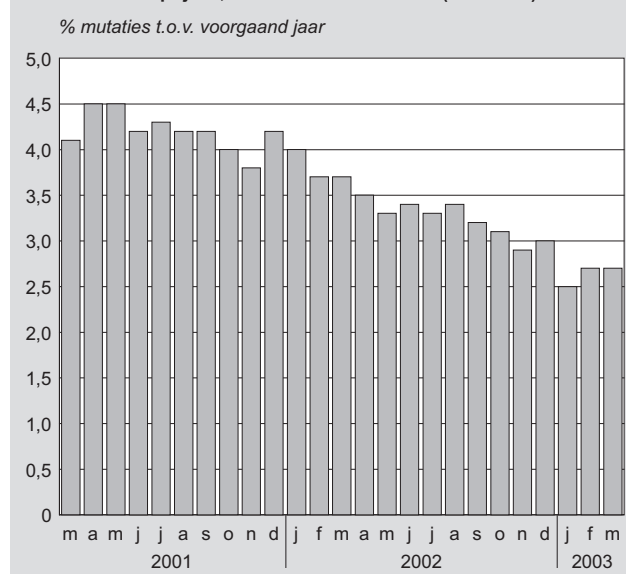
Van februari op maart zijn de prijzen gemiddeld 0,8 procent gestegen. Het grootste deel van de stijging is toe te schrijven aan de prijsstijging van kleding en schoeisel. Dat de prijzen van deze producten stijgen, is normaal voor de tijd van het jaar en hangt samen met het einde van de uitverkoop en de introductie van de nieuwe zomercollectie. Daarnaast werden prijsstijgingen gemeten bij voedingsmiddelen, vooral bij verse groenten.

Een prijsdaling werd onder andere gemeten voor benzine. Dieselolie en LPG werden echter duurder. Cd's, bloemen en planten werden goedkoper.

3. Producentenvertrouwen (na verwijdering van seizoeninvloeden)

4. Consumentenprijzen, reeks alle huishoudens (2000=100)

Rente op kapitaalmarkt naar laagterecord

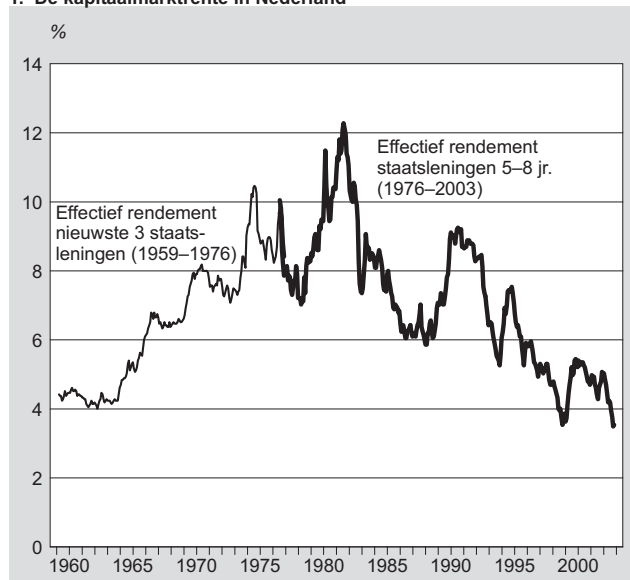
drs. P.A. van der Beek

In het eerste kwartaal van 2003 is de rente op de kapitaalmarkt gedaald tot het laagste punt in veertig jaar. Mede door de stijging van de obligatiekoersen hebben beleggers in Nederlandse obligaties in het eerste kwartaal een positief rendement behaald. Beleggers in Nederlandse aandelen hebben daarentegen in de eerste drie maanden weer een fors verlies geleden.

Rente op kapitaalmarkt op niveau begin jaren zestig vorige eeuw

Door de vlucht van beleggers uit aandelen in obligaties is de rente in 2003 verder gedaald. De middellange rente heeft in maart 2003 het laagste punt in veertig jaar bereikt. Op 10 maart bedroeg het effectief rendement op de staatsleningen met een resterende looptijd van vijf tot acht jaar 3,27 procent. Twaalf maanden eerder lag het effectief rendement op de middellange staatsleningen gemiddeld nog 1,80 procentpunt hoger (5,07 procent). Het vorige laagterecord was op 15 januari 1999. Het effectief rendement op de vijf- tot achtjarige staatsobligaties bedroeg toen 3,47 procent. De kapitaalmarktrente ligt momenteel op het niveau van het begin van de jaren zestig van de vorige eeuw. Het effectief rendement op de middellange staatsleningen bereikte zijn hoogste waarde in september 1981, namelijk 12,30 procent.

1. De kapitaalmarktrente in Nederland

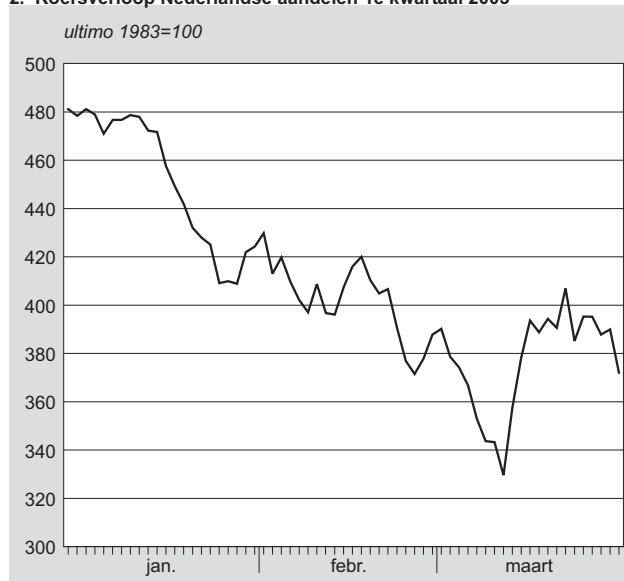

Slechtste eerste kwartaal op Damrak voor aandelen

De aandelenmarkten stonden in het eerste kwartaal van 2003 opnieuw onder druk. De vrees voor een oorlog in Irak en de

onzekerheid over het tempo van het economisch herstel bepaalden de stemming op de effectenbeurzen. In Nederland brokkelde begin maart het vertrouwen van de beleggers verder af door het boekhoudschandaal bij Ahold. De CBS-koersindex bereikte op 12 maart het laagste punt sinds januari 1996. De koersen van de Nederlandse aandelen op het Damrak stonden op die dag gemiddeld 28,7 procent lager dan aan het eind van 2002. Daarna volgde een kortstondige opleving. Het uitbreken van de oorlog in Irak en de verwachting dat de strijd kort zou duren, zorgden voor een koersspurt van de aandelen. In enkele dagen klom het gemiddelde koersniveau in Amsterdam met zo'n twintig procent ten opzichte van het kwartaal dieptepunt. Aan het eind van het kwartaal overheerste bij veel beleggers echter de scepsis over de duur van de oorlog. De CBS-koersindex sloot het kwartaal af met een verlies van 19,5 procent.

2. Koersverloop Nederlandse aandelen 1e kwartaal 2003

De koersdaling van de Nederlandse aandelen van 19,5 procent betekent de grootste daling in het eerste kwartaal sinds de start van de CBS-beursindex ultimo 1952. Het eerste kwartaal levert in Amsterdam gemiddeld het hoogste koersrendement op. De gemiddelde koerswinst in de eerste drie maanden van het jaar bedraagt over de afgelopen eenenvijftig jaar +4,9 procent. In de andere drie kwartalen is dit achtereenvolgens +1,5 procent, -2,1 procent en +2,5 procent. Bij deze uitslagen moet het drukkend effect van de dividenduitkeringen op de aandelenkoersen in met name het tweede en het derde kwartaal niet uit het oog worden verloren. In Nederland wordt bijna het gehele dividend over een jaar in deze beide kwartalen uitgekeerd. Zo werd in 2002 bijna tweederde deel van het totale dividend in het tweede kwartaal uitgekeerd en bijna eenderde in het derde kwartaal.

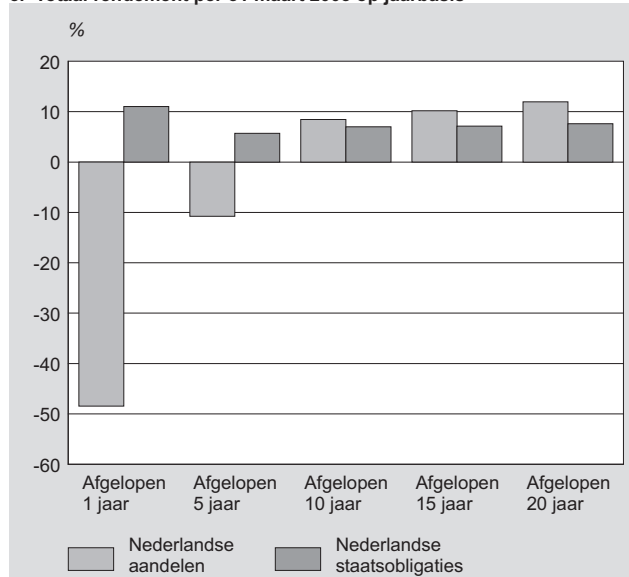
Tabel 1
Koersmutaties van Nederlandse aandelen per kwartaal (1953–1e kw. 2003)

	Gemiddeld	Grootste stijging		Grootste daling	
	%	jaar	%	jaar	%
1e kwartaal	4,9	1 975	24,9	2 003	-19,5
2e kwartaal	1,5	1 957	17,4	1 962	-19,5
3e kwartaal	-2,1	1 984	15,4	2 002	-31,8
3e kwartaal	2,5	1 999	22,6	1 987	-30,8

Obligaties verslaan aandelen op korte en middellange termijn

Het totaal rendement op Nederlandse staatsobligaties bedroeg in de eerste drie maanden van 2003 +1,7 procent. In schril contrast hiermee stond het totale beleggingsresultaat op Nederlandse aandelen in deze periode: -19,3 procent. Door de koersval van de aandelen in de afgelopen jaren presteren obligaties momenteel ook op middellange termijn beter. Over de afgelopen vijf jaar hebben beleggers in staatsleningen een gemiddeld rendement behaald van +5,7 procent per jaar. Het totale beleggingsresultaat op alle Nederlandse aandelen tezamen bedroeg over dezelfde periode op jaarbasis -10,8 procent. Eerst op langere termijn is een belegging in aandelen rendabeler dan een belegging in obligaties. Over de afgelopen tien jaar bedroeg het totale rendement op Nederlandse aandelen +8,4 procent per jaar tegenover +7,0 procent op staatsleningen. Gemeten over de afgelopen twintig jaar leverde een belegging in Nederlandse aandelen gemiddeld 11,9 procent op jaarbasis op. Dit is ruim 4 procentpunten hoger dan een belegging in Nederlandse staatsobligaties (gemiddeld 7,6 procent per jaar).

3. Totaal rendement per 31 maart 2003 op jaarbasis

Aandelen Amsterdam fors achtergebleven bij wereldindex

Het totale rendement op Nederlandse aandelen, waarin ook het uitgekeerde dividend is verwerkt, bleef in het eerste kwartaal met -19,3 procent fors achter bij het wereldgemiddelde. De MSCI-wereldherbeleggingsindex is, in euro's gemeten, met 8,6 procent gedaald. De relatieve dollargevoeligheid van de Amsterdamse

beurs en het zware gewicht van de financiële instellingen op het Damrak hebben hierin een belangrijke rol gespeeld. Een aantal van de belangrijkste beursfondsen in Amsterdam heeft omvangrijke activiteiten in de Verenigde Staten. Verzekeraars en banken zijn door hun beleggings- en kredietportefeuilles sterk afhankelijk van de ontwikkelingen op de effectenmarkten.

Rendement aandelen van alle bedrijfstakken negatief

De negatieve beleggingsresultaten gelden voor alle bedrijfstakken waarvoor het CBS een index berekent. Het zwaarst kreeg de sector handel het te verduren met een negatief rendement van 57,7 procent. Debet hieraan is met name de crisis bij Ahold. Beleggers die hun geld hebben toevertrouwd aan ondernemingen in de bouwrijverheid (-3,2 procent) of in de sector transport, opslag en communicatie (-5,6 procent) deden de minst slechte zaken.

Aandelen vastgoedfondsen in het rood

De aandelen van de beursgenoteerde Nederlandse vastgoedfondsen zijn in het eerste kwartaal in het rood geëindigd. In de voorgaande drie jaar behaalden beleggers in vastgoedfondsen nog een positief rendement. In deze periode vormde de vastgoedsector in Nederland de beleggingscategorie met het hoogste rendement. De vastgoedfondsen die direct in Nederlandse kantoren, huizen en winkelcentra beleggen, realiseerden in het eerste kwartaal van 2003 een beleggingsresultaat van -3,2 procent. Fondsen die wereldwijd in onroerend goed beleggen lieten een kleine min zien (-0,9 procent). Dit negatieve resultaat komt met name voor rekening van één fonds, namelijk Haslemere. De koers van het vroegere Rodamco United Kingdom is een speelbal geworden van overnameperikelen. De kleine groep van aandeelhouders die niet is ingegaan op een overnamebod sloeg vorig jaar een goede slag door de uitkering van een serie superdividenden in combinatie met een relatief hoge koers. De prijs hiervoor lijkt dit jaar te moeten worden betaald. Door de beperkte liquiditeit in het aandeel – een groot deel van het aandelenkapitaal is in vaste handen – fluctueert de koers van het aandeel sterk. Exclusief Haslemere zouden de wereldwijdbeleggende vastgoedfondsen een positief rendement hebben behaald.

Beleggingsfondsen aandelen Nederland en wereldwijd in lijn met index

Het negatieve sentiment op de aandelenmarkten had een sterke weerslag op de resultaten van de aandelenbeleggingsfondsen. Het rendement van de aandelenfondsen die in Noord-Amerikaanse ondernemingen beleggen, kwam in het eerste kwartaal van 2003 uit op -6,0 procent. Het negatieve resultaat kan voor een deel worden toegeschreven aan de waardevermindering van de Amerikaanse dollar ten opzichte van de euro. De dollar is in het eerste kwartaal met 3,9 procent gedaald. Daarnaast daalden de aandelenkoersen in de Verenigde Staten. Zo is de brede S&P 500-index in het afgelopen kwartaal met 3,6 procent gedaald. Ondanks het verlies van 6 procent kwamen de beleggers in de Noord-Amerikaanse aandelenfondsen er nog het best vanaf. Het totale rendement van de wereldwijdbeleggende aandelenfondsen bedroeg in de eerste drie maanden van dit jaar -8,8 procent. Dit is ongeveer gelijk aan het gemiddelde van de markt waarop zij beleggen. De MSCI-wereldherbeleggingsindex daalde in deze periode met 8,6 procent. Beleggingsfondsen die zich richten op Nederlandse aandelen deden het met een rendement van -18,7 procent aanmerkelijk slechter. Ook deze fondsen presteerden marktconform. Het rendement van alle Nederlandse aandelen tezamen bedroeg in het eerste kwartaal -19,3 procent.

Tabel 2
Indexcijfers en rendementen van aandelen en obligaties

	Index (ultimo)				Rendement			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
				maart				1e kw.
CBS-herbeleggingsindices	<i>ultimo 1983 =100</i>							
<i>Aandelen</i>								
algemeen	1 688,0	1 363,6	916,0	739,3	-2,1	-19,2	-32,8	-19,3
consumentengoederenindustrie	1 811,7	1 603,5	1 380,0	1 251,3	29,8	-11,5	-13,9	-9,3
kapitaalgoederenindustrie	1 018,3	868,0	443,6	377,1	2,4	-14,8	-48,9	-15,0
basisgoederenindustrie	933,4	887,8	661,5	461,3	15,8	-4,9	-25,5	-30,3
bouwnijverheid	738,3	878,9	678,8	656,8	31,7	19,0	-22,8	-3,2
transport, opslag en communicatie	592,0	364,7	316,1	298,5	-60,4	-38,4	-13,3	-5,6
niet-financiële dienstverlening	2 411,5	1 657,0	1 099,2	884,7	-23,2	-31,3	-33,7	-19,5
handel	2 087,0	1 914,0	808,4	342,3	11,8	-8,3	-57,8	-57,7
financiële instellingen	2 464,9	1 825,6	1 096,2	769,9	14,5	-25,9	-40,0	-29,8
<i>Obligaties</i>								
Nederlandse staatsobligaties	358,9	378,0	411,3	418,2	7,0	5,3	8,8	1,7
	<i>ultimo 1993 =100</i>							
<i>Aandelen</i>								
CBS MIT-index	559,1	380,6	230,0	205,6	-40,6	-31,9	-39,6	-10,6
CBS MIT Small-index	663,6	356,0	175,3	146,7	-50,3	-46,4	-50,8	-16,3
MSCI wereldindex (euro) ¹⁾	136,5	120,2	82,0	75,0	-7,0	-12,0	-31,7	-8,6
CBS-koersindex	<i>ultimo 1983 =100</i>							
<i>Aandelen</i>								
algemeen	897,0	708,0	462,1	372,1	-3,9	-21,1	-34,7	-19,5

¹⁾ Bron: Morgan Stanley Capital International (ultimo 1998 =100).

Tabel 3
Indexcijfers en rendementen van beleggingsinstellingen en vastgoedfondsen

	Index (ultimo)				Rendement			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
				maart				1e kw.
Herbeleggingsindices	<i>ultimo 1993 =100</i>							
CBS/MoneyView-index								
voor beleggingsinstellingen	200,8	171,4	132,9	125,2	-2,3	-14,6	-22,5	-5,8
aandelenfondsen	288,8	226,9	147,3	131,6	-6,0	-21,4	-35,1	-10,7
Nederland	384,2	301,5	201,0	163,4	0,7	-21,5	-33,3	-18,7
Europa	359,5	278,0	185,4	159,6	1,5	-22,7	-33,3	-13,9
Verre Oosten	100,4	85,0	66,0	58,9	-23,4	-15,3	-22,4	-10,8
Noord-Amerika	352,0	312,7	200,6	188,5	-4,7	-11,2	-35,8	-6,0
Wereldwijd	301,8	234,6	147,0	134,0	-7,4	-22,3	-37,3	-8,8
obligatiefondsen	139,3	145,7	149,9	151,0	6,9	4,6	2,9	0,7
geldmarktfondsen	120,0	124,8	128,7	129,5	5,3	4,0	3,1	0,6
gemengde fondsen	186,5	176,1	156,3	150,8	6,0	-5,6	-11,2	-3,5
CBS/SBV-index voor vastgoedfondsen	142,2	156,9	177,8	174,1	15,5	10,3	13,3	-2,1
direct	141,3	157,7	182,9	180,6	14,2	11,6	16,0	-1,3
Nederland	182,8	194,5	214,2	207,4	7,1	6,4	10,1	-3,2
wereldwijd	134,5	152,2	177,0	175,4	17,5	13,2	16,3	-0,9
indirect	174,8	176,7	170,8	159,4	23,4	1,1	-3,3	-6,7

Huishoudens dieper in het rood

ir. M.E. van Agtmaal-Wobma en I. van Dorp

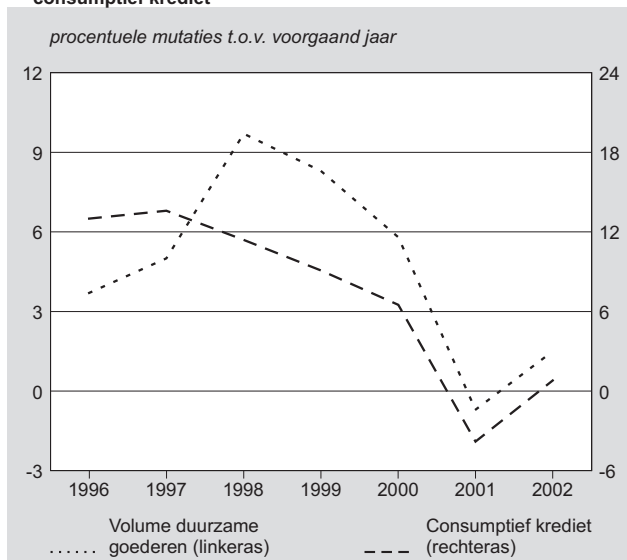
De totale uitstaande schuld op consumptieve leningen is in 2002 met een half miljard euro opgelopen tot 16,4 miljard euro. Daarnaast stonden huishoudens eind december 2002 voor 6,1 miljard euro rood op hun betaalrekeningen. De roodstand op betaalrekeningen is vorig jaar weer gestegen, na een daling in 2001. In 2002 hebben Nederlanders 10,3 miljard euro geleend voor consumptieve doeleinden. Dat is vrijwel evenveel als in 2001, toen de kredietverstrekking voor het eerst sinds 1983 lager was dan in het voorgaande jaar. Het gemak dient de mens: de creditcard wordt steeds meer gebruikt, en ruim driekwart van de doorlopende kredieten wordt afgesloten via 'direct writing'.

Nauwelijks groei in kredietverstrekking sinds 2000

Het bedrag dat jaarlijks aan consumptieve kredieten werd verstrekt is sinds de tweede helft van de jaren tachtig tot en met 2000 nog elk jaar toegenomen. In 2000 bereikte de kredietverlening een voorlopig record. Toen leenden particulieren in totaal voor 10,6 miljard euro voor consumptieve doeleinden. Het jaar erna trad voor het eerst een daling op: in 2001 werd 10,2 miljard geleend. Deze afname heeft zich in 2002 niet doorgezet; het geleende bedrag bleef vrijwel gelijk.

De ontwikkeling van de kredietverstrekking is de afgelopen jaren in lijn met die van de besteding aan duurzame goederen. Steeg de gezinsconsumptie duurzame goederen in 2000 nog met 5,8 procent, in 2001 daalde deze licht met 0,7 procent, en in 2002 was er een bescheiden groei van 1,5 procent.

1. Consumptie duurzame goederen (volume) en verstrekt consumptief krediet

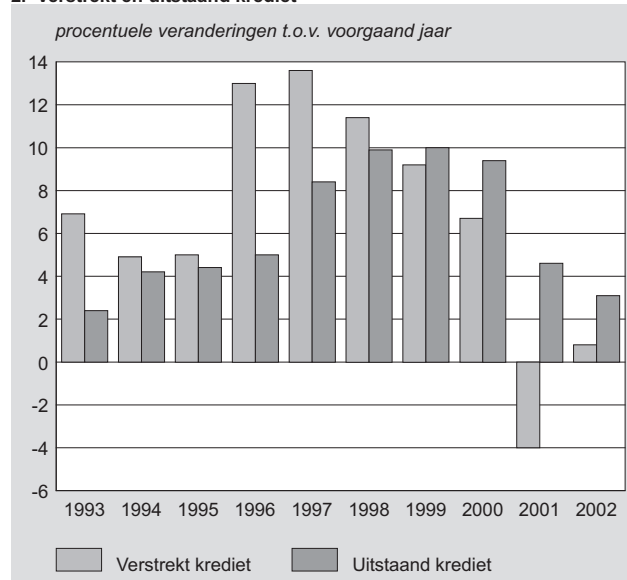

Uitstaande schuld minder hard gegroeid

De schuld op consumptieve leningen is in 2002 met 3 procent opgelopen tot 16,4 miljard euro. De totale schuld is de afgelopen twee jaar wel minder sterk gestegen dan in voorgaande jaren. Dit

komt vooral door de ontwikkeling in de kredietverlening. In de afgelopen twee jaar is er van groei in kredietverstrekking geen sprake. Het niveau van de kredietverlening ligt beneden het niveau van 2000.

2. Verstrekt en uitstaand krediet

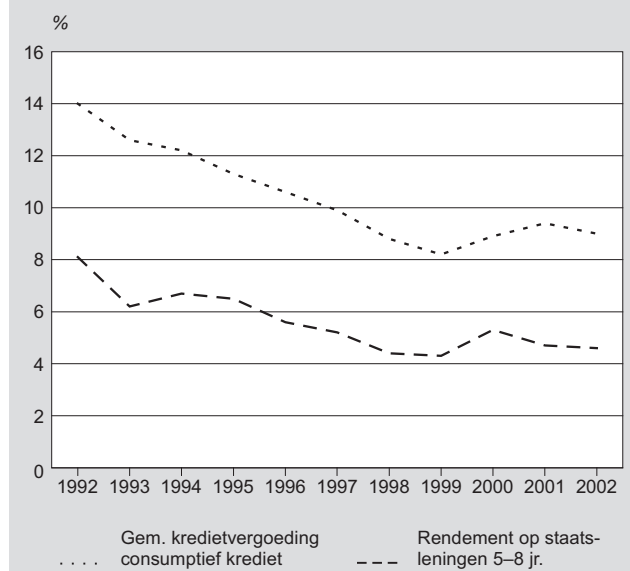
Tabel 1
Mutaties in het uitstaand debiteurensaldo

	1999	2000	2001	2002
procentuele mutaties t.o.v. voorgaand jaar				
Debiteurensaldo bij aanvang periode	9,3	10,0	9,4	4,6
Netto verstrekt krediet	9,2	6,7	-4,0	0,8
Kredietvergoeding	1,2	20,0	14,1	-2,1
Aflossingen	7,3	8,6	3,5	2,2
Debiteurensaldo per ultimo periode	10,0	9,4	4,6	3,1

Kredietvergoeding

Consumenten betaalden in 2002 anderhalf miljard euro aan kredietvergoeding, bestaande uit rente en kosten, voor de consumptieve leningen. Dat is 9 procent van de gemiddeld uitstaande schuld in 2002. Tien jaar geleden besloeg de kredietvergoeding 14 procent van de schuld. Het verloop van de hoogte van de kredietvergoeding vertoont het afgelopen decennium in grote lijnen een vergelijkbaar patroon als de rente op de kapitaalmarkt.

3. Kredietvergoeding en kapitaalmarktrente

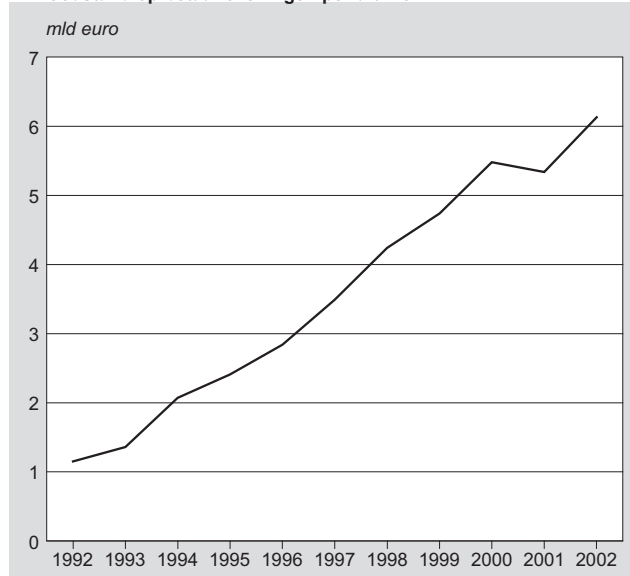
Roodstand weer toegenomen

De roodstanden op betaalrekeningen worden eenmaal per maand waargenomen. Uit deze momentopnamen kan geen informatie worden afgeleid over de werkelijke opnamen en aflossingen. Het krediet op betaalrekeningen wordt daarom niet gerekend tot het consumptief krediet, maar gegevens hierover worden apart vermeld.

Eind 2002 was de roodstand op betaalrekeningen in totaal 6,1 miljard euro. Dat is 15 procent hoger dan in december 2001. Op langere termijn bekeken is een dergelijke stijging niet uitzonderlijk. In de jaren 1995–2000 nam de roodstand jaarlijks gemiddeld met 18 procent toe. In 2001 daalde de roodstand voor het eerst in vergelijking met een jaar eerder. Deze afname heeft zich in 2002 niet herhaald.

Hoewel de toename in de totale roodstand niet opvallend was, blijkt in 2002 vooral het aantal rekeningen met een saldotekort te zijn opgelopen. Eind 2002 stonden 2,9 miljoen rekeningen in de rode cijfers, 18 procent meer dan het jaar ervoor. Het gemiddelde bedrag per rekening met saldotekort was eind 2002 zelfs iets lager dan een jaar eerder.

4. Roodstand op betaalrekeningen per ultimo

Rood staan op de rekening is een gemakkelijke manier van 'lenen', die steeds meer gebruikt wordt.

Tabel 2
Roodstand op betaalrekeningen per ultimo

	Totaal	Aantal	Gemiddeld
	<i>mld euro</i>	<i>x 1 000</i>	<i>euro</i>
1998	4 239	2 500	1 696
1999	4 739	2 539	1 866
2000	5 482	2 540	2 158
2001	5 337	2 458	2 171
2002	6 132	2 907	2 109

Doorlopend krediet en creditcards het meest in trek

Bijna tweederde van het in 2002 verstrekte consumptieve krediet bestond uit doorlopend krediet. Daarnaast hebben de kredietmogelijkheden van creditcards een steeds groter aandeel in de totale kredietverlening. In 2002 maakte creditcardkrediet met 2,5 miljard euro verstrekt krediet bijna een kwart van het totaal uit. Vijf jaar geleden was dat nog 13 procent.

De gemiddelde looptijd van krediet op creditcards is ongeveer 4 maanden tegen 20 maanden voor doorlopend krediet. Vanwege deze korte looptijd maakte creditcardkrediet met 820 miljoen euro maar een klein gedeelte uit van de totale uitstaande schuld op consumptief krediet. Het grootste deel van de 16,4 miljard euro schuld op consumptief krediet bestaat uit schuld op doorlopend krediet (71 procent).

De gemiddelde looptijd van creditcard krediet is de laatste jaren toegenomen, van 2 maanden in 2000 naar 4 maanden in 2002.

De eind jaren negentig ontwikkelde spaar-/leenkredieten hebben sinds de wijzigingen van het Belastingstelsel 2001 sterk aan populariteit ingeboet. Deze kredietvorm wordt gekenmerkt door een lange looptijd (minimaal 15 jaar) en hoge bedragen (meer dan 22 500 euro). De aflossing vindt plaats bij uitkering van een spaarverzekering of beleggingsdepot.

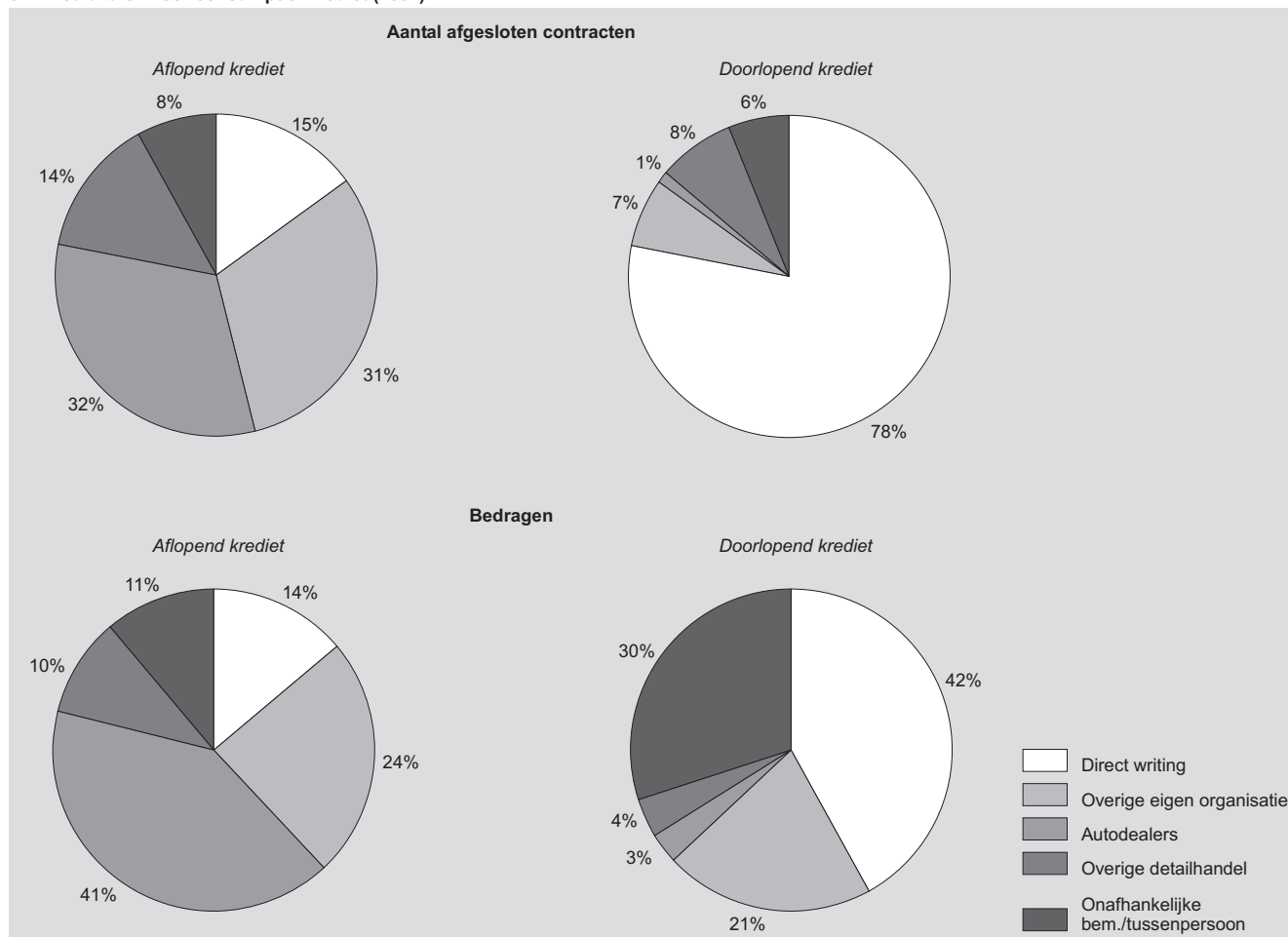
Leningen steeds meer thuis afgesloten

Kredietverstrekkers zetten hun kredieten uit via verschillende afzetkanalen. Naast de eigen kantoren betreft dit ondermeer direct writing, tussenpersonen en autodealers. Gegevens over de geleende bedragen per afzetkanaal betreffen bij doorlopende kredieten de nieuwe kredietlimieten, en niet de daadwerkelijk verstrekte kredieten. Bij aflopende kredieten gaat het wel om het verstrekte krediet.

Voor het afsluiten van een lening gaat men vaak de deur niet uit: ruim driekwart van de doorlopende kredieten werd in 2001 schriftelijk, telefonisch of via internet afgesloten (samen 'direct writing' genoemd). Voor relatief hogere bedragen gaat men wel naar de bank, of schakelt een tussenpersoon in. Het totale bedrag aan doorlopend krediet is maar voor 42 procent via direct writing geleend. Tussenpersonen bemiddelden bij 30 procent van dit bedrag, en direct contact met banken en financieringsmaatschappijen zorgde voor 21 procent.

Sinds het beschikbaar komen van gegevens over afzetkanalen (1998) tot de meest recente cijfers (2001) zijn er in dit patroon veranderingen opgetreden ten gunste van direct writing. In 2001 werd 8 procentpunten meer via direct writing verstrekt dan vier jaar geleden. Het aandeel van tussenpersonen en banken als

5. Afzetkanalen voor consumptief krediet (2001)

afzetkanaal voor de kredietverlening daalde met 5 respectievelijk 8 procentpunten.

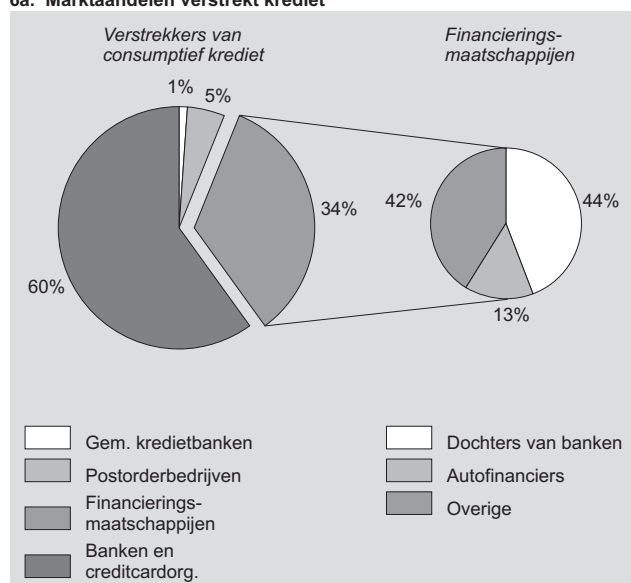
In 2001 werd eenderde van de aflopende kredieten via autodealers verstrekt, evenveel als via banken en financieringsmaatschappijen. De via de autodealer geleende bedragen waren wel hoger, ze maakten 41 procent uit van het totaal verstrekte bedrag.

Marktaandeel kredietverstrekkers

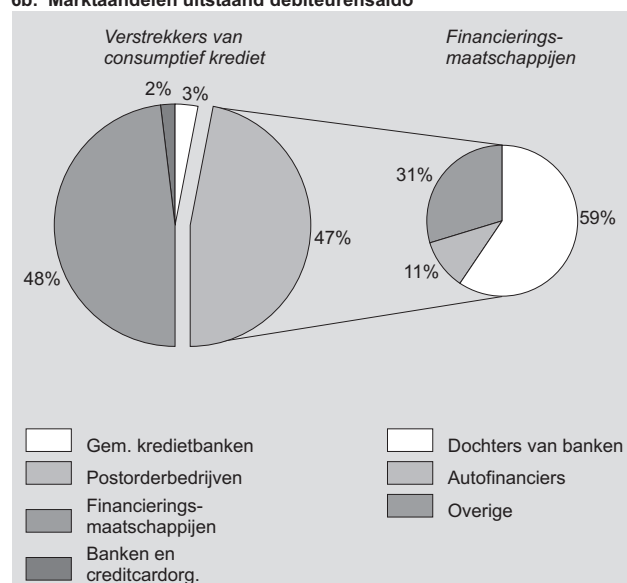
Er worden vijf groepen kredietverstrekkers onderscheiden:

- Gemeentelijke kredietbanken: hiertoe worden ook de semi-gemeentelijke kredietbanken en enkele sociale fondsen gerekend.

6a. Marktaandeel verstrekt krediet

6b. Marktaandeel uitstaand debiteurensaldo

- Banken: alle instellingen die zijn opgenomen in het door de Nederlandsche Bank gehouden Register, als bedoeld in artikel 52, eerste lid van de Wet toezicht kredietwezen (Wtk 1992).
- Financieringsmaatschappijen: alle instellingen die van de Autoriteit Financiële Markten een vergunning hebben ingevolge de Wet op het consumentenkrediet (Wck). Hieronder vallen ook merkgebonden autofinanciers en dochters van banken.
- Postorderbedrijven voor zover deze een vergunning hebben in het kader van de Wck.
- Creditcardorganisaties die voor eigen rekening krediet verstrekken door middel van de creditcard. Op grond van geheimhoudingsoverwegingen wordt deze groep niet als afzonderlijke categorie onderscheiden; deze instellingen zijn ondergebracht bij de groep banken.

Banken en creditcardmaatschappijen tezamen zijn de belangrijkste verstrekkers van consumptief krediet. In 2002 waren zij verantwoordelijk voor 60 procent van het de verstrekte kredieten. Daarnaast worden veel leningen verstrekt door financieringsmaatschappijen, vorig jaar eenderde van het totaal. Postorderbedrijven en gemeentelijke kredietbanken hebben een bescheiden aandeel. Door invoering van de Wet Financiering Decentrale Overheden in 2001 is de kredietverstrekking door gemeentelijke kredietbanken ingeperkt.

In de totale uitstaande schuld hebben banken (plus creditcardmaatschappijen) en financieringsmaatschappijen een vrijwel gelijk aandeel. Eind 2002 bedroeg de bijdrage van banken en creditcardmaatschappijen in de uitstaande schuld van consumptief krediet 48 procent. Financieringsmaatschappijen zijn met een aandeel van 47 procent bijna even groot.

Schulden per huishouden in tien jaar verdubbeld

De gemiddelde schuld op consumptief krediet en roodstand op betaalrekeningen tezamen is eind 2002 opgelopen tot bijna 3 300 euro per huishouden. Tien jaar geleden was deze schuld half zo groot en bedroeg ongeveer 1 650 euro per huishouden. Het spaartegoed van een huishouden was vorig jaar gemiddeld 24 duizend euro, dat is anderhalf keer zoveel als tien jaar geleden.

Tabel 3
Sparen en lenen per huishouden in Nederland

	Gemiddelde per huishouden		
	Spaartegoed	Schuld op cons.krediet	Roodstand
	<i>euro</i>		
1992	14 962	1 451	184
1993	15 154	1 462	213
1994	15 268	1 506	321
1995	16 204	1 566	372
1996	17 180	1 632	436
1997	17 440	1 752	530
1998	18 359	1 902	637
1999	19 325	2 065	703
2000	19 739	2 241	806
2001	22 264	2 321	777
2002	24 170	2 368	883

Tabel 4
Verstrekt consumptief krediet

	1998	1999	2000	2001	2002	Trend ¹⁾
	<i>mln euro</i>					%
Gemeentelijke kredietbanken						
Aflopend krediet	156	139	115	99	68	-31,1
Doorlopend krediet	65	68	53	47	57	21,5
Totaal	221	207	168	146	126	-14,1
Banken en creditcardorganisaties						
Aflopend krediet	563	559	432	341	292	-14,3
Doorlopend krediet	3 050	3 268	3 152	3 149	3 342	6,1
Spaar-/leenkrediet	159	182	62	40	34	-14,4
Creditcard krediet	1 147	1 520	2 056	2 324	2 486	7,0
Totaal	4 919	5 529	5 702	5 854	6 154	5,1
Financieringsmaatschappijen						
Aflopend krediet	937	938	859	812	674	-17,1
Doorlopend krediet	2 165	2 333	2 806	2 633	2 692	2,2
Spaar-/leenkrediet	518	541	606	324	171	-47,3
Totaal	3 621	3 812	4 272	3 769	3 536	-6,2
Postorderbedrijven						
Doorlopend krediet	387	441	517	455	502	10,3
Alle maatschappijen						
Aflopend krediet	1 656	1 636	1 406	1 252	1 034	-17,4
Doorlopend krediet	5 668	6 111	6 528	6 295	6 593	4,7
Spaar-/leenkrediet	677	723	669	364	205	-43,6
Creditcard krediet	1 147	1 520	2 056	2 324	2 486	7,0
Totaal	9 147	9 990	10 658	10 235	10 319	0,8

¹⁾ De procentuele groei van 2002 t.o.v. 2001.

Tabel 5
Debiteurensaldo per ultimo

	Aantal uitstaande contracten					Uitstaand bedrag					Trend ¹⁾
	1998	1999	2000	2001	2002	1998	1999	2000	2001	2002	
	<i>x 1 000</i>					<i>mln euro</i>					%
Gemeentelijke kredietbanken											
Aflop krediet	149	137	122	108	100	271	250	222	206	177	-14,1
Doorlopend krediet	20	21	19	15	13	96	99	99	88	75	-15,8
Totaal	169	158	141	123	113	366	349	321	295	252	-14,6
Banken en creditcardorganisaties											
Aflop krediet	193	180	165	146	122	989	967	912	797	653	-18,1
Doorlopend krediet	986	1 101	986	987	987	4 732	4 999	5 304	5 513	6 001	8,9
Spaar-/leenkrediet	19	26	25	24	25	290	405	410	387	402	3,7
Creditcard krediet	177	296	453	509	555	194	305	486	688	820	19,3
Totaal	1 376	1 603	1 629	1 665	1 689	6 204	6 676	7 111	7 385	7 876	6,6
Financieringsmaatschappijen											
Aflop krediet	352	405	417	406	351	1 889	1 903	1 930	1 879	1 700	-9,6
Doorlopend krediet	1 421	1 645	1 669	1 681	1 742	3 079	3 627	4 259	4 785	5 054	5,6
Spaar-/leenkrediet	50	62	76	71	64	760	1 000	1 221	1 138	1 024	-10,0
Totaal	1 824	2 112	2 162	2 158	2 158	5 727	6 530	7 411	7 803	7 777	-0,3
Postorderbedrijven	0										
Doorlopend krediet	981	985	2 099	2 061	2 242	365	376	401	455	532	16,9
Alle maatschappijen											
Aflop krediet	694	721	704	659	573	3 148	3 120	3 065	2 883	2 530	-12,2
Doorlopend krediet	3 409	3 753	4 772	4 744	4 984	8 271	9 101	10 063	10 842	11 661	7,6
Spaar-/leenkrediet	70	88	102	95	90	1 049	1 405	1 631	1 526	1 426	-6,6
Creditcard krediet	177	296	453	509	555	194	305	486	688	820	19,3
Totaal consumptief krediet	4 350	4 859	6 031	6 007	6 202	12 663	13 931	15 244	15 938	16 437	3,1
Roodstand op betaalrekeningen	2 500	2 539	2 540	2 458	2 907	4 239	4 739	5 482	5 337	6 132	14,9

¹⁾ De procentuele groei van 2002 t.o.v. 2001.

Tabel 6
Stroomgegevens consumptief krediet

	1998	1999	2000	2001	2002	Trend ¹⁾
	<i>mln euro</i>					%
Debiteurensaldo bij aanvang periode						
Aflop krediet	3 196	3 148	3 120	3 065	2 883	-5,9
Doorlopend	7 713	8 271	9 101	10 063	10 842	7,7
Spaarleen	522	1 049	1 405	1 631	1 526	-6,5
Creditcard	153	194	305	486	688	41,6
Totaal	11 584	12 663	13 931	15 244	15 938	4,6
Netto verstrekt krediet						
Aflop krediet	1 656	1 636	1 405	1 252	1 034	-17,4
Doorlopend	5 668	6 111	6 528	6 295	6 593	4,7
Spaarleen	677	723	668	364	205	-43,6
Creditcard	1 147	1 520	2 056	2 324	2 486	7,0
Totaal	9 148	9 990	10 657	10 235	10 319	0,8
Kredietvergoeding						
Aflop krediet	295	257	270	268	197	-26,3
Doorlopend	701	704	853	998	1 042	4,5
Spaarleen	56	96	130	148	123	-17,0
Creditcard	21	28	49	73	92	27,0
Totaal	1 072	1 085	1 302	1 486	1 454	-2,1
Aflossingen						
Aflop krediet	1 999	1 922	1 736	1 702	1 584	-6,9
Doorlopend	5 810	5 984	6 421	6 513	6 816	4,6
Spaarleen	206	464	571	617	428	-30,7
Creditcard	1 126	1 437	1 924	2 195	2 446	11,4
Totaal	9 141	9 807	10 652	11 027	11 274	2,2
Debiteurensaldo per ultimo periode						
Aflop krediet	3 148	3 120	3 065	2 883	2 530	-12,2
Doorlopend	8 271	9 101	10 063	10 842	11 661	7,6
Spaarleen	1 049	1 405	1 631	1 526	1 426	-6,6
Creditcard	194	305	486	688	820	19,3
Totaal	12 663	13 931	15 244	15 938	16 437	3,1

¹⁾ De procentuele groei van 2002 t.o.v. 2001.

Tabel 7
Gemiddelde looptijd van de uitstaande kredieten

	Gemiddeld gedurende het jaar uitstaande debiteurensaldo			Aflossingen			Gemiddelde looptijd		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002	2000	2001	2002
	<i>mln euro</i>						<i>maanden</i>		
Aflopemd krediet									
Gemeentelijke kredietbanken	236	214	192	163	133	113	17	19	20
Banken en creditcardorganisaties	940	855	725	583	531	490	19	19	18
Financieringsmaatschappijen	1 917	1 905	1 789	990	1 038	981	23	22	22
Totaal	3 092	2 974	2 706	1 736	1 702	1 584	21	21	20
Doorlopend krediet									
Gemeentelijke kredietbanken	99	94	81	61	65	78	20	17	13
Banken en creditcardorganisaties	5 151	5 408	5 757	3 330	3 411	3 330	19	19	21
Financieringsmaatschappijen	3 943	4 522	4 920	2 473	2 546	2 888	19	21	20
Postorderbedrijven	388	428	494	557	491	520	8	10	11
Totaal	9 582	10 452	11 252	6 421	6 513	6 816	18	19	20
Spaar-/leenkrediet									
Banken en creditcardorganisaties	408	399	395	89	109	50	55	44	95
Financieringsmaatschappijen	1 111	1 180	1 081	483	508	378	28	28	34
Totaal	1 518	1 579	1 476	571	617	428	32	31	41
Creditcard krediet									
Banken en creditcardorganisaties	395	587	754	1 924	2 195	2 446	2	3	4
Totaal consumptief krediet									
Gemeentelijke kredietbanken	335	308	273	224	198	191	18	19	17
Banken en creditcardorganisaties	6 894	7 248	7 630	5 926	6 246	6 316	14	14	14
Financieringsmaatschappijen	6 971	7 607	7 790	3 946	4 092	4 247	21	22	22
Postorderbedrijven	388	428	494	557	491	520	8	10	11
Totaal	14 588	15 591	16 188	10 652	11 027	11 274	16	17	17

Overheidssaldo Eurozone nadert kritische grens

drs. J.L. Gebraad

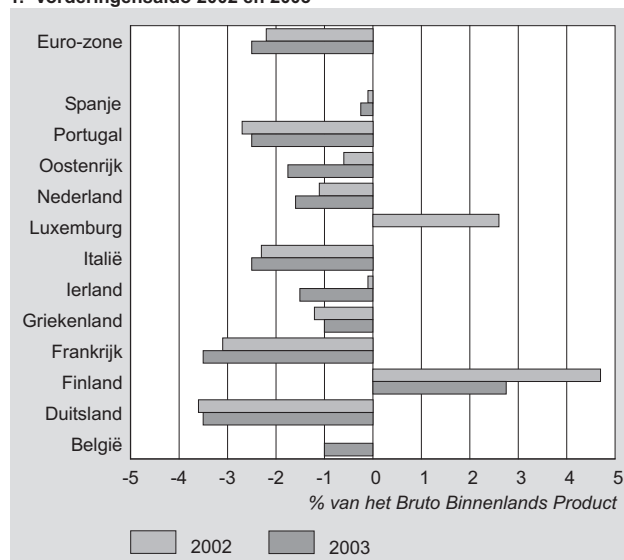
De groeivertraging in de eurozone en de onzekerheid als gevolg van de oorlog in Irak hebben negatieve gevolgen voor de overheidsfinanciën. Enkele landen uit de eurozone hebben inmiddels met hun overheidstekort het toegestane maximum van drie procent van het bruto binnenlands product overschreden. Voor Nederland komt het overheidstekort in 2004 dicht bij de kritische grens van drie procent. De problemen komen ook tot uiting in een weer toenemende overheidsschuld.

Duitsland en Frankrijk in de fout

Het beeld van de overheidsfinanciën in de eurozone is ten opzichte van een jaar geleden verslechterd. De geringe economische groei en de oorlog in Irak zorgen voor veel onzekerheid. Als de oorlog in Irak veel langer gaat duren dan nu gehoopt, is een verdere terugval te verwachten. Het CPB gaat in het Centraal Economisch Plan 2003 als centrale projectie uit van een korte oorlog, waarna de economie zich vanaf de tweede helft van dit jaar flink herstelt. Het CPB heeft echter ook ramingen gemaakt voor het geval de oorlog in Irak langer gaat duren. In dit ongunstige scenario komt de economie dit jaar nog in een recessie terecht. Duitsland en Frankrijk hebben door de ongunstige economische situatie al in 2002 de norm voor het overheidstekort van drie procent van het BBP overschreden. De verwachting is dat hun tekort ook dit jaar nog groter zal zijn dan toegestaan. Beide landen zitten dan ook in het strafbankje van de Europese Commissie die toeziet op naleving van de euronormen. Of dit ook zal leiden tot boetes is onduidelijk. De invloed van de oorlog in Irak geldt namelijk als een verzachtende omstandigheid. Een aantal andere landen uit de eurozone is door de verslechtering van de economie in de gevarezone terecht gekomen. Ze

voldoen weliswaar nog wel aan de norm voor het overheidstekort van drie procent van het BBP. Maar ze overschrijden wel de strengere norm uit het Stabiliteitspact. Deze strengere norm is eind vorig jaar aangepast. Vanaf dan wordt gekeken naar het structurele overheidssaldo. Het feitelijke saldo wordt daarbij gecorrigeerd voor met name conjuncturele invloeden. In de gewenste situatie bedraagt het tekort maximaal een half procent van het BBP. Ook Nederland zit in deze groep. De conjuncturele component bedraagt voor Nederland ongeveer 0,9 procent van het BBP. Het structurele overheidstekort komt voor Nederland uit op 0,7 procent van het BBP in 2003 en 1,5 procent van het BBP in 2004.

1. Vorderingensaldo 2002 en 2003

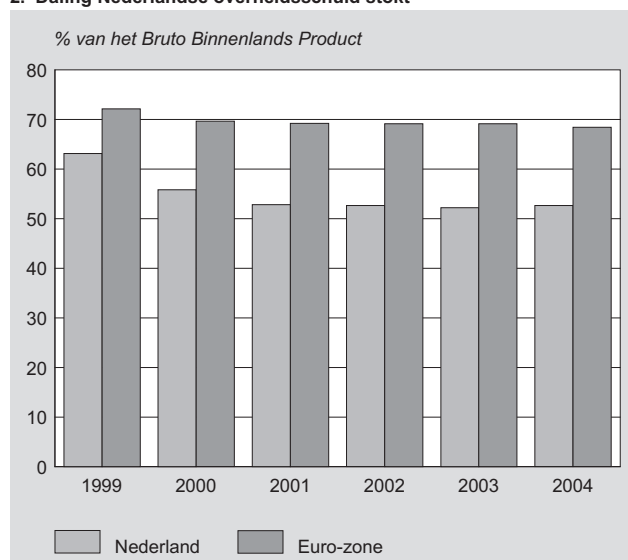
Bron: Eurostat en Centraal Planbureau.

Tabel 1
Vorderingensaldo overheid (+ = overschot, - = tekort) en overheidsschuld

	Vorderingensaldo overheid						Overheidsschuld					
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	1999	2000	2001	2002	2003	2004
% van het Bruto Binnenlands Product												
België	-0,5	0,1	0,4	0,0	-1	0 1/4	115	110	109	105	103	97
Duitsland	-1,5	1,1	-2,8	-3,6	-3 1/2	-2 1/4	61	60	60	61	62	61
Finland	2,0	6,9	5,1	4,7	2 3/4	3 1/4	47	45	44	43	42	41
Frankrijk	-1,8	-1,4	-1,5	-3,1	-3 1/2	-2 1/4	59	57	57	59	60	59
Griekenland	-1,8	-1,9	-1,4	-1,2	-1	-0 3/4	105	106	107	105	102	98
Ierland	2,3	4,3	1,1	-0,1	-1 1/2	-1 3/4	49	39	37	34	35	35
Italië	-1,7	-0,6	-2,6	-2,3	-2 1/2	-2 1/2	115	111	110	107	108	107
Luxemburg	3,5	6,1	6,4	2,6	0	0	6	6	6	6	2	4
Nederland	0,7	2,2	0,1	-1,1	-1 3/5	-2 2/5	63	56	53	53	52	53
Oostenrijk	-2,3	-1,5	0,3	-0,6	-1 3/4	-1 1/4	68	67	67	68	63	62
Portugal	-2,8	-2,8	-4,2	-2,7	-2 1/2	-2	54	53	56	58	58	58
Spanje	-1,2	-0,8	-0,1	-0,1	-0 1/4	0	63	61	57	54	53	51
Denemarken	3,3	2,6	3,1	1,9	2 1/4	2 1/2	53	47	45	45	42	40
Verenigd Koninkrijk	1,1	3,9	0,8	-1,4	-1 3/4	-1 1/2	45	42	39	39	39	38
Zweden	1,5	3,4	4,5	1,2	1 1/4	2	63	53	54	52	52	50
Euro-zone	-1,3	0,1	-1,6	-2,2	-2 1/2	-1 3/4	72	70	69	69	70	68
Europese Unie	-0,7	0,9	-0,9	-1,9	-2 1/4	-1 1/2	68	64	63	63	63	62
Verenigde Staten	0,7	1,4	-0,5	-3,3	-3 3/4	-3 1/4	65	60	60	61	62	63
Japan	-7,1	-7,4	-6,1	-7,1	-7 3/4	-7 3/4	116	123	133	143	151	159

Bronnen: Eurostat; Europese Commissie; Centraal Planbureau; OECD.

2. Daling Nederlandse overheidsschuld stopt

Bron: Eurostat, Europese Commissie en Centraal Planbureau.

Overheidssaldo Nederland in de min

Het overheidssaldo in Nederland is in 2002 met $-1,1$ procent van het BBP weer negatief. Dit na een kortstondige periode van drie jaren met een positief saldo, met als hoogtepunt het saldo over 2000 van 2,2 procent van het BBP. De meest recente cijfers van het CPB uit het Centraal Economisch Plan 2003 geven een overheidssaldo voor 2003 van $-1,6$ procent van het BBP, en voor 2004 van $-2,4$ procent van het BBP. Het betreft hier het feitelijke overheidssaldo, dat niet is geschoond voor conjuncturele invloeden.

De tekorten maken het moeilijk om vast te houden aan het streven om de overheidsschuld binnen één generatie af te lossen. Dit streven heeft als achtergrond de wens ruimte vrij te maken om de invloed van de vergrijzing op te vangen. De vergrijzing zal in het bijzonder leiden tot hogere kosten in de gezondheidszorg en tot hogere pensioenlasten. Een positief structureel overheidssaldo van 1 procent van het BBP in 2007 is nodig om de overheidsschuld binnen één generatie af te kunnen lossen. Op basis van de huidige situatie en zonder rekening te houden met bezuinigingsmaatregelen van het nog te formeren nieuwe kabinet verwacht het Centraal Planbureau een structureel tekort in 2007 van 1,8 procent van het BBP.

Overheidsschuld in Nederland daalt niet meer

De Nederlandse overheidsschuld is in 2002 gestegen tot 234 miljard euro. De stijging in 2002 bedraagt 7 miljard euro. De economische verslechtering blijkt uit vergelijking van deze uitkomst met de schuldmutatie over 2002 zoals die een jaar geleden is geraamd. Toen is nog een daling in 2002 voorzien van 4 miljard euro. De schatting voor de schuldmutatie over 2003 komt nu bijna 9 miljard euro hoger uit dan de raming van vorig jaar. Het beeld van vorig jaar van een dalende overheidsschuld is daarom nu weer uit het zicht verdwenen. Want voor 2003 en 2004 wordt zelfs een iets grotere toename van de schuld verwacht dan de toename in 2002.

Als de overheidsschuld wordt uitgedrukt in procenten van het bruto binnenlands product is in 2002 en 2003 nog wel sprake van een lichte daling. In 2004 zal de overheidsschuld in procenten van het BBP licht toenemen. Daarmee komt dan een eind aan de daling die in 1995 is ingezet. Vanaf toen is de schuld gedaald van 80 naar 53 procent van het BBP. Daarmee voldoet Nederland nu aan de euro-norm van 60 procent van het BBP.

Het grootste deel van de overheidsschuld bestaat uit staatsobligaties. Door de omzetting van onderhandse in openbare schuld bij het Rijk, maken leningen op lange termijn een steeds kleiner deel

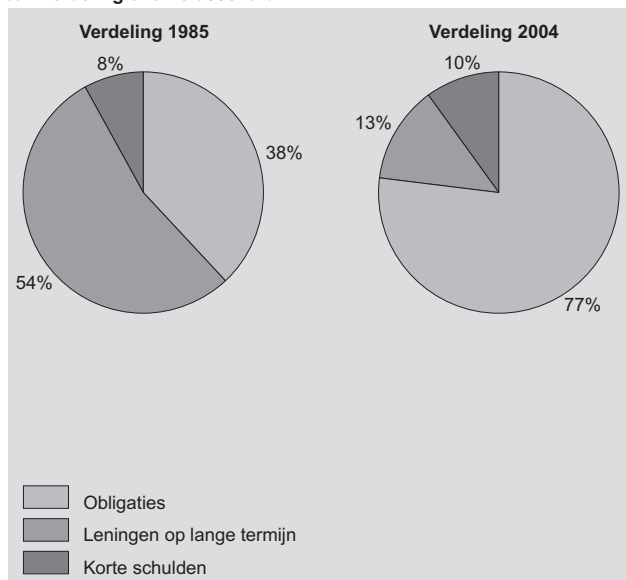
Tabel 2
Het vorderingensaldo van de overheid (+ = overschot, – = tekort) en de overheidsschuld van Nederland

	Het vorderingensaldo van de overheid					Overheidsschuld (ultimo)						Schuldmutatie				
	2000	2001	2002	2003	2004	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
<i>mlrd euro</i>																
Centrale overheid	2,0	-0,3	-4,3	-9,9	-11,7	195,0	185,8	188,4	195,5	206,0	216,3	-9,1	2,6	7,1	10,5	10,3
Regionale en lokale overheid	0,2	0,5	0,8	0,6	0,7	40,5	38,1	37,6	36,3	34,9	33,5	-2,4	-0,6	-1,3	-1,4	-1,4
Sociale verzekeringsinstellingen	6,6	0,4	-1,6	2,1	-0,2	0,6	0,6	0,8	2,1	0,7	1,2	0,1	0,2	1,3	-1,4	0,5
Totaal	8,7	0,6	-5,1	-7,2	-11,3	236,0	224,5	226,8	233,8	241,6	251,0	-11,5	2,2	7,0	7,8	9,4

Tabel 3
De Nederlandse overheidsschuld verdeeld naar vermogenstitel

	1985	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
<i>mlrd euro</i>								
Chartaal geld	0,7	1,2	1,2	1,3	1,0	1,0	1,0	1,0
Waardepapieren op korte termijn	7,8	0,9	5,8	5,5	5,7	16,1	17,0	17,5
Obligaties	51,9	92,7	142,3	170,8	174,0	172,1	181,8	191,6
Leningen op korte termijn	3,2	3,3	6,2	5,7	8,3	8,2	6,8	7,3
Leningen op lange termijn	74,5	89,1	77,9	41,2	37,8	36,3	34,9	33,5
Totaal	138,0	187,2	233,4	224,5	226,8	233,8	241,6	251,0

3a. Verdeling overheidsschuld

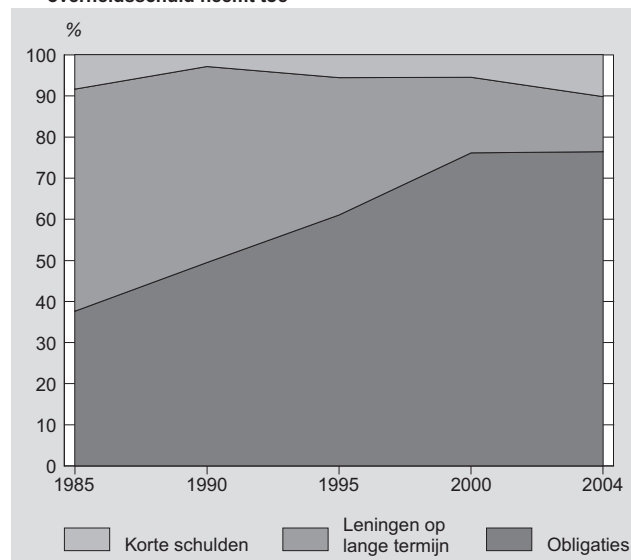
uit van de overheidsschuld. In 1985 maakten lange leningen nog meer dan de helft uit van de overheidsschuld, nu is dat minder dan een zevende. Voor staatsobligaties is het aandeel in de overheidsschuld gestegen van ruim een derde in 1985 naar ruim drie kwart nu.

In 2002 is voor de financiering van de overheidsschuld een grotere rol weggelegd voor kortlopende waardepapieren. Het gaat dan om de Dutch Treasury Certificates. Daardoor vormen DTC's in 2002 bijna zeven procent van de overheidsschuld, terwijl dit in 2000 nog ruim twee procent was.

Technische toelichting

De hier gepresenteerde gegevens over de overheidsfinanciën zijn voor de Europese landen vastgesteld conform de excessieve tekortenprocedure. Twee keer per jaar leveren de lidstaten gegevens aan over het overheidssaldo en de overheidsschuld. Daarbij moeten de richtlijnen worden gevolgd die zijn neergelegd in het Europees systeem van rekeningen 1995. Voor wat betreft de Nederlandse cijfers geldt dat het Centraal Bureau voor de Statis-

3b. Aandeel obligaties en korte waardepapieren in Nederlandse overheidsschuld neemt toe

tiel de gegevens tot en met het verslagjaar 2001 heeft vastgesteld, en het Centraal Planbureau samen met het Ministerie van Financiën de realisatie van 2002 en de ramingen voor 2003 en 2004. Voor alle Europese landen geldt dat de uitkomsten tot en met 2002 zijn ontleend aan de rapportage van maart 2003 betreffende de excessieve tekortenprocedure zoals gepubliceerd in een persbericht van Eurostat op 17 maart 2003 (Euro-indicators, no 30/2003). De cijfers vanaf 2003 en de uitkomsten van het overheidssaldo voor de Verenigde Staten en Japan vanaf 2001 zijn ontleend aan het Centraal Economisch Plan 2003 van het Centraal Planbureau. Voor de Verenigde Staten en Japan zijn de overheidsschuld en het overheidssaldo voor 1999 en 2000 ontleend aan de Economic Outlook December 2002 van de OECD.

Nadere informatie

Voor nadere informatie over dit onderwerp kunt u contact opnemen met de CBS Infoservice, tel. 045 570 70 70; e-mail: infoservice@cbs.nl.

Gemeenten zorgen in 2001 voor EMU-tekort lagere overheden van 0,7 miljard euro

ing. R.J. Overbeek

Het EMU-saldo – het verschil tussen inkomsten en uitgaven – van de lagere overheden (Nederlandse gemeenten, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen) vertoonde in 2001 een tekort van 0,7 miljard euro. De gemeenten zijn verantwoordelijk geweest voor dit tekort.

De totale EMU-schuld van de lagere overheden is in 2001 met ruim een half miljard euro gedaald.

Jaarlijks wordt de omvang van de EMU-schuld van de lagere overheid berekend aan de hand van de balansgegevens in de jaarrekeningen. In dit artikel worden de resultaten gepresenteerd van het onderzoek van de balansgegevens van de Nederlandse gemeenten, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen per eind 2001. Niet alle onderdelen van de lagere overheid zijn in het onderzoek betrokken. De gemeentelijke havenbedrijven, woningbedrijven en energiedistributiebedrijven vallen buiten de EMU-definitie en blijven dus buiten beschouwing.

Economische en Monetaire Unie (EMU)

In het Verdrag van Maastricht van december 1991 is een aantal voorwaarden gesteld waaraan lidstaten moeten voldoen om tot de Economische en Monetaire Unie (EMU) toe te kunnen treden. Deze 'convergentiecriteria' ook wel EMU-criteria genoemd, moeten ervoor zorgen dat de landen economisch gezien naar elkaar toegroeien. Per 1 januari 1999 ging de derde fase van de totstandkoming van de Economische en Monetaire Unie (EMU) in. In de elf toenmalig deelnemende EU-lidstaten werd in het girale betalingsverkeer overgegaan op de euro. Griekenland volgde op 1 januari 2001. De euro is inmiddels de officiële munt in de twaalf Europese landen die meedoen. Verder hebben de landen die meedoen aan de euro in het zogenaamde stabiliteitspact afspraken gemaakt over het op orde houden van de overheidsfinanciën. In dit pact wordt voorgeschreven dat de begrotingen van de EMU-leden op de middellange termijn een overschot moeten vertonen of in elk geval dichtbij het evenwicht moeten zijn. Een begrotingstekort van (maximaal) drie procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP) is echter toegestaan. Deze norm is tevens een van de convergentiecriteria waaraan EU-lidstaten moesten (en moeten) voldoen om tot de derde fase van de EMU toegelaten te worden.

Een ander convergentie criterium is de norm voor de staatsschuld. Deze norm houdt in dat de staatsschuld maximaal 60 procent van het BBP mag bedragen. Voor de bepaling van de omvang van het begrotingstekort en de staatsschuld zijn strikte regels opgesteld, zodat deze grootheden vergelijkbaar zijn tussen de lidstaten. Het

toepassen van deze regels leidt zodoende tot de vaststelling van het EMU-tekort (neutraler geformuleerd: het EMU-saldo) en van de EMU-schuld.

Stijging totale overheidsschuld

In 2001 is de nationale EMU-schuld met één procent gestegen tot bijna 227 miljard euro. In de periode 1998–2000 daalde deze schuld nog met 12 miljard euro. Naast de de centrale overheid gaat het om de decentrale overheden, overige publiekrechtelijke lichamen en sociale fondsen. Het betreft hier de geconsolideerde schuld van de overheid dus exclusief schuldverhoudingen binnen de overheid zelf. Van de overheidsschuld per eind 2001 komt 83 procent voor rekening van de centrale overheid. De lagere overheid draagt met ruim 37 miljard euro voor bijna 17 procent bij aan de nationale schuld. Het aandeel van de sociale fondsen komt eind 2001 uit op 0,8 miljard euro, slechts 0,4 procent van het totaal.

Daling EMU-schuld lagere overheid

Van 2000 op 2001 is de EMU-schuld van de vier lagere-overheidslagen verder met ruim 0,5 miljard euro afgenomen. Aan deze afname hebben de gemeenten en de provincies het meest bijgedragen. De EMU-schuld voor de provincies daalde in 2001 met 0,4 miljard euro en bij de gemeenten nam de schuld af met 0,3 miljard euro. Bij de gemeenschappelijke regelingen is de schuld zo goed als gelijk gebleven. Alleen bij de waterschappen nam de schuld juist toe met 0,2 miljard euro.

Als het onderscheid tussen 'lange' en 'korte' EMU-schuld wordt gemaakt, blijkt dat de korte schuld in 2001 nagenoeg gelijk is gebleven. De de totale daling van 0,5 miljard euro bij de lagere overheden in 2001 komt dus door de afname van de lange schuld en concentreerde zich bij gemeenten en de provincies.

Berekening EMU-schuld en -saldo

De EMU-schuld wordt berekend door zowel langlopende schulden en bepaalde kortlopende schuldposten op te tellen. De kortlopende posten omvatten rekening-courantschulden bij financiële en niet-financiële instellingen en kasgeldleningen. De langlopende posten betreffen naast de opgenomen lange leningen ook de leaseverplichtingen. In het laatste geval kan het ook om zogenaamde Cross Border Lease constructies gaan. Het zijn de waterschappen die in het recente verleden dergelijke constructies hebben opgezet. Het ging hierbij om de verkoop en vervolgens weer het terughuren van de gebruiksrechten van hun installaties aan en van buitenlandse bedrijven.

Tabel 1
Overheidsschuld, ultimo ¹⁾

	Centrale overheid	Lagere overheid	Sociale fondsen	Totaal	Centrale overheid	Lagere overheid	Sociale fondsen	Totaal
	mld euro				%			
1998	193,8	41,5	1,2	236,5	81,9	17,5	0,5	100
1999	195,0	40,5	0,6	236,0	82,6	17,2	0,2	100
2000	185,8	38,1	0,6	224,5	82,8	17,0	0,3	100
2001	188,4	37,6	0,8	226,8	83,1	16,6	0,4	100

¹⁾ Het betreft de geconsolideerde schuld, dus exclusief schuldverhoudingen binnen de overheid zelf.

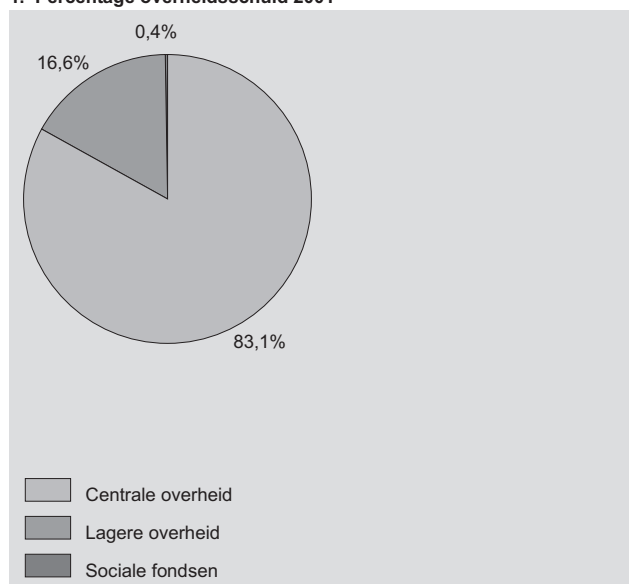
Tabel 2
EMU-schuld– langlopend– naar overheidslaag, ultimo

	1998	1999	2000	2001
<i>mld euro</i>				
Gemeenten	30,9	29,5	28,0	27,5
Provincies	0,8	0,8	0,9	0,7
Waterschappen	4,9	5,1	5,6	5,8
Gemeenschappelijke regelingen	0,9	0,8	0,7	0,7
Totaal	37,4	36,1	35,3	34,7

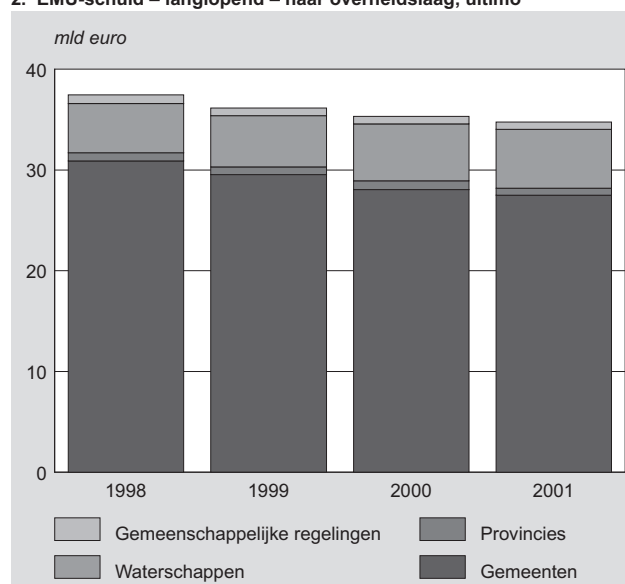
Tabel 3
EMU-schuld– kortlopend– naar overheidslaag, ultimo

	1998	1999	2000	2001
<i>mld euro</i>				
Gemeenten	2,7	2,5	1,8	2,0
Provincies	0,4	0,8	0,4	0,2
Waterschappen	0,2	0,4	0,2	0,2
Gemeenschappelijke regelingen	0,3	0,2	0,2	0,2
Totaal	3,7	3,8	2,6	2,6

1. Percentage overheidsschuld 2001

2. EMU-schuld – langlopend – naar overheidslaag, ultimo

Het EMU-saldo is berekend via de (balans)mutaties van respectievelijk vorderingen en schulden. Nemen in een zeker jaar de schulden meer toe dan de vorderingen, dan is in dat jaar sprake van een tekort. Nemen daarentegen de schulden juist meer af dan de vorderingen, dan resulteert er een overschot. In deze zin is de EMU-tekortnorm dan ook een norm voor het vorderingentekort. Het EMU-saldo laat zich in principe ook op een andere manier berekenen, namelijk als saldo van de lopende en kapitaalinkomsten en -uitgaven.

eerst sinds 1997 want in de periode 1998 tot en met 2000 was er steeds sprake van een EMU-overschot. Het zijn opnieuw vooral de gemeenten geweest die hierin een rol hebben gespeeld. Hadden zij over 2000 nog een gering positief saldo op hun inkomsten en uitgaven, in 2001 hadden de gemeenten een tekort van 0,8 miljard euro. De EMU-saldi van de andere lagere overheden, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen zijn in vergelijking met 2000 nauwelijks veranderd.

EMU-saldo lagere overheid sinds jaren weer negatief

De lagere overheden hebben 2001 afgesloten met een tekort van 0,7 miljard euro op hun inkomsten en uitgaven. Dat was voor het

EMU-schuld en -saldo gemeenten

Gezien de grote invloed van de gemeenten op de omvang van het EMU-saldo en de EMU-schuld van de lagere overheden, ligt een nadere beschouwing van de gemeenten voor de hand. Het is

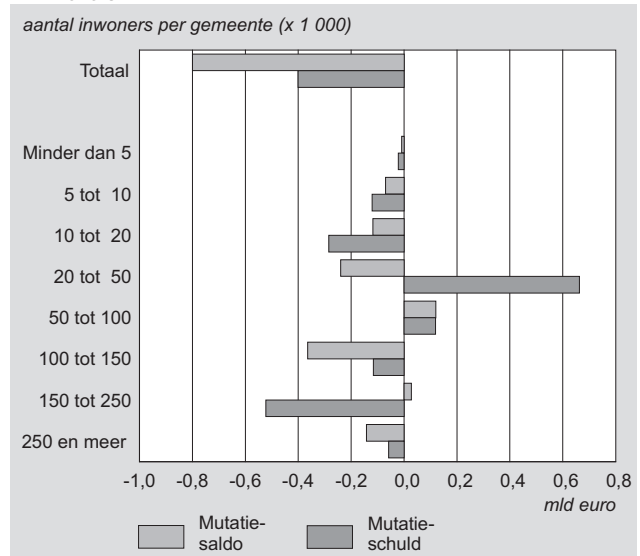
Tabel 4
EMU-saldo en mutaties in vorderingen en schulden van lagere overheden

	1999			2000				2001		
	EMU-saldo	Mutatie financiële vorderingen (incl. transitoria)	Mutatie financiële schulden (incl. transitoria)	EMU-saldo	Mutatie financiële vorderingen (incl. transitoria)	Mutatie financiële schulden (incl. transitoria)	Correcties	EMU-saldo	Mutatie financiële vorderingen (incl. transitoria)	Mutatie financiële schulden (incl. transitoria)
<i>mld euro</i>										
Gemeenten	0,5	-0,2	-0,7	0,0	-1,1	-1,8	-0,7	-0,8	-0,5	0,3
Provincies	0,0	0,4	0,4	0,0	0,3	-0,2	-0,6	0,0	-0,4	-0,4
Waterschappen	-0,2	0,2	0,4	-0,1	0,2	0,3	0,0	-0,1	0,1	0,1
Gemeenschappelijke regelingen	0,1	0,0	0,0	0,2	0,4	0,0	-0,2	0,2	0,1	-0,1
Totaal lagere overheid	0,3	0,5	0,1	0,1	-0,2	-1,7	-1,5	-0,7	-0,7	0,0

gebruikelijk de gemeenten in acht grootteklassen in te delen. De grootste en de kleinste gemeenten zijn in 2001 verantwoordelijk voor de daling van de EMU-schuld. Zo daalde de EMU-schuld van de gemeenten met meer dan 100 000 inwoners met 0,7 miljard euro en van gemeenten met minder dan 20 000 inwoners 0,4 miljard euro. Daar tegenover nam de EMU-schuld bij de gemeenten met een inwoners aantal tussen de 20 000 en 100 000 juist toe met 0,8 miljard euro.

De grootste gemeenten (met meer dan 250 000 inwoners) hebben zelfs een overschot van 0,3 miljard euro op hun uitgaven en inkomsten. Ook de gemeenten met een inwonertal van tussen de 50 000 en 100 000 vertoonden een overschot, namelijk van 0,1 miljard euro. De gemeenten in de overige grootteklassen hadden gezamenlijk een tekort van 1,2 miljard euro.

3. Mutatie EMU-schuld en EMU-saldo gemeenten 2001 naar aantal inwoners

Tabel 5
EMU-schuld en-saldo van gemeenten, naar grootteklasse

Aantal inwoners per gemeente (x 1 000)	EMU-schuld			EMU-saldo		
	2000- ult.	2001- ult.	mutatie schuld	2000	2001	mutatie saldo
<i>mld euro</i>						
250 en meer	7,2	7,2	-0,1	0,4	0,3	-0,1
150 tot 250	4,4	3,8	-0,5	-0,2	-0,2	0,0
100 tot 150	4,7	4,6	-0,1	0,1	-0,3	-0,4
50 tot 100	5,0	5,1	0,1	0,0	0,1	0,1
20 tot 50	5,0	5,6	0,7	-0,2	-0,4	-0,2
10 tot 20	2,8	2,5	-0,3	-0,1	-0,2	-0,1
5 tot 10	0,7	0,5	-0,1	0,0	-0,1	-0,1
minder dan 5	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal	29,9	29,5	-0,4	0,0	-0,8	-0,8

Tabel 6
Balansen lagere overheden, ultimo 2001

	Totaal	Gemeenten	Provincies	Water- schappen	Gemeenschap- lijke regelingen
<i>mld euro</i>					
Activa					
Immateriële vaste activa	1,6	1,0	0,4	0,1	0,0
Materiële vaste activa	32,8	26,5	1,6	3,8	0,9
Lease- activa	0,8	-	-	0,8	-
Verstrekte langlopende leningen	19,7	18,6	0,7	0,0	0,2
Deelnemingen:					
in eigen dienstonderdelen in andere sector	3,7	3,7	0,0	0,0	0,0
in privaatrechtelijke ondernemingen	1,9	1,3	0,2	0,2	0,2
i.v.m. cross border lease	2,2	-	-	2,2	-
Geactiveerde tekorten	0,2	0,2	-	-	0,0
Voorraden	5,6	5,5	0,0	0,0	0,1
Rekening-courantvorderingen, op:					
eigen dienstonderdeel in andere sector	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
derden voorzover niet financiële instellingen	0,3	0,2	0,0	0,0	0,1
Kasgeldleningen	1,3	0,9	0,4	0,0	0,0
Liquide middelen	4,8	2,2	1,3	0,1	1,3
Transitorische vorderingen	9,6	7,5	0,6	0,4	1,1
Totaal activa	84,5	67,6	5,1	7,6	4,1
Passiva					
Eigen vermogen	7,9	6,3	1,1	0,3	0,2
Bestemmingsreserves	21,1	17,6	1,8	0,6	1,2
Voorzieningen	5,6	4,3	0,4	0,3	0,6
Langlopende schulden o/g*	32,1	27,4	0,7	3,2	0,7
Lease- verplichtingen*	0,4	-	-	0,4	0,0
Verplichtingen i.v.m. cross border lease*	2,2	-	-	2,2	0,0
Belegde reserves van eigen bedrijfsmatige diensten	0,6	0,6	0,0	0,0	0,0
Rekening-courantschulden, bij:					
eigen dienstonderdeel in andere sector	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0
derden voor zover niet financiële instellingen*	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0
financiële instellingen*	1,2	0,9	0,0	0,2	0,1
Kasgeldleningen*	1,2	1,0	0,1	0,0	0,1
Transitorische schulden	11,7	9,2	0,9	0,4	1,2
Totaal passiva	84,5	67,6	5,1	7,6	4,1

* Deze posten vormen samen de EMU-schuld.

MKZ-crisis beïnvloedt resultaat PBO's in 2001

drs. F.G.J. Arkesteijn

De lopende inkomsten van product- en bedrijfsschappen bedroegen 487 miljoen euro in 2001. De uitgaven op de lopende rekening kwamen uit op 513 miljoen zodat de exploitatie dit jaar met een negatief saldo van 26 miljoen euro werd afgesloten. Het uitgavenniveau in 2001 was aanmerkelijk hoger dan in het voorgaande jaar. Dit kwam doordat de beleidsuitgaven met meer dan de helft toenamen vanwege de bestrijding van de MKZ-crisis. De belangrijkste inkomsten, de heffingen, namen in vergelijking met 2000 ook toe, maar deze stijging was geringer. In 2000 resulteerde nog een overschot van 29 miljoen euro.

Publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties

Publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties (PBO's) zijn publiekrechtelijke lichamen die op grond van de Wet op de Bedrijfsorganisatie kunnen worden opgericht. Dit zijn de product- en bedrijfsschappen en de Sociaal-Economische Raad (SER). De SER fungeert in deze hoedanigheid als toezichthouder op de product- en bedrijfsschappen. Productschappen vertegenwoordigen alle bedrijven die verschillende functies vervullen in de gehele productiekolom van een (groep van) product(en). Bedrijfsschappen behartigen de belangen van alle ondernemingen die in het bedrijfsleven gelijke of aanverwante functies vervullen. Product- en bedrijfsschappen zijn actief op het gebied van de vakopleiding, afzetbevordering, kwaliteitsbeheer en -verbetering, gezondheid van plant en dier en het uitvoeren van onderzoek. Hiervoor kunnen zij verordeningen vaststellen die bindend zijn voor de bedrijven in de betrokken sector. Niet in alle branches zijn deze publiekrechtelijke lichamen actief. Met name in bedrijfstakken met relatief veel kleine bedrijven, zoals de landbouw, de detailhandel en de ambachten zijn schappen opgericht. Ze worden gezamenlijk bestuurd door werknemers en werkgevers. De laatste jaren is een aantal PBO's in het nieuws gekomen in verband met besmettelijke dierziekten (varkenspest, gekke koeienziekte en mond- en klauwzeerziekte). Momenteel is het productschap Pluimvee en eieren weer volop in beeld vanwege de recente uitbraak van klassieke vogelpest in de pluimveesector. Eind 2001 waren er naast de SER nog 18 bedrijfsschappen en 13 productschappen.

Forse uitgavenstijging in 2001

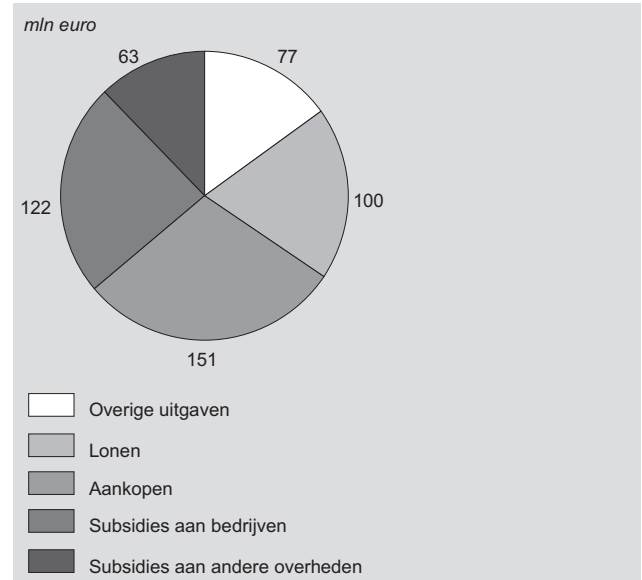
In 2001 bedroegen de lopende uitgaven van de PBO's 513 miljoen euro; dit is bijna 40 procent meer dan in het vorig jaar. Deze stijging hing vooral samen met het uitbreken van mond- en klauwzeer bij runderen, varkens, schapen en geiten in maart 2001. Voor de financiering van de bestrijding van besmettelijke dierziekten hebben het Rijk en de productschappen Zuivel, Vee en vlees en Pluimvee en eieren in 2000 het convenant Dierziektebestrijding gesloten. De essentie van deze afspraken is dat de overheid in geval van besmettelijke ziekten, onvoorwaardelijk kan beschikken over de noodzakelijke financiële middelen. Daartoe hebben de productschappen zich voor de periode 2000–2004 tot bepaalde maxima garant gesteld voor de kosten van dierziekte-uitbraken. Nadat in het voorjaar 2001 de MKZ-crisis uitbrak, hebben de productschappen nog in datzelfde jaar 120 miljoen euro subsidie verstrekt aan het Diergezondheidsfonds van het Rijk voor de bestrijding van de crisis. Dit geld is samen met andere middelen van het Rijk en de Europese Unie ingezet voor bestrijdingsmaatregelen (dierenartsen, ruimingsploegen, electrocutie-apparaat),

schadeloosstellingen aan boeren voor geruimde dieren en voor het opkopen van dieren.

De betalingen aan andere PBO's verdubbelden in 2001 ten opzichte van het voorgaande jaar. Dit had te maken met de overdracht van middelen aan productschappen door het Landbouwschap dat in 2001 is opgeheven (+11 miljoen euro). Daarnaast vonden er extra betalingen plaats tussen productschappen ter financiering van het Fonds Dierziektebestrijding (+6 miljoen euro). Verder nam de bijdrage van de productschappen Vee en vlees en Pluimvee en eieren aan het gemeenschappelijk secretariaat met 4 miljoen euro toe vanwege de kosten voor de inrichting van een nieuw pand.

De uitgaven van de PBO's voor het eigen apparaat stegen in 2001 slechts met 4 procent. Deze groei bestond vrijwel geheel uit toegenomen loonkosten.

1. Lopende uitgaven naar categorie, 2001

Inkomsten ook hoger

De lopende inkomsten van de PBO's bedroegen 487 miljoen euro in 2001, ruim 20% meer dan in het jaar ervoor. Deze stijging kwam vrijwel geheel voor rekening van de heffingsbaten. Deze heffingen die de aangesloten bedrijven verplicht moeten betalen vormen de belangrijkste inkomstenbron van de schappen. De heffingen kunnen worden onderscheiden in administratieve heffingen en bestemmingsheffingen. Administratieve heffingen zijn bedoeld voor de dekking van de apparaatskosten van de PBO's. Voor de uitvoering van de beleidstaken leggen de schappen bestemmingsheffingen op. De opbrengst van de administratieve heffingen nam in 2001 met 6 procent toe; deze groei hing samen met de gestegen apparaatskosten. De opbrengst van de bestemmingsheffingen nam in 2001 met 60 miljoen euro toe. De stijging van de bestemmingsheffingen was geheel geconcentreerd bij de productschappen Zuivel en Vee en vlees en had te maken met de MKZ-crisis. Ter dekking van de kosten voortvloeiend uit de MKZ-crisis heeft het productschap Zuivel een bijzondere heffing mond- en klauwzeer ingesteld. Deze heffing is vanaf juli 2001 maandelijks aan melkveehouders opgelegd (+33 miljoen euro). Het productschap Vee en vlees heeft op 1 mei 2001 de heffings-tarieven bij slacht en levende export van runderen, varkens, schapen en geiten fors verhoogd (+28 miljoen euro).

Naast heffingsbaten ontvangen de PBO's ook inkomsten uit verkopen en dienstverlening. Hierbij gaat het ondermeer om vergoedingen voor het uitvoeren van regelingen die door het Rijk of de Europese Unie zijn opgelegd. Deze medebewindstaken vinden vrijwel uitsluitend plaats bij de productschappen. Verder zijn er rente-inkomsten en ontvangen de schappen subsidies, vooral van bedrijven. Het totaal van de niet-heffingsbaten liep in 2001 licht terug (–1 miljoen euro).

Investerings sterk gestegen

De investeringen van de PBO's groeiden van 3 miljoen euro in 2000 naar bijna 11 miljoen euro in 2001. Geïnvesteed werd vooral in gebouwen, computers en installaties.

De kapitaaloverdrachten liepen terug van 17 miljoen euro in 2000 naar 7 miljoen euro in 2001. De afname was vooral het gevolg van

het incidenteel hoge niveau in het voorgaande jaar; dit kwam door de overheveling van een deel van de toeslagfondsen naar het pensioenfonds dat door de bedrijfschappen en de SER was opgericht. In 2001 werd nog slechts 3 miljoen euro aan het pensioenfonds verstrekt. Daarnaast was 2 miljoen euro bestemd voor schade-uitkeringen aan kwekers en pluimveehouders. De resterende overdrachten betroffen bijdragen voor warmtekruiskoppeling ter verbetering van de energie-efficiency in de glastuinbouw en bijdragen voor de stillegging voor broodbakkerijen.

In 2001 sloten de PBO's hun bedrijfsvoering af met een negatief saldo van 26 miljoen euro. In 2000 resulteerde nog een overschot van 29 miljoen euro. De financiering van het tekort, de investeringen en de kapitaaloverdrachten (in totaal 44 miljoen euro) kon grotendeels plaatsvinden door de onttrekking van middelen aan de reserves en voorzieningen (–36 miljoen euro). Het resterende bedrag van 8 miljoen euro werd (per saldo) gefinancierd door aanpassing van de schuld- en vorderingspositie van de schappen.

Tabel 1
Specificatie van de lopende uitgaven

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>mln euro</i>						
Apparaatskosten						
Lonen	70	74	71	78	73	77
Huisvestingskosten	5	5	6	6	7	8
Bureaunkosten	24	25	27	31	30	30
Reis- en verblijfskosten	3	3	4	3	3	3
Commissiekosten	4	3	4	3	3	3
Kapitaallasten	4	4	4	5	4	5
Overige apparaatskosten	6	6	5	6	7	6
Totaal	117	121	120	132	127	132
Beleidsuitgaven						
Voorlichtingskosten	14	15	17	18	22	19
Onderzoek	28	27	27	31	32	31
Subsidies voor vakopleidingen	2	2	3	3	1	1
Subsidies aan bedrijven	209	219	185	186	149	151
Subsidies aan gezinnen	7	15	14	14	14	12
Subsidies aan andere overheden	3	3	4	2	2	122
Totaal	263	281	250	254	220	336
Betalingen aan andere PBO's	26	17	22	27	23	45
Totaal lopende uitgaven	406	420	393	413	369	513

Tabel 2
Specificatie van de lopende inkomsten

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>mln euro</i>						
Verkopen	34	38	46	44	43	48
Rente	16	18	17	18	18	17
Heffingen						
Heffingen i.v.m. marktregulatie	14	3	–	–	–	–
Administratieve heffingen	120	115	110	115	116	123
Bestemmingsheffingen	219	215	206	186	175	235
Totaal	353	333	316	301	290	358
Subsidies van bedrijven en gezinnen	10	19	16	15	20	17
Subsidies van andere overheden	5	1	2	7	4	2
Bijdragen van andere PBO's	26	17	22	27	23	45
Totaal lopende inkomsten	445	426	419	412	398	487

Tabel 3
Exploitatierkening naar type bedrijfsorganisatie

	2000				2001			
	totaal	SER	bedrijf- schappen	product- schappen	totaal	SER	bedrijf- schappen	product- schappen
<i>mln euro</i>								
Uitgaven								
Apparaatskosten	127	15	39	72	132	15	41	76
Beleidsuitgaven	220	20	48	153	336	25	41	270
Betalingen aan andere PBO's	23	–	4	19	45	–	15	30
Totaal	369	35	91	244	513	40	97	376
Inkomsten								
Verkopen	43	2	4	38	48	2	3	43
Rente	18	2	4	12	17	2	4	11
Heffingen	290	37	58	196	358	45	56	257
Subsidies	24	–	20	4	19	–	18	1
Bijdragen van andere PBO's	23	0	8	15	45	0	7	38
Totaal	398	41	93	265	487	49	88	350
Saldo	29	6	2	21	–26	9	–9	–26

Tabel 4
Balansen van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties op 31 december

	2000				2001			
	totaal	SER	bedrijf- schappen	product- schappen	totaal	SER	bedrijf- schappen	product- schappen
<i>mln euro</i>								
Aktiva								
Kas-, bank- en girosaldo	132		26	106	100	0	24	76
Debiteuren en vooruitbetaalde kosten	242	4	32	206	239	4	22	213
Effecten	77		18	59	85		18	67
Langlopende leningen	37	4	1	32	28	2	1	25
Bankdeposito's	126	25	27	75	147	33	31	83
Roerende goederen	5	2	1	2	7	2	1	4
Onroerende goederen	23	6	2	14	22	6	3	13
Totaal	642	41	107	494	629	48	100	481
Passiva								
Crediteuren en vooraf ontvangen bedragen	280	8	20	252	304	6	24	274
Langlopende leningen	9			9	8			8
Kortlopende leningen								
Reserves en voorzieningen	353	33	87	233	317	42	76	199
Totaal	642	41	107	494	629	48	100	481

Financiële kerncijfers

Financiële kerncijfers

	Eenheid c.q. basis	1990	1995	1999	2000	2001	2002	2002		
								maart	april	mei
Bankwezen (ultimo)										
Europese liquiditeitenmassa (M3)	<i>mld euro</i>	.	.	4 778,6	5 079,9	5 424,6	5 782,7	5 455,2	5 496,7	5 540,0
Europese geldhoeveelheid (M1)	<i>mld euro</i>	.	.	1 955,1	2 074,3	2 203,5	2 424,3	2 168,8	2 207,4	2 219,5
Balanstotaal Europese MFI's	<i>mld euro</i>	.	.	15 546,1	16 711,4	18 249,7	18 862,5	18 332,8	18 392,1	18 480,3
Balanstotaal Nederlandse MFI's	<i>mld euro</i>	.	.	940,2	1 148,2	1 262,7	1 356,4	1 308,1	1 309,1	1 339,4
Sparen en lenen										
Besparingen bij spaarinstellingen	<i>mld euro</i>	.	6,4	8,4	3,9	18,6	12,6	0,4	0,8	2,4
Spaartegoed (ultimo)	<i>mld euro</i>	81,0	104,8	130,3	134,2	152,9	167,8	155,6	156,4	158,7
Verstrekt consumptief krediet	<i>mld euro</i>	4,9	6,4	10,0	10,6	9,7	10,3	0,8	0,9	0,8
Uitstaand consumptief krediet (ultimo)	<i>mld euro</i>	5,5	10,1	13,9	15,2	16,0	16,4	15,9	15,9	15,9
Nieuw ingeschreven hypotheek op:										
woonhuizen en combinaties woonhuis/bedrijfspan	<i>mld euro</i>	16,0	31,0	90,6	82,2	86,7	96,0	8,5	7,6	8,3
w.o. woonhuizen		.	27,6	84,2	76,1	79,7	87,7	7,9	7,0	7,7
bedrijfspannen en overige onroerende goederen	<i>mld euro</i>	12,0	16,2	27,7	24,5	35,1	28,3	1,9	2,0	1,9
Geldmarkt										
Reporente ECB (ultimo)	%	.	.	2,70	4,75	3,25	2,75	3,25	3,25	3,25
Daggeldrente	%	9,23	4,23	2,74	4,12	4,38	3,28	3,26	3,32	3,31
Eenmaands Euribor-tarief	%	8,51	4,33	2,86	4,24	4,26	3,31	3,35	3,34	3,37
Goudprijs (gemiddeld)	<i>euro/gram</i>	10,32	9,12	8,59	9,94	9,91	10,75	11,01	11,20	11,00
Wisselkoersen (gemiddeld)										
Amerikaanse Dollar	<i>per 1 euro</i>	1,27	1,31	1,07	0,92	0,90	0,95	0,88	0,89	0,92
Engelse Pond	<i>per 1 euro</i>	0,71	0,83	0,66	0,61	0,62	0,63	0,62	0,61	0,63
Japanse Yen	<i>per 1 euro</i>	183,75	122,90	121,32	99,47	108,68	118,06	114,74	115,77	115,79
Kapitaalmarkt										
Gemiddeld effectief rendement op staatsleningen										
kort (3–5 jaar)	%	9,04	6,00	3,91	5,12	4,44	4,23	4,83	4,75	4,76
middellang (5–8 jaar)	%	8,99	6,50	4,34	5,30	4,70	4,60	5,07	5,03	5,03
lang (9–10 jaar)	%	8,93	7,20	4,63	5,41	4,94	4,88	5,27	5,25	5,27
Amsterdamse Effectenbeurs										
CBS-koersindex (ultimo)										
aandelen	<i>1983=100</i>	168,3	321,5	933,1	897,0	708,0	462,1	744,6	714,6	684,9
obligaties (5–8 jaar)	<i>1983=100</i>	98,4	118,9	121,0	123,1	124,2	130,9	121,4	122,4	122,1
CBS-herbeleggingsindex (ultimo)										
aandelen	<i>1983=100</i>	229,6	530,9	1 724,7	1 688,0	1 363,6	916,0	1 434,5	1 385,2	1 341,2
obligaties (algemeen)	<i>1983=100</i>	161,1	267,3	334,2	356,2	377,6	410,3	377,0	380,9	381,7
Verzekeraars										
Binnenlandse productie van individuele levensverzekeringen (premies)	<i>mld euro</i>	.	3,7	6,1	7,1	6,9	5,4	0,6	0,5	0,5
Prijsindexcijfers										
Producentenprijzen	<i>1995=100</i>	.	100,0	102,2	114,1	115,7	114,5	112,4	114,9	114,3
Herbouwkosten van woningen	<i>1995=100</i>	.	100,0	108,0	111,8			123,0	123,0	124,0
Consumentenprijzen										
alle huishoudens	<i>2000=100</i>	.	.	.	100,0	104,2	107,6	107,3	107,7	107,8
alle huishoudens-afgeleid	<i>2000=100</i>	.	.	.	100,0	103,4	106,9	106,5	107,0	107,0
Internationale handel										
Invoer	<i>mld euro</i>	104,2	129,4	178,7	216,1	218,3	204,3	18,0	17,5	17,1
Uitvoer	<i>mld euro</i>	108,5	143,5	188,6	231,9	241,3	234,9	20,9	18,9	19,7
Handelsoverschot	<i>mld euro</i>	4,3	14,1	9,9	15,8	23,0	30,6	2,9	1,5	2,6
Invoerprijzen	<i>1990=100</i>	100,0	92,0	93,4	107,2	111,6		113,4	112,0	107,8
Uitvoerprijzen	<i>1990=100</i>	100,0	94,9	93,6	106,4	109,1		107,6	108,6	105,6
Ruilvoet	<i>1990=100</i>	100,0	103,2	100,2	99,3	97,8		94,9	97,0	97,9
Overige gegevens										
Consumentenvertrouwen		.	4,4	13,9	24,0	–0,9	–20,3	–8,6	–14,0	–16,5
Economisch klimaat		.	6,3	5,1	24,1	–24,8	–39,1	–24,3	–32,7	–30,8
Koopbereidheid		.	3,1	19,8	23,9	15,0	–7,7	2,0	–1,5	–7,0
Producentenvertrouwen in de industrie ¹⁾		.	.	.	6,8	–1,1	–1,6	–1,6	–0,9	–1,8

¹⁾ Na verwijdering seizoeninvloeden.

							2003			
juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	
										Banking
5 559,9	5 552,7	5 560,8	5 605,7	5 625,5	5 695,3	5 783,3	5 809,2			Eurozone liquidity (M3)
2 278,2	2 256,1	2 228,6	2 291,0	2 282,3	2 342,3	2 424,4	2 350,3			Eurozone money (M1)
18 412,5	18 449,0	18 400,2	18 612,6	18 698,6	18 968,1	18 862,6	19 036,1			Eurozone MFI's, balance sheet total
1 307,7	1 312,0	1 317,7	1 329,0	1 332,8	1 377,3	1 356,4	1 358,7	1 396,9		Dutch MFI's, balance sheet total
										Saving and borrowing
1,7	1,1	0,5	0,9	0,9	-0,2	1,9	1,7	2,0		Savings at saving institutions
162,8	163,9	164,4	165,2	166,1	165,9	167,8	169,5	171,9		Savings deposits
0,8	1,0	0,9	0,9	1,0	0,8	0,8	0,8	0,8		Consumer credit granted
15,9	16,0	16,1	16,3	16,4	16,4	16,4	16,4	16,4		Consumer credits, outstanding amounts
7,7	9,5	7,4	7,2	7,8	7,9	11,7	6,0	7,2		Newly registered mortgages on:
7,1	8,3	6,9	6,7	7,3	7,2	10,0	5,5	6,6		residential and residential/commercial property
2,1	3,6	1,9	2,1	1,8	1,7	4,5	2,1	3,5		o.w. residential
										other real estate
										Money market
3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	2,75	2,75	2,75	2,50	Repo rate ECB
3,35	3,30	3,29	3,32	3,30	3,30	3,09	2,79	2,76	2,75	Call money
3,38	3,36	3,33	3,32	3,31	3,23	2,98	2,85	2,77	2,60	One-month Euribor
11,05	10,35	10,40	10,66	10,59	10,45	10,65	11,02	10,94	10,36	Gold price
0,95	0,99	0,98	0,98	0,98	1,00	1,02	1,06	1,08	1,08	Exchange rates
0,64	0,64	0,64	0,63	0,63	0,64	0,64	0,66	0,67	0,68	US dollar
117,71	117,14	116,31	118,38	121,54	121,65	124,22	126,12	128,60	128,15	English pound
										Japanese Yen
										Capital market
4,59	4,37	4,05	3,75	3,73	3,65	3,43	3,22	3,04	3,09	Average yield to maturity
4,86	4,71	4,45	4,17	4,22	4,17	3,97	3,75	3,49	3,54	short-term
5,11	4,97	4,71	4,50	4,58	4,56	4,36	4,19	3,97	4,01	medium-term
										long-term
										Amsterdam Stock Exchange
628,4	522,7	527,9	428,7	486,4	510,8	462,1	424,3	387,8	372,1	CBS stock price index
123,8	124,7	126,1	128,9	127,6	127,9	130,9	131,9	133,6	132,6	shares
										bonds
1 230,7	1 023,9	1 045,1	848,9	964,3	1 012,6	916,0	841,3	769,0	739,3	CBS total return index
386,6	390,9	395,7	402,0	400,6	403,2	410,3	414,4	418,0	417,1	shares
										bonds
										Insurance
0,5	0,6	0,6	0,4	0,5	0,5	0,5	1,0			New personal life insurance policies
										Price index numbers
114,0	114,3	115,2	116,9	116,9	114,9	116,5	118,3	120,1		Producer prices, industry
124,0	126,0	126,0	126,0	126,0	126,0	126,0	127,0	127,0		Costs of rebuilding of dwellings
107,5	107,4	107,8	108,9	108,7	108,4	108,1	108,6	109,3	110,2	Consumer prices
106,7	106,6	107,0	108,1	107,9	107,6	107,3	107,5	108,2	109,2	all households
										all households-tax alterations eliminated
										International trade
17,1	16,5	15,5	17,4	18,5	17,7	16,8	17,5			Import
19,8	18,9	18,0	20,4	20,8	20,8	19,3	19,9			Export
2,7	2,4	2,4	3,0	2,3	3,1	2,5	2,4			Trade surplus
109,0	108,0	108,2	107,1							Import prices
106,0	105,0	104,5	103,1							Export prices
97,2	97,3	96,6	96,2							Terms of trade
										Other data
-21,2	-24,3	-26,7	-31,0	-33,1	-32,0	-30,4	-33,8	-36,5	-37,6	Consumer confidence
-38,8	-43,7	-48,1	-52,3	-55,9	-54,1	-50,8	-58,3	-62,4	-64,8	Economic environment
-9,5	-11,4	-12,4	-16,8	-17,8	-17,2	-16,9	-17,5	-19,2	-19,5	Propensity to consume
-2,1	-2,8	1,3	-0,8	-2,4	-0,7	-1,7	-3,8	-6,8	-6,6	Producers' confidence

Banken

Tabel 1.1
Balans van de in Nederland gevestigde monetair financiële instellingen, exclusief De Nederlandsche Bank (ultimo)

	Nederland					Eurozone				
	2002			2003		2002			2003	
	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.
<i>mld euro</i>										
Activa										
1. Leningen aan ingezetenen van het eurogebied	886,8	916,4	890,6	900,3	920,2	11 406,6	11 463,5	11 592,2	11 610,1	11 685,2
a. Monetair financiële instellingen	220,7	242,3	225,1	226,5	242,3	3 885,0	3 926,4	4 034,5	4 020,8	4 066,8
b. Overheid	33,6	36,1	36,2	37,4	39,5	795,5	795,1	803,9	812,0	803,5
c. Overige	632,6	638,0	629,3	636,4	638,4	6 726,1	6 742,0	6 753,9	6 777,4	6 814,9
2. Aangehouden effecten m.u.v. aandelen, uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	118,4	117,7	130,1	131,9	131,7	2 687,2	2 680,0	2 706,7	2 672,9	2 782,9
a. Monetair financiële instellingen	30,3	30,0	20,3	20,3	21,3	1 190,0	1 185,5	1 203,5	1 171,8	1 216,3
b. Overheid	73,2	72,3	83,3	86,2	84,2	1 148,6	1 142,3	1 147,3	1 134,2	1 188,0
c. Overige	14,9	15,5	26,4	25,5	26,2	348,6	352,2	355,8	366,9	378,7
3. Aangehouden aandelen en deelnemingen uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	41,4	38,1	37,2	37,7	38,3	805,1	819,5	822,9	827,9	818,4
a. Monetair financiële instellingen	12,9	12,8	13,1	13,4	14,3	263,6	266,0	264,7	257,5	258,2
b. Overige	28,5	25,3	24,1	24,4	24,0	541,5	553,5	558,2	570,4	560,2
4. Geldmarktpapier	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	62,1	63,7	65,6	62,9	66,2
5. Externe activa	239,3	251,9	244,3	237,9	252,5	2 427,5	2 483,6	2 558,2	2 463,6	2 460,8
6. Vaste activa	6,1	6,2	6,3	6,3	6,4	166,2	167,1	167,1	168,1	164,3
7. Overige activa	40,7	47,0	47,9	44,6	47,9	1 057,9	1 021,2	1 055,4	1 057,1	1 058,3
8. Totaal activa = totaal passiva	1 332,8	1 377,3	1 356,4	1 358,7	1 396,9	18 612,6	18 698,6	18 968,1	18 862,6	19 036,1
Passiva										
9. Chartale geldomloop						0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10. Deposito's van ingezetenen van het eurogebied	704,9	721,8	709,7	726,2	741,0	9 870,6	9 942,0	10 091,7	10 190,5	10 229,4
a. Monetair financiële instellingen	245,3	258,2	248,4	261,4	269,4	3 960,8	4 020,2	4 126,6	4 133,0	4 178,5
b. Centrale overheid	1,5	2,7	1,2	2,6	2,9	104,6	111,0	101,3	106,9	105,3
c. Overige overheid en overige ingezetenen van het eurogebied	458,0	460,8	460,2	462,2	468,3	5 805,2	5 810,8	5 863,8	5 950,6	5 945,7
(1) giraal	147,5	148,5	152,5	151,5	152,0	1 891,3	1 873,5	1 925,7	1 985,1	1 941,0
(2) met vaste looptijd	150,5	151,8	147,0	141,4	144,8	2 242,8	2 263,8	2 259,8	2 261,3	2 263,9
(3) met opzegtermijn	159,2	159,7	160,6	169,0	171,3	1 432,8	1 438,1	1 448,7	1 477,8	1 500,1
(4) repo's	0,8	0,7	0,1	0,2	0,2	238,3	235,6	229,6	226,4	240,6
11. Aandelen/participaties in geldmarktfondsen en geldmarktpapier						522,5	526,4	542,8	532,9	618,6
12. Geldmarktpapier en schuldbewijzen	206,9	217,3	208,2	213,6	220,5	3 004,2	3 010,3	3 038,6	2 990,4	3 037,7
13. Kapitaal en reserves	62,0	63,8	63,7	62,4	62,1	1 094,1	1 097,0	1 100,1	1 102,0	1 105,9
14. Externe passiva	304,7	310,2	309,0	292,5	306,3	2 642,3	2 666,6	2 706,3	2 596,5	2 598,9
15. Overige passiva	54,4	64,3	65,7	63,9	67,5	1 478,9	1 456,3	1 488,6	1 450,4	1 445,5

Bron: De Nederlandsche Bank N.V. en ECB.

Tabel 1.2
Monetaire balans van De Nederlandsche Bank en het Eurosystem (ultimo)

	De Nederlandsche Bank					Eurosystem				
	2002			2003		2002				2003
	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.
<i>mld euro</i>										
Activa										
1. Leningen aan ingezetenen van het eurogebied	12,6	14,5	13,0	14,7	15,9	365,6	370,8	377,3	416,1	412,3
a. Monetair financiële instellingen	12,6	14,5	13,0	14,7	15,9	339,6	344,8	351,3	391,3	387,5
b. Overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	25,3	25,3	25,3	24,2	24,2
c. Overige	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
2. Aangehouden effecten m.u.v. aandelen, uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	8,8	9,0	9,0	9,0	9,4	112,5	113,4	115,0	94,5	96,8
a. Monetair financiële instellingen	1,2	1,4	1,3	1,3	1,5	5,8	6,4	7,0	7,6	8,6
b. Overheid	7,3	7,3	7,4	7,4	7,6	104,6	106,1	107,1	86,0	87,4
c. Overige ingezetenen	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	2,2	0,9	0,9	0,8	0,8
3. Aangehouden aandelen en deelnemingen uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	12,3	13,0	13,6	13,3	12,8
a. Monetair financiële instellingen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	4,8	4,9	5,0	5,1	4,9
b. Overige ingezetenen	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	7,5	8,1	8,6	8,2	7,9
4. Externe activa	20,5	20,1	19,7	20,3	19,3	386,0	379,9	378,8	374,6	373,5
5. Vaste activa	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	12,1	12,1	9,8	12,1	12,2
6. Overige activa	3,8	3,7	3,6	2,7	2,5	112,5	115,1	119,2	125,0	109,7
7. Totaal activa = totaal passiva	46,2	47,7	45,8	47,1	47,7	1 001,0	1 004,5	1 013,8	1 035,7	1 017,8
Passiva										
8. Chartale geldomloop	17,5	17,8	19,4	17,2	17,5	347,0	355,4	360,8	392,9	352,1
9. Deposito's	14,3	15,8	12,4	15,2	15,6	317,6	313,5	319,3	328,4	348,3
a. Monetair financiële instellingen	14,3	15,8	12,4	15,2	15,6	258,9	254,4	255,2	283,3	284,1
b. Overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	41,7	40,8	46,2	29,5	49,3
c. Overige ingezetenen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	17,0	18,3	17,9	15,6	15,0
10. Geldmarktpapier en schuldbewijzen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,6	4,6	3,6	3,6	3,6
11. Kapitaal en reserves	12,6	12,6	12,5	11,9	11,6	190,2	187,9	185,7	156,4	154,5
12. Externe passiva	1,6	1,3	1,4	1,3	1,7	32,5	31,3	31,5	32,9	30,2
13. Overige passiva	0,2	0,2	0,1	1,4	1,4	109,1	111,9	112,9	121,5	129,1

Bron: De Nederlandsche Bank N.V. en ECB.

Tabel 1.3
Monetaire aggregaten

	Nederland					Eurozone				
	2002			2003		2002				2003
	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.
<i>mld euro</i>										
Chartale geldomloop	15,6	15,8	17,0	15,1	15,6	306,7	313,9	321,4	341,2	312,0
Girale deposito's	147,5	148,5	152,5	151,5	152,0	1 984,3	1 968,3	2 020,9	2 083,2	2 038,3
Geldhoeveelheid (M1)	163,1	164,3	169,5	166,7	167,6	2 291,0	2 282,3	2 342,3	2 424,4	2 350,3
Deposito's met vaste looptijd t/m 2 jaar	86,6	88,9	84,0	85,8	90,1	1 073,6	1 093,6	1 086,2	1 075,1	1 077,1
Deposito's met opzegtermijn t/m 3 maanden	159,1	159,6	160,4	166,4	168,7	1 411,1	1 417,7	1 428,8	1 458,9	1 485,4
Secundaire liquiditeiten (M2)	408,7	412,8	414,0	418,9	426,4	4 775,7	4 793,5	4 857,3	4 958,4	4 912,7
Repo's	0,8	0,7	0,1	0,2	0,2	238,3	235,6	229,6	226,4	240,6
Aandelen/participaties in geldmarktfondsen en geldmarktpapier	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	460,4	462,7	477,1	470,1	551,8
Schuldbewijzen met looptijd t/m 2 jaar	17,3	21,4	18,8	21,8	23,2	131,2	133,7	131,2	128,4	104,1
Liquiditeitenmassa (M3)	426,8	435,0	432,8	440,9	449,9	5 605,7	5 625,5	5 695,3	5 783,3	5 809,2

Bron: DNB en ECB.

Sparen en lenen

Tabel 2.1
Spaargelden

	2002									2003	
	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.
<i>mln euro</i>											
Stortingen	7 308	7 708	8 236	8 099	6 623	6 434	7 298	6 444	7 862	13 203	8 674
w.v. op deposito's											
met opzegtermijn	5 269	5 600	6 185	5 615	4 739	4 497	5 470	4 529	5 464	11 084	6 853
met vaste looptijd	2 039	2 108	2 051	2 484	1 884	1 937	1 828	1 915	2 398	2 119	1 821
Terugbetalingen	6 609	5 749	6 536	6 979	6 188	5 585	6 934	6 837	7 791	12 079	6 735
w.v. op deposito's											
met opzegtermijn	4 600	3 745	4 661	4 920	4 067	3 768	4 663	4 826	5 042	5 401	5 027
met vaste looptijd	2 009	2 004	1 875	2 059	2 121	1 817	2 271	2 011	2 749	6 678	1 708
Spaarverschil	699	1 959	1 700	1 120	435	849	364	-393	71	1 124	1 939
Bijgeschreven rente	63	420	20	22	27	27	512	192	1 788	623	21
Besparingen	762	2 379	1 720	1 142	462	876	876	-201	1 859	1 747	1 960
Correcties en statistische verschillen	-2	1	2 301	0	-2	-1	0	1	0	4	-3
<i>mld euro</i>											
Tegood op deposito's (ultimo)	156,4	158,7	162,8	163,9	164,4	165,2	166,1	165,9	167,8	169,5	171,9
w.v.											
deposito's met opzegtermijn	133,9	136,1	137,7	138,4	139,1	139,8	141,1	141,0	143,2	149,4	151,2
deposito's met vaste looptijd	22,5	22,6	25,1	25,5	25,3	25,4	25,0	24,9	24,6	20,1	20,6

Bron: De Nederlandsche Bank.

Tabel 2.2
Verstrekt consumptief krediet

	2002								2003		Trend ¹⁾
	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	
	mln euro										%
Gemeentelijke kredietbanken											
Aflopend krediet	5	5	7	6	6	5	6	6	5	7	-27
Doorlopend krediet	3	5	8	4	6	6	6	7	5	6	34
Totaal	8	10	15	10	11	11	12	12	10	13	-6
Banken en creditcardorganisaties											
Aflopend krediet	26	24	31	25	26	26	24	20	22	20	-10
Doorlopend krediet	263	252	282	293	302	325	298	277	267	258	8
Spaar-/leenkrediet	2	2	4	2	5	5	2	3	2	3	2
Creditcard krediet	218	196	267	258	221	206	179	213	186	181	7
Totaal	508	474	584	578	554	563	503	512	476	462	7
Financieringsmaatschappijen											
Aflopend krediet	59	59	66	50	49	63	52	45	67	50	-14
Doorlopend krediet	215	213	247	206	209	264	226	215	199	192	1
Spaar-/leenkrediet	14	14	16	16	15	15	16	15	17	18	-37
Totaal	288	286	329	272	273	343	293	275	283	261	-5
Postorderbedrijven											
Doorlopend krediet	34	36	61	39	42	46	38	37	50	41	9
Alle maatschappijen											
Aflopend krediet	90	88	104	82	81	95	81	71	94	77	-14
Doorlopend krediet	515	507	599	542	558	642	568	535	521	498	5
Spaar-/leenkrediet	16	16	20	18	21	21	18	17	18	21	-32
Creditcard krediet	218	196	267	258	221	206	179	213	186	181	7
Totaal	838	806	990	900	881	963	846	836	819	777	2

¹⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Tabel 2.3
Uitstaand debiteurensaldo per ultimo

	Aantal uitstaande contracten					Uitstaand debiteurensaldo					Trend ¹⁾
	2002			2003		2002			2003		
	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	
	<i>x 1 000</i>					<i>mln euro</i>					%
Gemeentelijke kredietbanken											
Aflopend krediet	94	101	100	97	96	176	179	177	173	172	-14
Doorlopend krediet	14	13	13	13	14	79	77	75	77	78	-13
Totaal	107	114	113	111	110	255	256	252	250	250	-14
Banken en creditcardorganisaties											
Aflopend krediet	126	124	122	120	119	696	664	653	643	634	-17
Doorlopend krediet	986	988	987	984	981	5 926	5 978	6 001	5 979	6 000	9
Spaar-/leenkrediet	24	25	25	25	26	388	397	402	405	410	8
Creditcard krediet	551	549	555	551	534	802	807	820	829	814	16
Totaal	1 686	1 686	1 689	1 681	1 659	7 812	7 845	7 876	7 856	7 858	7
Financieringsmaatschappijen											
Aflopend krediet	354	352	351	348	347	1 731	1 719	1 700	1 699	1 685	-7
Doorlopend krediet	1 730	1 741	1 742	1 706	1 704	5 014	5 052	5 054	5 021	5 038	5
Spaar-/leenkrediet	65	65	64	64	64	1 041	1 028	1 024	1 022	1 022	-8
Totaal	2 149	2 158	2 158	2 118	2 114	7 787	7 799	7 777	7 741	7 745	0
Postorderbedrijven											
Doorlopend krediet	2 273	2 262	2 242	2 351	2 321	523	528	532	546	549	16
Alle maatschappijen											
Aflopend krediet	574	577	573	566	561	2 603	2 562	2 530	2 515	2 491	-10
Doorlopend krediet	5 002	5 004	4 984	5 054	5 019	11 542	11 635	11 661	11 622	11 664	7
Spaar-/leenkrediet	89	89	90	89	90	1 429	1 425	1 426	1 427	1 432	-4
Creditcard krediet	551	549	555	551	534	802	807	820	829	814	16
Totaal	6 216	6 219	6 202	6 261	6 204	16 376	16 429	16 437	16 393	16 402	4
Overtrekkingen op betaalrekeningen	2 900	2 818	2 907	2 849	2 803	6 071	6 044	6 132	5 922	5 903	5

¹⁾ De procentuele groei van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

Tabel 2.4
Stroomgegevens consumptief krediet

	2002								2003		Trend ¹⁾
	mei	juni.	juli.	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	
	<i>mln euro</i>										%
Debiteurensaldo bij aanvang periode											
Aflopend krediet	2 723	2 699	2 684	2 668	2 644	2 621	2 603	2 562	2 530	2 515	-10
Doorlopend krediet	11 025	11 043	11 087	11 205	11 300	11 453	11 542	11 635	11 661	11 622	7
Spaar-/leenkrediet	1 459	1 446	1 442	1 430	1 426	1 428	1 429	1 425	1 426	1 427	-5
Creditcard krediet	722	730	725	728	759	802	802	807	820	829	20
Totaal	15 928	15 918	15 938	16 031	16 129	16 304	16 376	16 429	16 437	16 393	4
Verstrekt krediet											
Aflopend krediet	90	88	104	82	81	95	81	71	94	77	-14
Doorlopend krediet	515	507	599	542	558	642	568	535	521	498	5
Spaar-/leenkrediet	16	16	20	18	21	21	18	17	18	21	-32
Creditcard krediet	218	196	267	258	221	206	179	213	186	181	7
Totaal	838	806	990	900	881	963	846	836	819	777	2
Kredietvergoeding											
Aflopend krediet	17	16	18	16	15	17	16	14	16	14	-24
Doorlopend krediet	87	86	82	87	87	89	89	89	89	89	4
Spaar-/leenkrediet	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	-16
Creditcard krediet	7	8	7	8	9	8	8	9	9	8	26
Totaal	121	120	117	120	121	124	123	122	124	122	-2
Aflossingen											
Aflopend krediet	130	119	138	121	119	130	138	117	125	115	-11
Doorlopend krediet	584	548	563	535	492	642	564	598	649	546	3
Spaar-/leenkrediet	40	29	42	32	29	29	31	27	27	25	-32
Creditcard krediet	217	209	271	234	187	214	183	208	186	204	12
Totaal	970	906	1 014	922	827	1 015	916	950	988	890	1
Debiteurensaldo per ultimo periode											
Aflopend krediet	2 699	2 684	2 668	2 644	2 621	2 603	2 562	2 530	2 515	2 491	-10
Doorlopend krediet	11 043	11 087	11 205	11 300	11 453	11 542	11 635	11 661	11 622	11 664	7
Spaar-/leenkrediet	1 446	1 442	1 430	1 426	1 428	1 429	1 425	1 426	1 427	1 432	-4
Creditcard krediet	730	725	728	759	802	802	807	820	829	814	16
Totaal	15 918	15 938	16 031	16 129	16 304	16 376	16 429	16 437	16 393	16 402	4

¹⁾ Stroomgrootheden: De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.
Standen: De procentuele groei van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand een jaar eerder.

Tabel 2.5
Nieuw ingeschreven hypotheek op onroerende goederen

	2002							2003		Trend ¹⁾
	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	
										%
Aantal hypotheeknaam naar onderpand										
Woonhuizen	41 612	47 127	39 829	38 426	42 032	41 271	53 392	32 347	36 075	2
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	12 680	14 623	12 352	12 081	13 352	13 600	17 695	9 966	11 352	0
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	5 031	5 491	4 496	4 307	4 648	4 705	6 082	3 406	3 455	-13
banken	18 677	20 573	17 688	17 074	18 581	17 386	22 260	14 131	15 509	-2
andere rechtspersonen	3 198	4 039	3 437	3 149	3 642	3 803	4 961	3 299	3 961	92
particulieren	600	677	574	614	591	542	801	473	482	20
buitenland	1 426	1 724	1 282	1 201	1 218	1 235	1 593	1 072	1 316	19
Combinaties woonhuis/bedrijfspand	1 107	1 190	996	937	1 039	1 062	1 643	920	1 036	2
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	499	543	441	417	472	491	764	425	424	-1
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	53	63	50	73	55	54	73	35	48	-9
banken	450	460	390	350	388	395	621	364	438	2
andere rechtspersonen	54	62	63	57	77	71	107	55	77	29
particulieren	40	53	39	34	37	41	63	31	42	17
buitenland	11	9	13	6	10	10	15	10	7	32
Bedrijfsspanden	959	1 088	825	912	953	874	1 445	987	965	-9
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	350	437	314	318	376	324	534	357	341	-11
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	51	45	25	43	42	37	55	40	42	-12
banken	427	492	366	410	382	365	607	424	434	-10
andere rechtspersonen	79	63	68	87	94	87	148	96	94	15
particulieren	35	35	31	39	42	44	77	54	37	-8
buitenland	17	16	21	15	17	17	24	16	17	-15
Bougrond en landelijke eigendommen	928	1 025	772	828	968	876	1 263	739	760	-21
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	436	496	375	374	462	429	612	360	332	-22
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	61	75	51	53	87	62	98	49	43	-42
banken	330	362	272	308	321	278	397	240	269	-22
andere rechtspersonen	52	44	47	53	60	61	90	62	67	15
particulieren	30	30	14	30	26	26	52	14	39	-21
buitenland	19	18	13	10	12	20	14	14	10	-9
	mln euro									%
Ingeschreven hypotheekbedragen naar onderpand										
Woonhuizen	7 060	8 316	6 902	6 704	7 281	7 155	9 957	5 546	6 601	8
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	2 312	2 745	2 337	2 291	2 454	2 535	3 519	1 811	2 338	9
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	803	923	751	722	797	804	1 084	555	590	-4
banken	3 178	3 718	3 010	2 935	3 201	2 943	4 071	2 432	2 697	6
andere rechtspersonen	416	531	462	451	518	576	852	491	665	53
particulieren	96	87	82	91	74	73	120	63	79	13
buitenland	255	313	260	214	237	224	311	193	232	-2
Combinaties woonhuis/bedrijfspand	635	1 134	520	498	545	725	1 734	475	612	22
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	238	283	228	180	253	287	502	210	217	3
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	21	121	20	33	16	27	26	12	42	44
banken	271	661	228	167	180	308	391	176	208	24
andere rechtspersonen	47	45	16	31	57	74	74	52	51	35
particulieren	19	15	13	18	11	22	31	17	47	75
buitenland	39	8	15	69	28	8	709	7	47	98
Bedrijfsspanden	1 586	2 972	1 453	1 717	1 179	1 207	3 665	1 740	2 748	-16
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	402	560	298	341	333	325	474	416	293	-17
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	37	61	158	32	26	34	64	31	116	-51
banken	811	2 063	396	971	470	465	1 113	485	680	-23
andere rechtspersonen	165	116	88	191	151	199	384	634	1 005	55
particulieren	16	29	9	29	31	33	79	36	18	-45
buitenland	155	143	504	153	169	152	1 551	138	636	-18
Bougrond en landelijke eigendommen	538	662	490	364	645	445	796	402	745	-19
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	249	224	158	174	331	173	289	215	202	-13
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	20	21	17	19	28	17	29	19	11	-39
banken	219	300	121	120	183	161	281	129	120	-7
andere rechtspersonen	34	62	129	20	53	58	182	28	61	7
particulieren	13	48	13	25	17	7	12	6	23	-38
buitenland	4	6	53	4	33	30	3	6	327	-59

¹⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Bron: Kadaster.

Tabel 2.6
Regionale spreiding van de nieuw ingeschreven woninghypotheken ¹⁾

	Aantal ingeschreven hypotheeken			Ingeschreven hypotheekbedragen							Trend ²⁾	
	2002	2003		2002					2003			
	jan.–dec.	jan.	febr.	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.		
	mln euro											%
Groningen												
Oost-Groningen	5 802	364	370	47	46	58	56	70	42	46	15	
Delfzijl e.o.	1 728	88	92	15	14	15	15	21	9	10	19	
overig Groningen	11 819	668	745	121	119	127	113	158	88	100	15	
totaal	19 349	1 120	1 207	182	179	201	184	248	139	155	15	
Friesland												
Noord-Friesland	10 674	659	747	97	100	106	113	140	85	101	10	
Zuidwest-Friesland	3 442	224	235	35	36	38	43	56	32	37	4	
Zuidoost-Friesland	6 378	390	361	75	64	71	58	98	55	52	6	
totaal	20 494	1 273	1 343	207	201	215	215	294	173	190	7	
Drenthe												
Noord-Drenthe	6 462	341	420	70	61	78	74	89	45	56	2	
Zuidoost-Drenthe	6 387	346	421	61	60	64	60	86	40	55	13	
Zuidwest-Drenthe	4 016	225	269	39	40	43	42	60	31	38	6	
totaal	16 865	912	1 110	169	161	185	177	235	117	149	7	
Overijssel												
Noord-Overijssel	9 731	604	700	112	107	124	133	153	94	105	14	
Zuidwest-Overijssel	4 289	277	320	53	45	53	57	86	43	49	13	
Twente	19 263	1 126	1 365	194	204	232	227	291	151	199	17	
totaal	33 283	2 007	2 385	359	356	410	417	530	289	352	16	
Gelderland												
Veluwe	18 124	1 200	1 314	241	241	270	241	361	211	230	10	
Achterhoek	10 817	622	799	124	120	139	131	186	91	124	7	
Arnhem/Nijmegen	20 467	1 216	1 484	255	242	273	283	389	198	257	11	
Zuidwest-Gelderland	6 261	455	419	79	77	101	96	153	81	73	11	
totaal	55 669	3 493	4 016	699	680	783	750	1 089	581	684	10	
Utrecht	34 814	2 258	2 404	513	490	504	513	728	414	449	–1	
Noord-Holland												
Kop van Noord-Holland	12 647	745	953	147	148	153	158	213	106	143	12	
Alkmaar e.o.	8 444	579	578	119	107	134	143	168	103	103	18	
IJmond	5 618	330	371	69	69	81	67	104	53	62	7	
Agglomeratie Haarlem	6 853	418	462	103	108	100	111	130	90	85	1	
Zaanstreek	4 813	308	273	58	51	58	54	82	43	41	17	
Groot-Amsterdam	26 517	1 757	1 704	427	395	444	452	552	355	335	9	
Het Gooi en Vechtstreek	7 529	505	515	145	131	143	139	184	114	111	3	
totaal	72 421	4 642	4 856	1 067	1 009	1 114	1 125	1 433	865	880	9	
Zuid-Holland												
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	10 605	716	849	162	150	175	149	201	125	157	7	
Agglomeratie 's-Gravenhage	25 154	1 621	1 614	365	340	367	344	477	285	291	12	
Delft en Westland	4 999	309	362	62	73	62	76	91	51	63	–8	
Oost-Zuid-Holland	8 985	582	650	114	133	112	125	172	95	114	8	
Groot-Rijnmond	39 594	2 717	2 660	488	492	503	503	623	420	408	14	
Zuidoost-Zuid-Holland	12 124	829	907	148	136	155	147	218	123	141	16	
totaal	101 461	6 774	7 042	1 339	1 323	1 373	1 343	1 782	1 099	1 174	11	
Zeeland												
Zeeuwsch-Vlaanderen	3 348	207	227	28	28	35	32	47	27	27	15	
Overig Zeeland	8 387	499	592	81	93	106	109	132	73	85	19	
totaal	11 735	706	819	109	121	141	141	178	100	111	18	
Noord-Brabant												
West-Noord-Brabant	18 538	1 222	1 512	236	213	245	252	354	197	245	14	
Midden-Noord-Brabant	13 364	876	1 015	161	162	187	177	246	144	170	9	
Noordoost-Noord-Brabant	17 650	1 099	1 271	230	234	240	262	354	186	235	9	
Zuidoost-Noord-Brabant	20 650	1 270	1 577	281	258	284	285	406	221	300	11	
totaal	70 202	4 467	5 375	907	868	956	976	1 360	747	949	11	
Limburg												
Noord-Limburg	7 988	493	614	97	93	97	93	130	83	102	13	
Midden-Limburg	6 445	398	510	72	87	84	86	120	57	94	16	
Zuid-Limburg	18 807	1 109	1 433	215	202	212	214	294	157	205	8	
totaal	33 240	2 000	2 557	384	381	392	393	545	297	401	11	
Flevoland	16 328	1 160	1 255	178	193	187	198	241	175	203	7	
Gespreide ligging van de onderpanden	13 452	864	957	392	339	381	405	569	324	333	17	
Totaal	499 313	31 676	35 326	6 504	6 300	6 841	6 837	9 230	5 320	6 031	10	

¹⁾ Hypotheken op woonhuizen ten laste van particulieren.

²⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Bron: Kadaster.

Geldmarkt

Tabel 3.1
Rentetarieven op de geldmarkt ¹⁾

	2002						2003		
	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart
	%								
Officiële rentetarieven per ultimo									
Reporente ECB ⁶⁾	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	2,75	2,75	2,75	2,50
Marginale beleningsrente ECB ⁷⁾	4,25	4,25	4,25	4,25	4,25	3,75	3,75	3,75	3,50
Depositorente ECB ⁷⁾	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	1,75	1,75	1,75	1,50
Wettelijke rente ²⁾	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00
Heffings- en invorderingsrente bij belasting ³⁾	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25
Rente op studieleningen ⁴⁾	4,03	4,03	4,03	4,03	4,03	4,03	3,73	3,73	3,73
Geldmarktrente									
Daggeld	3,30	3,29	3,32	3,30	3,30	3,09	2,79	2,76	2,75
Termijngelden zonder onderpand									
<i>Euribor</i>									
eenmaands	3,36	3,33	3,32	3,31	3,23	2,98	2,85	2,77	2,60
driemaands	3,41	3,35	3,31	3,26	3,12	2,94	2,83	2,69	2,53
zesmaands	3,48	3,38	3,27	3,17	3,04	2,89	2,76	2,58	2,45
twaaifmaands	3,64	3,44	3,24	3,13	3,02	2,87	2,70	2,50	2,41
<i>Kasgelden overheid ⁵⁾</i>									
eenweeks	3,33	3,31	3,31	3,31	3,31	3,00	2,85	2,80	2,65
eenmaands	3,35	3,32	3,31	3,30	3,21	2,96	2,84	2,76	2,59
tweemaands	3,37	3,33	3,30	3,26	3,16	2,93	2,83	2,70	2,54
driemaands	3,39	3,34	3,30	3,25	3,10	2,92	2,81	2,67	2,51
zesmaands	3,47	3,36	3,26	3,15	3,02	2,87	2,74	2,56	2,43
negenmaands	3,54	3,39	3,22	3,11	3,00	2,85	2,70	2,51	2,41
twaaifmaands	3,63	3,43	3,22	3,11	3,00	2,85	2,68	2,49	2,40
<i>Kasgelden overigen ⁵⁾</i>									
eenweeks	3,47	3,46	3,46	3,46	3,45	3,14	2,99	2,95	2,79
eenmaands	3,45	3,42	3,41	3,40	3,31	3,06	2,94	2,86	2,69
tweemaands	3,47	3,43	3,40	3,36	3,26	3,03	2,93	2,80	2,64
driemaands	3,49	3,44	3,40	3,35	3,20	3,02	2,91	2,77	2,61
zesmaands	3,57	3,46	3,36	3,25	3,12	2,97	2,84	2,66	2,53
negenmaands	3,64	3,49	3,32	3,21	3,10	2,95	2,80	2,61	2,51
twaaifmaands	3,73	3,53	3,32	3,21	3,10	2,95	2,78	2,59	2,50
<i>Driemaands Euro-dollardeposito's</i>	1,76	1,70	1,73	1,70	1,37	1,33	1,27	1,25	1,19

¹⁾ Maandgemiddelden, tenzij anders aangegeven.

²⁾ Vastgesteld door het Ministerie van Justitie.

³⁾ Vastgesteld door het Ministerie van Financien.

⁴⁾ Geldig voor studieleningen verstrekt na 1 januari 1992. Vastgesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

⁵⁾ Ontleend aan de adviesprijzen van de Vereniging van bemiddelaars in onderhandse leningen, gepubliceerd door Prebon Yamane (Nederland).

⁶⁾ Met ingang van 12 maart verlaagd met 0,25 procent.

⁷⁾ Met ingang van 7 maart verlaagd met 0,25 procent.

Bron: De Nederlandsche Bank NV.

Tabel 3.2
Korte rente op de buitenlandse markten

	2002							2003	
	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.
	%								
Australië	5,07	4,98	4,96	4,92	4,90	4,84	4,83	4,80	.
Canada	2,76	2,85	2,93	2,90	2,87	2,82	2,83	2,86	2,91
Denemarken	3,68	3,59	3,51	3,39	3,39	3,26	3,05	2,95	2,79
Japan	0,03	0,04	0,03	0,03	0,03	0,05	0,05	0,04	.
Noorwegen	7,12	7,25	7,26	7,15	7,12	7,09	6,62	5,59	.
Polen	8,70	8,53	.	7,38	7,05	.	6,11	.	.
Tsjechie	3,80	3,40	3,10	3,00	2,80	2,80	2,60	2,70	2,50
Verenigde Staten	1,81	1,79	1,73	1,76	1,73	1,39	1,34	1,29	1,27
Verenigd Koninkrijk	4,11	3,99	3,92	3,93	3,90	3,91	3,95	3,91	.
Zuid Korea	4,90	4,90	4,80	4,80	4,90	4,90	4,90	4,70	.
Zweden	4,28	4,26	4,19	4,17	4,07	3,91	3,67	3,65	3,61
Zwitserland	1,16	0,71	0,68	0,69	0,65	0,66	0,54	0,53	.
Euro-zone	3,46	3,41	3,35	3,31	3,26	3,12	2,94	2,83	.

Bron: OECD.

Tabel 3.3
Wisselkoersen en goudprijs

Land	Valuta	2002					2003			Trend ¹⁾
		aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	
		per 1 euro								%
Courante valuta ²⁾										
Australië	Dollar	1,80	1,79	1,78	1,78	1,81	1,82	1,81	1,79	7
Canada	Dollar	1,53	1,54	1,55	1,57	1,59	1,64	1,63	1,59	15
Denemarken	Kroon	7,43	7,43	7,43	7,43	7,43	7,43	7,43	7,43	0
Engeland	Pond	0,64	0,63	0,63	0,64	0,64	0,66	0,67	0,68	11
Estland	Kroon	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	0
Hongarije	Florint	245,30	243,93	243,53	238,28	236,07	240,39	245,12	245,59	0
Hongkong	Dollar	7,63	7,65	7,65	7,81	7,94	8,28	8,40	8,43	23
Japan	Yen	116,31	118,38	121,54	121,65	124,22	126,12	128,60	128,15	12
Nieuw-Zeeland	Dollar	2,11	2,08	2,04	2,02	1,99	1,96	1,95	1,95	−4
Noorwegen	Kroon	7,43	7,36	7,34	7,32	7,28	7,33	7,54	7,84	2
Polen	Zloty	4,08	4,07	4,04	3,96	3,98	4,07	4,17	4,34	20
Slovenië	Tolar	227,21	228,04	228,73	229,46	230,02	230,71	231,37	231,77	4
Tsjechië	Kroon	30,80	30,19	30,66	30,75	31,19	31,49	31,64	31,75	1
Verenigde Staten	Dollar	0,98	0,98	0,98	1,00	1,02	1,06	1,08	1,08	23
Zuid-Afrika	Rand	10,36	10,40	10,11	9,66	9,15	9,23	8,93	8,70	−14
Zweden	Kroon	9,25	9,17	9,11	9,08	9,10	9,17	9,15	9,23	2
Zwitserland	Frank	1,46	1,46	1,46	1,47	1,47	1,46	1,47	1,47	0
Incourante valuta ³⁾										
Bahrayn	Dinar	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0
Cyprus	Pond	0,57	0,57	0,57	0,57	0,58	0,58	0,58	0,59	3
Egypte	Pond	4,74	4,74	4,74	4,74	4,74	6,02	6,02	6,64	61
Filipijnen	Peso	57,97	59,52	59,52	61,16	57,64	59,17	60,61	59,17	18
IJsland	Kroon	88,50	86,76	88,86	88,86	86,38	86,38	86,70	86,70	−2
India	Rupee	35,20	43,55	44,43	44,43	49,54	52,35	51,14	50,56	27
Indonesië ⁴⁾	Rupiah	88,11	88,11	88,11	88,11	84,75	84,75	84,75	84,75	−23
Israël	Shekel	4,59	4,59	4,59	4,59	4,84	5,18	5,43	5,43	38
Kenia	Shilling	110,50	110,50	110,50	110,50	112,36	86,58	86,58	86,58	18
Kuwait	Dinar	0,30	0,30	0,30	0,30	0,32	0,33	0,33	0,33	21
Malawi	Kwacha	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	0
Malaysia	Ringgit	3,65	3,63	3,64	3,68	3,73	3,86	3,86	3,86	18
Malta	Lira	0,41	0,41	0,41	0,41	0,42	0,42	0,43	0,43	7
Marokko	Dirham	10,02	10,02	10,02	10,02	10,74	10,74	10,74	10,89	3
Mexico	Peso	9,48	10,37	10,37	10,37	10,62	11,73	11,73	11,73	50
Ned. Antillen	Gulden	1,78	1,77	1,77	1,79	1,86	1,92	1,92	1,92	22
Oman	Rial	0,39	0,38	0,38	0,40	0,41	0,42	0,42	0,42	22
Pakistan	Rupee	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	−10
Qatar	Riyal	3,64	3,64	3,64	3,83	3,79	3,99	3,99	3,99	20
Saudi-Arabië	Riyal	3,72	3,69	3,71	3,74	3,92	4,07	4,07	4,11	25
Singapore	Dollar	1,74	1,76	1,76	1,77	1,82	1,88	1,89	1,91	18
Sri Lanka	Rupee	110,50	110,50	110,50	110,50	90,50	90,50	90,50	90,50	33
Thailand	Baht	42,14	42,14	43,99	43,99	45,47	45,47	45,47	47,62	24
Tunesië	Dinar	1,40	1,40	1,40	1,40	1,41	1,41	1,41	1,46	8
Ver. Arabische Emiraten	Dirham	3,67	3,61	3,67	3,67	3,88	4,02	4,02	4,07	26
Zimbabwe	Dollar	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	0
		euro								
Goud ⁵⁾		10,40	10,66	10,59	10,45	10,65	11,02	10,94	10,36	−6

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Maandgemiddelden, gebaseerd op informatieve wisselkoersen zoals die door De Nederlandsche Bank dagelijks om 14.15 uur worden vastgesteld (middenkoersen).

³⁾ Informatie(midden)koersen geldend ultimo van de maand, gebaseerd op gegevens van het GWK.

⁴⁾ Notering per 1 eurocent

⁵⁾ 1 gram fijn. Laattprijs, dagelijks vastgesteld om ca. 14.00 uur; biedprijs is 0,32 euro lager; bron: Engeldhard Clal Drijfhout Edelmetaalbedrijven NV.

Kapitaalmarkt

Tabel 4.1
Rente op de kapitaalmarkt ¹⁾

	2002						2003		
	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart
Openbare kapitaalmarkt	%								
Effectief rendement obligatieleningen ²⁾									
Aflosbare staatsleningen w.v.	4,76	4,48	4,23	4,28	4,23	4,04	3,85	3,67	3,72
naar gemiddeld resterende looptijd:									
2 tot 3 jaar	4,07	3,78	3,48	3,41	3,33	3,10	2,86	2,65	2,69
3 tot 4 jaar	4,28	3,96	3,66	3,61	3,52	3,30	3,12	2,96	2,98
4 tot 5 jaar	4,46	4,13	3,83	3,84	3,78	3,56	3,31	3,11	3,20
5 tot 6 jaar	4,58	4,30	4,00	4,05	3,99	3,79	3,55	3,28	3,33
6 tot 7 jaar	4,70	4,48	4,19	4,24	4,19	3,98	3,75	3,50	3,54
7 tot 8 jaar	4,84	4,57	4,32	4,37	4,32	4,15	3,93	3,68	3,73
8 tot 9 jaar	4,91	4,66	4,44	4,51	4,47	4,29	4,09	3,86	3,89
9 tot 10 jaar	4,97	4,71	4,50	4,58	4,56	4,36	4,19	3,97	4,01
10 tot 11 jaar	5,07	.	.	.	.	.	4,17	4,05	4,11
19 tot 20 jaar	.	.	.	.	.	.	4,65	4,61	4,67
20 tot 21 jaar	5,33	5,08	4,95	5,07	5,06	4,89	4,83	.	.
24 tot 25 jaar	.	.	.	.	.	.	4,73	4,70	4,77
25 tot 26 jaar	5,31	5,09	4,95	5,09	5,11	4,96	4,91	.	.
3 tot 5 jaar	4,37	4,05	3,75	3,73	3,65	3,43	3,22	3,04	3,09
5 tot 8 jaar	4,71	4,45	4,17	4,22	4,17	3,97	3,75	3,49	3,54
3 tot 8 jaar	4,57	4,29	4,00	4,02	3,96	3,76	3,53	3,31	3,36
Vijf langste staatsleningen ³⁾	5,07	4,80	4,60	4,69	4,66	4,49	4,35	4,21	4,25
Nieuwste 10-jarige staatslening	4,99	4,71	4,50	4,58	4,56	4,36	4,23	4,05	4,11
Eeuwigdurende staatsleningen	5,52	5,30	5,22	5,23	5,30	5,25	5,01	4,88	4,89
Gewone obligaties t.l.v. banken	4,92	4,78	4,56	4,65	4,58	4,35	4,17	3,96	3,96
Pand- en bankbrieven	5,00	4,81	4,57	4,65	4,63	4,44	4,12	3,94	3,97
Kapitaalobligaties	5,22	5,08	4,84	5,02	4,94	4,71	4,44	4,24	4,44
Onderhandse kapitaalmarkt									
Hypothecaire leningen									
Nieuw ingeschreven gewone hypotheek op onroerende goederen	5,55	5,43	5,29	5,11	5,04	4,99	4,87	4,68	.
Eerste hypotheek op woonhuizen (ultimo) ⁴⁾									
laagste	5,50	5,30	4,90	4,90	4,90	4,80	4,60	4,40	4,40
hoogste	6,30	6,10	5,80	5,80	5,80	5,80	5,80	5,80	5,80
Onderhandse leningen ⁵⁾									
Lagere overheid									
5 jaar fixe	4,63	4,34	4,07	4,12	4,07	3,88	3,65	3,41	3,44
7 jaar fixe	4,87	4,60	4,36	4,45	4,42	4,24	4,03	3,81	3,83
10 jaar fixe	5,10	4,84	4,64	4,71	4,76	4,59	4,41	4,22	4,24
12 jaar fixe	5,20	4,95	4,77	4,89	4,91	4,75	4,58	4,40	4,42
15 jaar fixe	5,26	5,03	4,87	5,02	5,03	4,88	4,72	4,57	4,62
Semi-overheid									
5 jaar fixe	5,17	4,88	4,61	4,62	4,55	4,37	4,13	3,89	3,92
7 jaar fixe	5,47	5,20	4,96	5,00	4,95	4,77	4,56	4,34	4,36
10 jaar fixe	5,80	5,54	5,34	5,41	5,38	5,21	5,03	4,84	4,87
12 jaar fixe	6,00	5,75	5,57	5,69	5,71	5,55	5,38	5,32	.
15 jaar fixe	6,17	5,94	5,78	5,87	5,87	5,72	5,55	5,49	.

¹⁾ Maand- c.q. jaargemiddelden.

²⁾ Met ingang van 14 januari 2002 gebaseerd op de slotkoersen i.p.v. de koersen tot 13.30 uur.

³⁾ Het rekenkundig gemiddelde van het effectief rendement van de vijf staatsleningen met de langste gemiddeld resterende looptijd, gewogen met het uitstaande bedrag van de lening; gemiddeld resterende looptijd in maart 2003: 14,0 jaar.

⁴⁾ Laagste en hoogste rentepercentage van gewone hypothecaire leningen, zonder overheidsgarantie van ten hoogste 75% van de executiewaarde, bij eerste afsluiting, op een nieuwbouw eengezinshuis in eigen gebruik, verstrekt door een aantal hypothecaire leningverstrekende instellingen, w.o. hypotheekbanken, algemene en coöperatief georganiseerde banken, bij een rentevaste periode van vijf jaar.

⁵⁾ Bron: Prebon Yamane (Nederland).

Tabel 4.2
Lange rente op buitenlandse markten

	2002						2003		
	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart
	%								
Lange rente ¹⁾									
Australië	5,86	5,69	5,34	5,58	5,70	5,16	5,18	.	.
België	4,98	4,70	4,48	4,58	4,55	4,36	4,17	.	.
Canada	5,23	5,14	4,92	5,16	5,18	4,88	5,02	4,93	.
Duitsland	4,90	4,60	4,40	4,50	4,50	4,30	4,20	.	.
Frankrijk	5,48	4,99	4,89	5,14	4,80	4,79	4,41	.	.
Italië	5,11	4,83	4,62	4,76	4,74	4,55	4,38	4,16	.
Japan	1,30	1,25	1,13	1,10	0,98	0,98	0,84	.	.
Nederland	4,99	4,71	4,50	4,58	4,55	4,36	4,19	3,97	4,01
Spanje	4,75	4,42	4,21	4,13	4,18	4,02	3,71	3,45	.
Verenigde Staten	5,32	4,97	4,63	4,93	5,07	4,73	4,81	4,57	.
Verenigd Koninkrijk	5,01	4,71	4,49	4,61	4,64	4,57	4,40	4,24	.
Euro-rendement ²⁾									
1 jaar	3,41	3,31	2,95	2,96	2,90	2,64	2,52	2,28	2,27
2 jaar	3,68	3,51	3,11	3,16	3,17	2,78	2,64	2,40	2,48
3 jaar	3,95	3,74	3,33	3,43	3,44	3,04	2,88	2,64	2,77
4 jaar	4,17	3,95	3,55	3,69	3,69	3,30	3,13	2,89	3,05
5 jaar	4,35	4,13	3,75	3,91	3,90	3,53	3,36	3,13	3,30
6 jaar	4,51	4,29	3,93	4,11	4,09	3,75	3,57	3,36	3,52
7 jaar	4,64	4,43	4,09	4,29	4,25	3,93	3,75	3,56	3,71
8 jaar	4,75	4,55	4,22	4,43	4,39	4,09	3,91	3,74	3,88
9 jaar	4,84	4,65	4,34	4,56	4,51	4,22	4,04	3,89	4,02
10 jaar	4,92	4,75	4,45	4,66	4,61	4,33	4,16	4,02	4,15
11 jaar	4,99	4,80	4,53	4,75	4,70	4,42	4,25	4,13	4,25
12 jaar	5,05	4,86	4,61	4,83	4,77	4,50	4,33	4,23	4,34
13 jaar	5,10	4,90	4,68	4,84	4,83	4,56	4,39	4,31	4,42
14 jaar	5,14	4,95	4,73	4,95	4,88	4,62	4,45	4,38	4,49
15 jaar	5,18	4,98	4,78	5,00	4,92	4,66	4,50	4,44	4,53

¹⁾ Bron: OECD.

²⁾ Bron: Eurostat.

Tabel 4.3
Emissies op de Nederlandse kapitaalmarkt via Euronext Amsterdam

	2002				2003			
	jaar	jan.–maart	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	jan.–maart
	mln euro							
Aandelenmarkt								
Openbare emissies	7 219	515	46	526	1 181	1 653	518	3 352
w.v. door:								
financiële instellingen ¹⁾	–	–	–	–	–	–	–	–
beleggingsfondsen	6 041	494	46	278	895	1 653	518	3 065
vastgoedfondsen	379	22	–	1	286	–	–	286
overige private sector	798	–	–	247	–	1	–	1
Onderhandse plaatsing	3 100	1 627	7	35	7	2	7	15
w.v. door:								
financiële instellingen ¹⁾	223	134	–	0	0	–	–	0
beleggingsfondsen	114	114	–	–	–	–	–	–
vastgoedfondsen	642	9	–	–	–	–	–	–
overige private sector	2 121	1 369	7	35	7	2	7	15
Totaal aandelen	10 319	2 142	53	561	1 188	1 655	525	3 368
Obligatiemarkt								
Uitgifte van obligaties	76 379	15 993	4 617	11 366	8 391	7 540	5 012	20 943
w.v. door:								
overheid	22 950	7 438	2 545	–	3 412	3 144	3 063	9 619
financiële instellingen	46 953	8 326	2 072	10 601	4 852	4 246	1 898	10 996
w.o. converteerbare obligaties	102	51	–	–	–	–	–	–
overige private sector	6 476	229	–	764	127	150	50	327
w.o. converteerbare obligaties	373	229	–	–	–	–	–	–
buitenland	–	–	–	–	–	–	–	–
Uitgifte van pand-, bank- en spaarbrieven	930	177	13	–	19	30	–	49
Totaal obligaties	77 309	16 170	4 631	11 366	8 410	7 570	5 012	20 992

¹⁾ Excl. beleggingsfondsen en vastgoedfondsen.

Tabel 4.4
Nominatieve opgave van openbare emissies op de Nederlandse kapitaalmarkt ¹⁾

Datum van inschrijving	Debiteur	Gemiddelde looptijd	Rentetype	Koers van uitgifte	Emissie-rendement	Totaal gevraagd	Datum van storting
2002 / 2003		<i>jaren</i>	<i>%</i>			<i>mln euro</i>	
Gewone obligaties							
11 febr.	Staat der Nederlanden	3,50	3,00	100,25	2,91	3 144	14 febr.
11 maart	Staat der Nederlanden	10,30	4,25	102,80	3,91	3 063	14 maart
Euro-obligaties							
3 febr.	BNG	5,00	3,50	99,97	3,50	1 500	4 febr.
6 febr.	Essent	0,80	2,74	99,98	2,76	50	6 febr.
11 febr.	Essent	0,50	2,74	100,00	2,76	100	13 febr.
12 febr.	Rabobank Nederland	4,90	3,63	102,32	3,13	767	14 febr.
18 febr.	Fortis Finance	7,00	4,38	101,58	4,11	51	18 febr.
13 febr.	NWB	4,40	3,25	101,37	2,91	405	18 febr.
19 febr.	ABN AMRO Bouwfonds Ned. Gemeenten	3,00	2,88	99,86	2,92	250	20 febr.
7 maart	ABN AMRO Bouwfonds Ned. Gemeenten	2,90	2,88	100,00	.	175	7 maart
10 maart	NWB	10,00	4,00	99,20	4,10	992	12 maart
12 maart	Essent	0,50	2,49	100,00	.	50	14 maart
Mortgage Backed Notes							
20 febr.	E-MAC NL 2003-I	32,90	6,43	100,00	.	4	21 febr.
20 febr.	E-MAC NL 2003-I	32,90	3,98	100,00	.	9	21 febr.
20 febr.	E-MAC NL 2003-I	32,90	3,40	100,00	.	20	21 febr.
20 febr.	E-MAC NL 2003-I	32,90	3,01	100,00	.	368	21 febr.
24 maart	Colonnade Securities	12,00	4,38	100,48	4,32	41	27 maart
24 maart	Colonnade Securities	10,00	4,13	100,09	4,11	94	27 maart
Knock-in Reverse Exchange Securities							
24 febr.	ING Bank	2,00	12,75	102,00	.	10	17 maart
Reverse Convertible Bonds							
17 febr.	Rabo Securities	2,00	9,00	101,00	.	101	24 maart
Commercial Paper							
21 febr.	Rabobank Nederland	0,08	0,00	.	.	20	24 febr.
24 febr.	Rabobank Nederland	0,09	0,00	.	.	15	24 febr.
24 febr.	Rabobank Nederland	0,10	0,00	.	.	100	24 febr.
25 maart	Rabobank Nederland	0,09	0,00	.	.	50	26 maart
27 maart	Rabobank Nederland	0,06	0,00	.	.	50	31 maart
Overige obligaties							
10 febr.	ING Bank	3,00	0,00	101,50	.	51	5 maart
17 febr.	ABN AMRO Bank	10,00	4,20	101,80	.	51	4 maart
28 febr.	Rabobank Nederland	5,80	0,00	100,00	.	5	28 febr.
				<i>euro</i>			
—	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ Inclusief het deel dat eventueel in het buitenland werd geplaatst.

Effectenbeurs

Tabel 5.1
Koerswaarde en omzet van aandelen op de Euronext Amsterdam

	2002					2003			Trend ¹⁾
	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	
	<i>mld euro</i>								%
Koerswaarde Officiële Markt (ultimo)									
Delfstoffenwinning	97,8	85,8	91,7	92,5	88,1	81,0	77,1	78,3	-41
Industrie									
consumentengoederen	58,5	55,4	59,3	54,2	53,8	48,4	47,1	48,7	-27
kapitaalgoederen	36,3	25,9	32,3	39,1	30,1	28,1	27,1	25,1	-62
basisgoederen	16,9	15,0	14,4	15,0	14,6	12,5	10,6	10,2	-54
Bouwnijverheid en installatie	2,7	2,2	2,3	2,1	2,2	2,0	1,9	2,1	-54
Transport, opslag en communicatie	28,9	26,1	28,8	31,1	28,6	29,0	27,4	23,7	-26
Niet-financiële dienstverlening	30,4	27,0	29,3	30,5	26,6	24,0	21,4	21,4	-51
Handel	22,1	16,1	16,8	18,3	16,4	15,5	7,3	6,8	-82
Banken/financiële dienstverlening	27,6	18,7	25,2	29,1	26,3	24,4	24,6	22,3	-38
Verzekeraars	89,0	59,8	77,3	84,7	71,5	63,8	55,9	46,4	-66
Beleggingsfondsen	64,8	59,1	62,4	64,5	60,2	57,8	57,0	56,8	-25
Vastgoedfondsen	12,8	12,1	12,4	12,4	11,5	11,8	11,8	11,4	-26
Overige fondsen	16,7	15,5	16,4	16,0	15,5	15,2	15,2	15,3	-19
Totaal	504,5	418,8	468,6	489,3	445,3	413,5	384,4	368,5	-46
Koerswaarde NMAX (ultimo)	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	-10
Alle genoteerde ondernemingen	504,6	418,9	468,7	489,5	445,4	413,7	384,5	368,6	-46
Omzet van aandelen ²⁾	48,9	47,8	52,8	41,0	31,4	41,8	33,8	42,6	-25

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Omzet van aandelen op Euronext Amsterdam via het nieuwe handelsstelsel.
Dit handelssysteem is eind oktober 2001 in werking getreden.

Tabel 5.2
Tien grootste stijgers en dalers op de aandelenmarkt, maart 2003 ¹⁾

	Stijging ¹⁾		Daling ¹⁾	
	%		%	
Getronics	225,0	DNC De Nederlanden Compagnie	82,0	
Exendis	117,4	AEGON	30,9	
Magnus	53,8	Van der Moolen Holding	24,9	
Centric KSI Holding	42,9	Hagemeyer	23,4	
Kon. Volker Wessels Stevin	34,9	Samas Groep	22,4	
Neways Electronics	30,0	Blue Fox Enterprises	20,0	
PinkRocade	26,5	Buhrmann	19,8	
VersaTel Telecom International	25,0	Wolters-Kluwer	19,7	
Simac Techniek	23,5	Arcadis	17,7	
Imtech	19,6	Priority Telecom	16,7	

¹⁾ De procentuele verandering van de individuele herbeleggingsindex.

Tabel 5.3
CBS-indexcijfers voor aandelen, naar bedrijfstak

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2002	2003			2002	2003			
	dec.	jan.	febr.	maart	dec.	jan.	febr.	maart	
	ultimo 1983=100								%
CBS-koersindex									
Consumentengoederenindustrie	780,6	751,0	677,1	693,4	786,2	707,2	688,3	711,6	-27
Kapitaalgoederenindustrie	316,1	288,7	261,3	253,5	289,0	269,5	259,9	240,9	-62
Basisgoederenindustrie	333,2	319,6	258,7	234,8	333,4	285,7	243,2	232,5	-54
Bouwnijverheid en installatie	322,1	309,5	297,6	290,6	321,8	297,9	282,1	312,8	-42
Transport-, opslag- en communicatie	187,4	193,0	178,6	174,0	184,2	186,6	176,1	174,0	-17
Niet-financiële dienstverlening	730,3	678,0	588,4	567,7	701,2	633,2	565,6	564,4	-51
Handel	489,1	487,3	373,2	203,0	479,4	458,3	216,8	202,1	-82
Banken/financiële dienstverlening	421,6	407,2	379,6	368,0	418,1	387,1	390,4	354,2	-39
Verzekeraars	620,9	579,5	502,4	408,9	592,9	529,8	463,5	384,7	-66
Algemeen	473,4	452,4	402,1	376,9	462,1	424,3	387,8	372,1	-50
CBS-herbeleggingsindex									
Consumentengoederenindustrie	1 370,1	1 318,2	1 190,1	1 219,1	1 380,0	1 243,1	1 209,7	1 251,3	-25
Kapitaalgoederenindustrie	485,3	443,2	401,1	390,2	443,6	413,8	398,9	377,1	-61
Basisgoederenindustrie	661,1	634,2	513,3	465,9	661,5	566,9	482,5	461,3	-52
Bouwnijverheid en installatie	679,4	652,8	627,7	612,9	678,8	628,4	595,0	659,8	-40
Transport-, opslag- en communicatie	321,5	331,0	306,4	298,5	316,1	320,1	302,0	298,5	-16
Niet-financiële dienstverlening	1 144,8	1 062,8	922,4	890,0	1 099,2	992,7	886,6	884,7	-50
Handel	824,8	821,8	629,4	342,9	808,4	772,8	365,6	342,3	-81
Banken/financiële dienstverlening	1 075,0	1 038,3	967,7	938,3	1 066,0	987,0	995,4	903,1	-36
Verzekeraars	1 271,6	1 186,9	1 029,0	837,4	1 214,3	1 085,0	949,2	787,9	-64
Algemeen	938,4	896,9	797,4	747,6	916,0	841,3	769,0	739,3	-48

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.4
Totaal rendement op aandelen ¹⁾, naar bedrijfstak

	2002						2003		
	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart
	%								
Consumentengoederenindustrie	-15,9	-12,0	-7,3	2,6	-10,7	-13,9	-23,0	-27,4	-25,1
Kapitaalgoederenindustrie	-30,9	-34,0	-32,8	-29,9	-28,4	-48,9	-51,3	-52,6	-61,4
Basisgoederenindustrie	-12,6	-11,0	-11,9	-18,5	-22,5	-25,5	-36,9	-47,7	-52,3
Bouwnijverheid en installatie	-2,2	-11,0	-19,4	-17,5	-21,8	-22,8	-34,4	-45,8	-39,5
Transport-, opslag- en communicatie	-23,0	4,0	3,1	1,2	-0,7	-13,3	-10,5	-12,2	-15,8
Niet-financiële dienstverlening	-34,0	-28,0	-28,8	-23,2	-24,5	-33,7	-40,7	-47,1	-50,1
Handel	-44,6	-41,0	-52,8	-52,2	-52,4	-57,8	-56,5	-77,8	-81,4
Banken/financiële dienstverlening	-24,6	-14,0	-34,3	-8,2	-1,2	-10,6	-25,2	-24,5	-36,4
Verzekeraars	-44,4	-41,0	-54,0	-38,0	-35,3	-46,4	-49,6	-53,3	-64,5
Alle aandelen, excl. beleggingsfondsen	-31,7	-27,0	-31,7	-23,5	-23,3	-32,8	-37,7	-42,6	-48,5

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.5
CBS-indexcijfers voor aandelen van beleggings- en vastgoedfondsen

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2002	2003			2002	2003			
	dec.	jan.	febr.	maart	dec.	jan.	febr.	maart	
	ultimo 1993=100								%
CBS/MoneyView-koersindex voor beleggingsfondsen									
Algemeen	120,4	117,8	112,6	111,2	118,1	113,7	111,8	111,1	-28
Aandelenfondsen	136,3	130,5	119,8	117,3	131,2	122,3	118,2	117,1	-43
beleggingen in Nederland	186,3	177,8	158,1	147,2	181,2	165,8	150,4	146,9	-50
beleggingen in Europa	176,9	167,7	152,9	148,7	171,5	157,2	149,5	147,2	-45
beleggingen in het Verre Oosten	63,6	60,9	57,7	55,5	60,7	58,1	57,1	54,1	-38
beleggingen in Noord-Amerika	200,5	191,0	178,3	180,3	190,9	179,8	179,1	179,4	-39
beleggingen wereldwijd	135,2	129,6	119,2	117,9	129,5	120,8	118,6	118,1	-43
Obligatiefondsen	132,7	133,5	134,5	134,4	133,3	134,0	134,9	134,3	2
gewone obligatiefondsen	101,1	101,9	102,9	102,8	101,7	102,5	103,1	102,7	1
fictief-rendement obligatiefondsen	167,1	167,3	167,7	167,8	167,3	167,2	168,5	167,5	3
Geldmarktfondsen	119,1	119,4	119,6	119,6	119,4	119,6	119,9	120,1	-1
Gemengde fondsen	122,5	121,3	118,2	117,2	121,8	119,4	117,2	117,5	-18
CBS/SBV-koersindex voor vastgoedfondsen									
Algemeen	92,7	89,9	88,2	85,8	88,5	88,6	88,1	85,8	-18
Direct	91,3	88,5	86,9	84,3	86,5	87,4	86,6	84,5	-17
Nederland	118,9	116,9	116,5	111,7	117,5	116,7	115,0	112,1	-10
wereldwijd	86,4	83,6	81,8	79,6	81,3	82,4	81,7	79,7	-19
Indirect	133,1	129,3	126,3	124,3	132,5	125,9	127,2	123,2	-18
CBS/MoneyView-herbeleggingsindex voor beleggingsfondsen									
Algemeen	135,5	132,6	126,8	125,3	132,9	128,1	125,9	125,2	-27
Aandelenfondsen	152,9	146,6	134,7	131,8	147,3	137,4	132,8	131,6	-42
beleggingen in Nederland	206,6	197,2	175,4	163,2	201,0	183,8	166,8	163,4	-48
beleggingen in Europa	190,7	181,7	165,9	161,3	185,4	170,6	162,2	159,6	-44
beleggingen in het Verre Oosten	68,9	66,2	62,9	60,5	66,0	63,3	62,2	58,9	-37
beleggingen in Noord-Amerika	210,4	200,7	187,3	189,5	200,6	188,9	188,2	188,5	-39
beleggingen wereldwijd	153,3	147,1	135,3	133,8	147,0	137,1	134,5	134,0	-42
Obligatiefondsen	149,2	150,1	151,2	151,2	149,9	150,6	151,7	151,0	5
gewone obligatiefondsen	149,2	150,4	151,8	151,7	150,1	151,2	152,2	151,6	5
fictief-rendement obligatiefondsen	167,2	167,3	167,8	167,9	167,4	167,3	168,6	167,6	3
Geldmarktfondsen	128,4	128,7	129,0	129,0	128,7	128,9	129,3	129,5	3
Gemengde fondsen	157,2	155,6	151,6	150,5	156,3	153,2	150,4	150,8	-15
CBS/SBV-herbeleggingsindex voor vastgoedfondsen									
Algemeen	181,1	180,7	177,2	172,7	177,8	178,1	177,0	174,1	1
Direct	186,8	187,2	183,7	178,6	182,9	184,9	183,1	180,6	4
Nederland	216,6	213,2	212,4	204,5	214,2	212,8	209,6	207,4	0
wereldwijd	181,1	182,0	178,2	173,6	177,0	179,5	178,0	175,4	4
Indirect	171,6	166,7	162,9	160,4	170,8	162,4	164,1	159,4	-15

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.6
Totaal rendement ¹⁾ van beleggings- en vastgoedfondsen

	2002						2003		
	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart
	%								
Beleggingsfondsen									
Algemeen	-22,4	-17,0	-16,5	-16,2	-16,8	-22,5	-24,3	-24,7	-27,0
Aandelenfondsen	-32,2	-25,9	-27,7	-25,0	-26,1	-35,1	-38,4	-39,2	-42,3
beleggingen in Nederland	-32,4	-28,2	-32,3	-25,5	-23,8	-33,3	-39,1	-43,7	-48,4
beleggingen in Europa	-30,5	-26,8	-28,2	-25,4	-25,4	-33,3	-38,0	-40,2	-43,8
beleggingen in het Verre Oosten	-11,4	-7,4	-2,8	-7,8	-11,9	-22,4	-28,1	-30,2	-37,3
beleggingen in Noord-Amerika	-32,9	-22,6	-24,9	-21,7	-26,7	-35,8	-38,4	-38,2	-39,2
beleggingen wereldwijd	-34,6	-26,9	-29,0	-26,6	-28,2	-37,3	-40,0	-39,8	-42,2
Obligatiefondsen	0,0	1,5	3,1	-0,6	1,3	2,9	3,5	4,0	4,7
gewone obligatiefondsen	0,6	1,7	3,9	0,4	1,8	3,4	4,2	5,0	5,4
fictief-rendement obligatiefondsen	-0,8	1,2	2,1	-2,0	0,6	2,1	2,1	2,3	3,4
Geldmarktfondsen	3,2	3,2	3,2	2,9	3,1	3,1	3,1	3,3	3,2
Gemengde fondsen	-12,4	-9,2	-7,1	-8,6	-8,6	-11,2	-12,7	-13,8	-14,8
Vastgoedfondsen									
Algemeen	9,7	10,6	10,4	17,8	19,9	13,3	8,7	5,7	1,0
Direct	11,3	12,4	11,7	20,4	23,1	16,0	11,7	8,3	3,9
Nederland	7,8	11,1	13,3	15,8	17,6	10,1	6,7	3,7	-0,4
wereldwijd	11,9	12,3	10,6	20,9	23,3	16,3	11,8	8,3	3,7
Indirect	-1,7	-1,4	1,5	1,7	0,7	-3,3	-8,6	-10,3	-15,3

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.7
Indexcijfers voor aandelen, bijzondere selecties

Basis		2002					2003			Trend ¹⁾
		aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	
										%
Koersindex										
AEX-index ²⁾	2-1-1983=45,38	371,6	296,4	342,8	362,0	322,7	294,9	266,2	252,6	-52
CBS-index voor niet-AEX-fondsen	ultimo 1993=100	222,6	187,3	197,4	207,4	201,7	192,1	177,8	178,3	-41
Amsterdam Midkap-index ²⁾	2-1-1983=45,38	367,3	294,9	317,1	333,5	312,2	287,0	253,7	249,4	-53
CBS MIT-index	ultimo 1993=100	216,6	169,2	208,0	240,4	198,5	195,3	186,1	175,4	-51
CBS MITS-index	ultimo 1993=100	176,0	129,6	160,6	189,4	160,4	154,4	141,6	133,7	-64
FTSE Eurotop-100 index ²⁾	29-12-1989=1 006,01	2 120,9	1 789,8	1 999,6	2 095,9	1 909,4	1 773,1	1 712,2	1 679,1	-41
Herbeleggingsindex										
CBS-index voor niet-AEX-fondsen	ultimo 1993=100	271,2	228,4	240,9	252,9	246,2	234,9	217,4	219,1	-40
CBS MIT-index	ultimo 1993=100	250,7	195,8	240,9	278,5	230,0	226,2	215,6	205,6	-50
CBS MITS-index	ultimo 1993=100	191,8	141,2	175,5	207,0	175,3	168,7	154,8	146,7	-64

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Bron: Euronext Amsterdam.

Tabel 5.8
Indexcijfers van aandelen op buitenlandse markten

	2002						2003	
	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.
<i>1995=100</i>								
Australië	151	152	145	149	150	147	144	.
België	168	162	152	144	151	147	.	.
Canada	149	149	139	141	148	149	148	.
Duitsland	145	134	119	110	118	115	108	.
Frankrijk	189	183	167	161	173	170	165	153
Italië	193	190	178	169	182	182	177	170
Japan	73	69	66	63	62	61	61	.
Nederland	188	178	163	175	168	162	155	138
Spanje	233	223	212	206	224	223	222	210
Verenigde Staten	167	169	162	158	166	165	167	154
Verenigd Koninkrijk	112	111	105	104	106	103	100	.
Euro-zone	185	177	162	156	168	164	.	.

Bron: OECD.

Tabel 5.9
Open interest in contracten op de EURONEXT Amsterdam Derivative Markets, ultimo

	2002							2003	
	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.
<i>x 1 000</i>									
Opties									
Aandelenopties	15 425	16 116	16 882	17 650	13 997	14 746	14 826	13 958	14 877
Indexopties	974	983	1 090	1 118	778	824	937	908	1 029
Warrants	186	188	186	182	182	180	180	179	176
Valutaopties	14	15	15	15	15	15	14	13	14
Totaal opties	16 599	17 303	18 173	18 966	14 973	15 766	15 957	15 058	16 095
Futures									
Indexfutures	50	50	50	49	41	40	34	39	36
Stockfutures	2	1	1	1	0	0	0	0	0
Valutafutures	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal futures	52	51	51	50	42	40	35	39	36

Bron: EURONEXT Amsterdam.

Tabel 5.10
Omzet in opties op de EURONEXT Amsterdam Derivative Markets

	2002						2003		
	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	jan.–febr.
<i>x 1 000</i>									
Aandelenopties	7 285	6 362	6 977	7 703	5 979	4 485	5 782	4 976	10 759
Indexopties	1 070	767	755	729	537	1 447	1 121	1 084	2 206
Warrants	1	1	3	0	2	3	1	3	4
Valutaopties	9	3	7	6	2	8	7	4	11
Totaal	8 364	7 133	7 744	8 439	6 520	5 942	6 912	6 067	12 979
<i>mln euro</i>									
Aandelenopties	1 972	1 583	1 891	1 954	1 261	950	1 178	1 155	2 333
Indexopties	2 053	1 238	1 265	1 495	734	3 896	1 987	1 560	3 547
Warrants	0	0	1	0	0	0	0	1	1
Valutaopties	4	1	2	2	1	1	1	1	2
Totaal	4 029	2 823	3 159	3 451	1 996	4 848	3 166	2 716	5 883

Bron: EURONEXT Amsterdam.

Tabel 5.11
Omzet van futurecontracten op de EURONEXT Amsterdam Derivative Markets

	2002						2003		
	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	jan.–febr.
<i>x 1 000</i>									
Indexfutures	518	387	414	458	306	329	407	410	817
Stockfutures	4	3	5	3	1	0	0	1	1
Valutafutures	0	0	2	0	0	0	0	0	0
Totaal	522	390	421	461	307	329	408	411	819

Bron: EURONEXT Amsterdam.

Tabel 5.12
Uitgeoefende optierechten op de EURONEXT Amsterdam Derivative Markets

	2002						2003		
	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	jan.–febr.
<i>x 1 000</i>									
Aandelenopties	627	684	985	1 401	380	345	722	314	1 035
Indexopties	76	23	32	162	18	30	84	46	130
Warrants	0	0	3	1	2	0	0	2	2
Valutaopties	0	0	2	1	0	1	0	0	0
Totaal	704	708	1 023	1 565	400	377	807	361	1 168
<i>mln euro</i>									
Aandelenopties	1 631	1 942	2 775	3 147	847	752	1 550	641	2 191
Indexopties	3 489	893	1 101	7 135	608	890	2 997	1 085	4 082
Warrants	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Valutaopties	3	3	23	10	4	11	1	1	3
Totaal	5 124	2 838	3 899	10 292	1 459	1 652	4 549	1 727	6 276

Bron: EURONEXT Amsterdam.

Tabel 5.13
Nominale waarde en omzet obligaties op EURONEXT Amsterdam

	2002				2003			Trend ¹⁾
	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	
	<i>mld euro</i>							%
Nominale waarde (ultimo)								
Overheid	165,3	167,9	170,4	170,4	173,9	164,9	168,3	3
Financiële instellingen	155,8	157,3	157,3	171,8	173,8	175,5	175,7	21
Overige private sektor	35,1	34,1	33,9	34,2	34,1	34,3	34,3	-2
Totaal	356,2	359,4	361,6	376,4	381,8	374,7	378,3	10
Totaal omzet obligaties ²⁾	9,0	14,0	17,9	10,1	21,2	25,3	21,0	103

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Omzet van obligaties op EURONEXT Amsterdam via het nieuwe handelsstelsel.
Dit handelssysteem is eind oktober 2001 in werking getreden.

Tabel 5.14
CBS-indexcijfers voor obligaties

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2002	2003			2002	2003			
	dec.	jan.	febr.	maart	dec.	jan.	febr.	maart	
	<i>ultimo 1983=100</i>								%
CBS-koersindex									
Kort (3 tot 5 jaar)	119,8	120,8	121,6	121,4	121,1	121,1	121,9	121,3	7
Middellang (5 tot 8 jaar)	129,3	131,0	132,9	132,6	130,9	131,9	133,6	132,6	9
Lang (8 tot 10 jaar)	134,1	135,9	138,2	137,8	135,6	137,2	138,9	137,6	10
CBS-herbeleggingsindex									
<i>Staatsleningen</i>									
algemeen	407,8	412,7	417,6	417,8	411,3	415,3	419,3	418,2	11
vaste looptijd	405,2	410,1	415,0	415,2	408,7	412,7	416,7	415,6	11
looptijd 0 tot 3 jaar	347,0	348,9	350,9	351,6	348,2	349,7	351,7	352,0	6
looptijd 3 tot 5 jaar	386,2	390,8	395,4	395,8	389,6	392,6	397,3	396,2	11
looptijd 5 tot 8 jaar	430,3	437,1	444,4	444,6	435,5	440,6	447,2	445,4	14
looptijd 8 jaar en langer	451,5	460,4	469,1	468,4	457,8	466,0	471,3	468,3	16
<i>Financiële instellingen</i>									
gewone obligaties	389,3	394,2	398,7	399,7	392,0	396,6	400,2	399,2	10
achtergestelde obligaties	481,6	489,6	495,7	495,3	486,9	492,0	496,5	496,0	12
<i>Algemeen</i>	406,9	412,0	416,7	416,9	410,3	414,4	418,0	417,1	11
	<i>ultimo 1993=100</i>								
Converteerbare obligaties									
CBS-koersindex converteerbare obligaties	260,9	257,3	254,3	243,8	259,0	253,9	242,8	246,6	-18

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.15
Totaal rendement op obligaties ¹⁾

	2002						2003		
	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart
	%								
Staatsleningen									
algemeen	6,00	6,38	7,48	4,77	5,84	8,81	9,35	10,26	10,99
vaste looptijd	6,02	6,37	7,48	4,78	5,85	8,81	9,32	10,24	11,00
looptijd 0 tot 3 jaar	4,82	4,76	4,75	4,27	4,54	5,23	5,59	5,87	6,15
looptijd 3 tot 5 jaar	6,06	6,08	6,77	5,24	6,18	8,77	9,63	10,42	11,10
looptijd 5 tot 8 jaar	6,46	6,77	8,57	5,28	6,92	11,18	12,14	13,50	14,47
looptijd 8 jaar en langer	7,17	8,70	11,47	4,97	6,90	12,65	12,91	14,76	16,09
Financiële instellingen									
gewone obligaties	6,15	6,14	6,84	4,92	5,78	7,84	9,08	9,67	10,03
achtergestelde obligaties	6,33	6,58	7,89	4,81	6,28	9,66	10,54	10,92	11,74
Alle obligaties	6,08	6,43	7,66	5,20	5,99	8,66	9,31	10,03	10,64

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.16
Beurswaarde van obligaties in de CBS-herbeleggingsindex

	2002					2003			Trend ¹⁾
	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	
	mld euro								%
Staatsleningen									
algemeen	183	181	183	186	190	193	184	186	12
vaste looptijd	183	181	183	186	190	193	184	186	12
looptijd 0 tot 3 jaar	73	68	68	72	72	85	73	73	12
looptijd 3 tot 5 jaar	31	32	32	32	32	18	20	21	-32
looptijd 5 tot 8 jaar	37	37	36	37	37	38	38	38	59
looptijd 8 jaar en langer	43	44	46	47	48	51	52	55	15
Financiële instellingen									
gewone obligaties	73	75	75	75	75	76	78	78	15
achtergestelde obligaties	12	12	12	12	13	13	13	13	8
Alle obligaties	289	290	292	296	300	304	298	300	12

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

Verzekeraars en pensioenfondsen

Tabel 6.1
Nieuwe individuele levensverzekeringen

	Aantal polissen				Verzekerd kapitaal			
	2002		2003		2002		2003	
	okt.	nov.	dec.	jan.	okt.	nov.	dec.	jan.
Periodieke premiebetaling	<i>x 1 000</i>				<i>mln euro</i>			
Verzekeringen in geld								
hypotheek	6,5	6,1	6,0	6,4	648,3	594,1	570,6	568,9
pensioen uitgesteld	1,2	1,3	1,3	1,4	257,1	301,0	195,0	268,9
lijfrente uitgesteld	1,1	0,8	1,3	1,4	66,2	82,7	61,1	56,2
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	29,0	32,0	28,2	24,5	110,2	119,8	111,3	114,2
spaarverzekering	2,5	2,5	2,2	2,7	63,1	72,9	68,6	78,5
risicoverzekering	11,3	12,0	10,4	12,0	711,9	707,2	664,8	826,7
overige verzekeringen	0,3	0,4	0,3	0,4	8,1	12,2	10,9	15,1
totaal	52,0	55,1	49,8	48,9	1 864,8	1 889,9	1 682,3	1 928,6
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	10,6	11,5	11,0	9,9	1 166,6	1 216,9	1 168,2	998,6
pensioen uitgesteld	3,0	3,4	3,5	3,6	232,5	222,4	225,3	243,7
lijfrente uitgesteld	4,6	4,8	5,9	5,5	171,7	194,8	225,5	262,9
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	11,8	10,5	10,7	9,6	289,3	344,9	268,8	157,5
risicoverzekering	0,3	0,3	0,4	0,3	18,8	20,5	28,8	21,6
overige verzekeringen	1,7	1,4	1,3	1,1	20,7	20,1	14,9	15,4
totaal	32,2	32,1	32,9	30,2	1 899,7	2 019,7	1 931,5	1 699,6
Premiebetaling ineens								
Verzekeringen in geld								
hypotheek	0,1	0,0	0,0	0,0	29,7	10,3	0,1	2,4
pensioen uitgesteld	0,2	0,2	0,3	0,5	77,2	41,5	45,6	66,2
lijfrente uitgesteld	2,6	3,6	4,3	12,8	142,7	127,5	115,3	472,2
direct ingaande rente	3,4	3,8	4,1	9,9	302,7	344,8	360,6	704,2
levenslang bij overlijden	0,6	0,7	0,5	1,2	1,7	2,2	2,1	2,8
spaarverzekering	0,3	0,2	0,4	0,7	10,0	10,3	9,3	10,5
risicoverzekering	0,9	1,0	1,0	3,3	64,1	69,2	59,8	204,7
overige verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,0	3,0	0,7	1,5	7,9
totaal	8,1	9,6	10,5	28,3	631,2	606,6	594,3	1 470,9
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,1	6,8	7,9	5,4	10,3
pensioen uitgesteld	0,1	0,1	0,3	0,2	4,8	6,6	4,8	4,6
lijfrente uitgesteld	2,1	2,3	6,7	12,2	39,0	45,9	58,7	101,9
direct ingaande rente	0,1	0,1	0,1	0,2	4,1	5,8	8,3	39,3
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	0,2	0,2	0,3	0,4	8,1	10,7	9,6	16,2
risicoverzekering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
overige verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
totaal	2,6	2,8	7,4	13,1	62,8	77,0	86,9	172,3
Totale individuele productie	94,9	99,6	100,5	120,5	4 458,6	4 593,3	4 295,1	5 271,6

Tabel 6.2
Nieuwe individuele levensverzekeringen, premie-inkomsten

	Premie periodiek				Premie ineens			
	2002			2003	2002			2003
	okt.	nov.	dec.	jan.	okt.	nov.	dec.	jan.
<i>mln euro</i>								
Periodieke premiebetaling								
Verzekeringen in geld								
hypotheek	9,3	8,8	8,4	8,4	5,5	4,8	6,4	5,0
pensioen uitgesteld	6,0	7,6	6,5	6,7	3,4	6,7	3,2	3,7
lijfrente uitgesteld	2,0	1,6	1,9	1,8	1,1	1,1	0,8	2,4
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	2,2	2,7	2,3	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	2,6	2,3	2,7	3,0	0,5	0,5	0,9	1,5
risicoverzekering	3,6	3,3	2,8	3,5	0,0	0,0	0,0	0,0
overige verzekeringen	0,3	0,2	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
totaal	26,0	26,5	24,8	26,4	10,5	13,0	11,3	12,6
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	24,0	25,6	24,9	21,6	13,6	15,7	11,0	13,1
pensioen uitgesteld	7,8	8,4	6,7	8,0	5,5	3,8	13,9	13,2
lijfrente uitgesteld	7,0	7,1	9,6	10,6	3,7	3,4	8,2	7,2
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	14,9	18,1	13,0	11,4	8,6	3,2	9,4	3,3
risicoverzekering	0,3	0,2	0,4	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1
overige verzekeringen	1,1	0,2	1,4	1,6	1,3	1,1	0,9	1,2
totaal	55,2	59,8	56,2	53,7	32,8	27,3	43,4	38,0
Premiebetaling ineens								
Verzekeringen in geld								
hypotheek					8,3	3,2	0,0	0,5
pensioen uitgesteld					34,0	26,8	27,2	38,6
lijfrente uitgesteld					86,2	98,2	81,7	256,0
direct ingaande rente					180,2	177,7	182,5	427,6
levenslang bij overlijden					3,2	3,8	2,6	4,8
spaarverzekering					6,2	5,4	5,4	11,6
risicoverzekering					3,2	3,6	3,0	8,2
overige verzekeringen					3,1	1,3	0,7	2,7
totaal					324,4	319,9	303,1	750,0
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek					1,8	2,1	1,7	1,6
pensioen uitgesteld					3,4	3,8	5,5	2,5
lijfrente uitgesteld					24,9	31,2	48,8	76,4
direct ingaande rente					9,2	6,4	6,4	10,2
levenslang bij overlijden					0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering					7,3	10,9	7,3	11,2
risicoverzekering					0,0	0,0	0,0	0,0
overige verzekeringen					0,5	0,4	1,2	0,1
totaal					47,1	54,9	71,0	102,0
Totale individuele productie	81,2	86,3	81,0	80,1	414,9	415,2	428,8	902,7

Tabel 6.3
Nieuw spaarkasinschrijvingen

	Spaarkasovereenkomst				Verzekeringsovereenkomst			
	2002			2003	2002			2003
	okt.	nov.	dec.	jan.	okt.	nov.	dec.	jan.
	<i>x 1 000</i>							
Aantal contracten								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	0,4	0,2	0,6	0,0	0,4	0,2	0,6	0,0
Ongeclausuleerd	2,7	1,3	1,3	2,1	2,7	1,3	1,3	2,1
Totaal	3,1	1,5	1,9	2,2	3,1	1,5	1,9	2,2
	<i>mln euro</i>							
Ingeschreven bedrag								
Hypotheek	0,2	0,1	0,0	0,0				
Pensioen uitgesteld	0,1	0,0	0,0	0,0				
Lijfrente uitgesteld	19,1	10,1	23,8	2,5				
Ongeclausuleerd	26,7	12,3	18,0	21,6				
Totaal	46,0	22,4	41,9	24,1				
Storting/premie periodiek								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	0,3	0,2	0,5	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
Ongeclausuleerd	1,3	0,6	0,9	1,4	0,2	0,1	0,1	0,1
Totaal	1,7	0,8	1,3	1,5	0,2	0,1	0,1	0,2
Storting/premie ineens								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	0,1	0,0	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Ongeclausuleerd	0,5	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal	0,6	0,0	0,4	0,5	0,1	0,0	0,1	0,1

Tabel 6.4
Rendementsmaatstaven levensverzekeraars

	2002									2003			
	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april
	%												
Rendement u	4,91	5,02	5,10	5,08	4,97	4,81	4,62	4,46	4,36	4,29	4,18	3,98	3,79
Rendement t	5,11	5,23	5,35	5,33	5,21	4,95	4,69	4,52	4,54	4,59	4,55	4,29	4,04
Rendement s	5,60	5,67	5,74	5,76	5,73	5,64	5,49	5,34	5,30	5,30	5,32	5,20	5,08

Bron: Centrum voor Verzekeringsstatistiek CVS.

In de voorgaande 12 maanden

Banken

Banken van grote betekenis in economie okt. '00

Sparen en lenen

Bijna een kwart minder woninghypotheken in 2000 aug. '01
In 2001 flink gespaard maart '02
Voor 5,5 miljard euro in het rood juli '02
Lage hypotheekrente houdt hypotheekmarkt op peil maart '03
Spaargeld per huishouden: 24 duizend euro maart '03

Geldmarkt

Ruime stijging koopkracht werknemers in 2000 mei '02

Amsterdamse Effectenbeurs

Aandelen bouw uitschieter op Damrak in eerste kwartaal 2002 mei '02
Aandelen hard onderuit in tweede kwartaal aug. '02
Recordverlies op Damrak okt. '02
Lagere winst in 2001 voor de financiële beursnv's okt. '02
2002 slechtste beursjaar na Tweede Wereldoorlog jan. '03

Verzekeraars

Lange-termijnontwikkeling en seizoenspatroon in nieuwe levensverzekeringen jan. '02
Markt voor levensverzekeringen niet gegroeid maart '02
Verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen in 2001 sept. '02

Pensioenfondsen

Negatief resultaat voor pensioenfondsen in 2000 maart '02
VUT-fondsen staan onder druk door vergrijzing mei '02
Verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen in 2001 sept. '02

Institutionele beleggers

Institutionele beleggingen nog niet op oude niveau april '02
Waardedaling beleggingsportefeuille beleggingsinstellingen juli '02
Institutionele beleggingen meer dan 5 procent gestegen juli '02

Dalende aandelenkoersen zetten institutionele beleggers onder druk aug. '02
Institutionele beleggingen eerste halfjaar 2002 door koersverliezen nauwelijks gestegen okt. '02
Institutionele beleggers gematigd positief over vastgoed nov. '02

Woningbezit

Woningmarkt ontspant juni '02
Woningwaarde stijgt fors juni '02
ING Real Estate nieuwe koploper in Vastgoedmarkt-ranglijst dec. '02
Vastgoed 1,2 biljoen euro waard jan. '03
Minder bouwvergunningen voor woningen jan. '03
Ruim eenderde woningen van corporaties maart '03

Overheidsfinanciën

Geringe stijging waterschapsheffingen in 2002 maart '02
Gevestigde staatsschuld stabiel in 2001 april '02
Product- en bedrijfsschappen hielden over in 2000 april '02
Groeivertraging maakt euronormen knellend april '02
Lagere overheden zorgen voor daling EMU-schuld in 2000 met ruim twee miljard euro april '02
Waterschappen investeren 0,7 miljard euro in 2000 mei '02
Overschot overheid nagenoeg verdampt in 2001 aug. '02
EMU-saldo decentrale overheden in 2001 nog positief aug. '02
Gemeentelijke samenwerking kost vijf miljard euro in 2000 sept. '02
Financiële mogelijkheden beperkt door plannen afschaffen OZB sept. '02
Naar kwartaalrekeningen van de overheid sept. '02
Rijk komt in 2001 weer tekort okt. '02
Verkeer, vervoer en welzijn belangrijkste taken van provincies in 2000 nov. '02
Nieuwe kwartaalreeks belastingcijfers nov. '02
Overheidsuitgaven voor land-en vaarwegen in 2000 licht gestegen nov. '02
Rijk en gemeenten grootste geldschietters op gebied van kunst, cultuurbeheer en -verspreiding, sport en recreatie dec. '02
Hogere opbrengst gemeentelijke heffingen in 2003 febr. '03
Vaste activa gemeenten driekwart van totale balans-waarde febr. '03
Stijging opbrengst waterschapsheffingen 4 procent in 2003 maart '03

Diverse onderwerpen

Heeft de euro in 2001 invloed op de inflatie febr. '02
De opbouw van de inflatie in januari 2002 maart '02
Inflatie voelt hoger juni '02
Waarom voelt de inflatie zo hoog? juli '02
Prijskaartjes sinds de komst van de euro okt. '02
Meer geld uit de muur febr. '02

Trefwoordenregister

Aandelen, indexcijfers	40	Kapitaalmarktberoep	37
Aandelen, rendementen	40	Kapitaalmarktrente	36
AEX-index	42	Koersindex aandelen	40
Bankbrieven	36	Koersindex obligaties	44
Banken, balans	28	Koerswaarde aandelen	39
Beleggingsfondsen, indexcijfers	41	Krediet, consumptief	30, 31
Beroep op de kapitaalmarkt	38	Levensverzekeringen, nieuwe	46, 47
Besparingen	30	Liquiditeitenmassa	29
Beursindexcijfers	40, 41, 42, 45	M3	29
Beursindexcijfers obligaties	45	Mfi	28
Beurswaarde aandelen	39	Midkap-index	42
Buitenlandse markten	34, 37, 42	Monetair financiële instellingen, balans	28
Cardmaatschappijen	30, 31	Obligatie-emissies	37, 38
CBS/MoneyView index	41	Obligaties, indexcijfers	45
CBS/NIB-index	42	Obligaties, rendementen	36, 45
CBS/SBV-index	42	Onderhandse leningen, rente	36
CBS/Stroeve-index	44	Optiebeurs, omzet	43
CBS/MIT(S)-index	42	Pandbrieven	36, 37
Consumentenprijsindex	26	Persoonlijke leningen	30
Consumptief krediet	30, 31	Polissen levensverzekeringen	46
Daggeldrente	34	Postorderbedrijven	30, 31
Deposito's	28, 30	Prijsindex consumptie	26
Deposito's, rente op Euro-gulden -	34	Producentenprijzen	26
Dollarkoers	35	Prolongatierente	34
Effectenbeurs, omzet	39	Promessedisconto	34
Effectief rendement	36	Rendement aandelen	40
Emissies	37, 38	Rendement obligaties	45
Euro-rendement	37	Repo	29
Euribor	34	S-rendement	48
FTSE Eurotop-100 index	42	Spaargelden	30
Financieringsmaatschappijen	30, 31	Spaarkassen, nieuwe inschrijvingen	48
Geldhoeveelheid	29	Spaarrekeningen	30
Geldmarktrente	34	Staatsleningen	36, 45
Goudprijs	35	Studieleningen, rente op	34
Heffingsrente belastingdienst	34	T-rendement	48
Herbeleggingsindex aandelen	40	U-rendement	48
Herbeleggingsindex obligaties	44	Vastgoedfondsen	41
Herbouwkosten van woningen	26	Voorschotrente	34
Hypotheekrente	36	Vreemde valuta	35
Hypotheken	32, 33	Wettelijke rente	34
Invoorderingsrente belastingdienst	34	Wisselkoersen	35

Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek

Dit boek bevat cijfers over alle aspecten van de Nederlandse samenleving: bevolking, inkomen, economie, prijzen, financiële markten, milieu en vele andere onderwerpen. Het verschijnt jaarlijks in januari.

Jaarlijks, 569 blz., € 25,-, incl. StatLine cd-rom.

ISSN 0924-2686. Kengetal A-26.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS. Het abonnement omvat tevens het maandelijks Conjunctuurbericht. Hierin wordt de actuele stand van zaken in de Nederlandse economie met behulp van korte en krachtige analyses en grafische presentaties getoond.

Wekelijks, ca. 10 blz., € 72,25 per jaar.

ISSN 0166-9680.

De Nederlandse Economie

Met deze publicatie beoogt het CBS op prettig leesbare wijze een breed en samenhangend overzicht te geven van de economie in Nederland. Behalve financieel-economische ontwikkelingen komen ook de arbeidsmarkt, bevolking, welzijn, milieu en regionale onderwerpen aan de orde. Door Nederland te spiegelen aan het buitenland, wordt bovendien de internationale positie van ons land belicht.

Jaarlijks, 236 blz., € 13,90.

ISSN 1386-1042. Kengetal P-19.

Kennis en economie 2001

Kennis wordt tegenwoordig als de vierde productiefactor gezien naast de traditionele factoren: land, arbeid en kapitaal. In de publicatie Kennis en economie 2001 staan de uitkomsten van de R&D-enquête over 1999 centraal. Naast de vergelijking met Nederlandse gegevens van voorgaande jaren, worden de uitkomsten ook in een internationaal perspectief geplaatst: de cijfers van andere landen binnen de EU en de OESO worden hier ook gepresenteerd.

Jaarlijks, 200 blz., € 28,50.

ISBN 903572955 2. Kengetal K-300.

Nationale Rekeningen

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

Jaarlijks, 248 blz., € 41,50.

ISSN 0168-3489. Kengetal P-2.

De Nederlandse conjunctuur

Met de in 2000 opgestarte publicatie De Nederlandse conjunctuur wordt op basis van de vele CBS-conjunctuurgegevens een gedetailleerd, samenhangend overzicht gegeven van de recente ontwikkelingen in de Nederlandse economie. De samenhang wordt onder andere bereikt door het gebruik van de uitkomsten van de Kwartaalrekeningen, die een systematische beschrijving van de economie geven.

Kwartaal, € 34,85 per jaar.

ISSN 1566-3191. Kengetal: P-104.

Assurantie Jaarboek

Het Assurantie Jaarboek geeft alle statistische informatie die voor de verzekeringsbranche onontbeerlijk is. Verzekeraars, distributie, en de zakelijke-/particuliere markten: demografie, ziekteverzuim, brandschade, sterftekansen, betaalde premies, etc. Het verschijnt jaarlijks in november.

Jaarlijks, 210 blz., € 51,05

Uitg. Kluwer BedrijfsInformatie, tel. (0570) 67 33 30.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken.

Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl> of direct via: <http://statline.cbs.nl>

StatLine op cd-rom

StatLine is tegen geringe kosten ook op cd-rom te bestellen. U kunt StatLine dan op een intranetomgeving plaatsen of gebruiken op een computer zonder internetverbinding.

10 keer per jaar, € 87,65 per jaar, € 10,75 per exemplaar.

Kengetal: A159cd.

De publicaties van het CBS kunnen besteld worden bij de bestelservice van het CBS te Heerlen, tel. (045) 570 70 70, fax (045) 570 62 68 of e-mail verkoop@cbs.nl of via de boekhandel.

Alle publicaties zijn ter inzage of kunnen in bruikleen worden verkregen bij de bibliotheek van ons Bureau in beide vestigingen. Tevens is in beide vestigingen een boekwinkel waar alle publicaties tegen contante betaling kunnen worden gekocht.